

**T.C.
HİTİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**BEDENSEL ENGELLİLİK ÖRNEĞİNDE
KÖTÜLÜK PROBLEMİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tahir DEMİR

Çorum 2019

BEDENSEL ENGELLİLİK ÖRNEĞİNDE KÖTÜLÜK PROBLEMİ

Tahir DEMİR

**Sosyal Bilimler Enstitüsü
Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı**

Yüksek Lisans Tezi

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Yaşar TÜRK BEN**

ÇORUM - 2019

KABUL VE ONAY

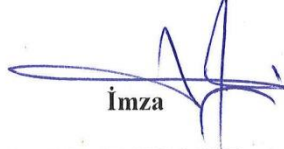
Tahir DEMİR tarafından hazırlanan “Bedensel Engellilik Örneğinde Kötülük Problemi” başlıklı bu çalışma 02/09/2019 tarihli savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

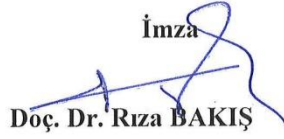
Prof. Dr. Yaşar TÜRK BEN (Başkan /Danışman)

İmza

Doç. Dr. Macid YILMAZ

İmza

Doç. Dr. Rıza BAKIŞ

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

İmza

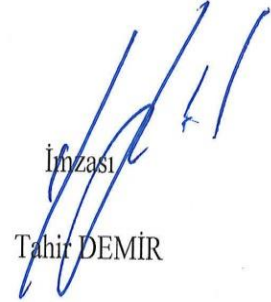
Prof. Dr. Mehmet EVKURAN

Enstitü Müdürü

T.C.
HİTİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yaptığımı beyan ederim. (.02/.09/2019)

İmzası
Tahir DEMİR

ÖZET

DEMİR, Tahir.*Bedensel Engellilik Örneğinde Kötülük Problemi*, (Yüksek Lisans Tezi), Çorum, 2019.

Kötülük problemi düşünce tarihinin en eski problemlerinden biridir. Bu problem evrende bulunan kötülüğün Tanrı'nın iyiliği ile örtüşmediği fikri ekseninde tartışılmaktadır. Kötülük kavramının tarihsel sürecine bakıldığında kötülük ile ilgili birçok farklı tanım yapıldığı görülmektedir. Bu farklılık, her din ve ahlak öğretisinin bu kavrama bakış açısının farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda bu tez çalışmamızın temel amacı; bedensel engellilik örneğinden yola çıkarak kötülük problemine maruz kalmış bedensel engelli ve bedensel engelli olmayan bireylerin kötülüğü nasıl anlayıp değerlendirdikleri ve kötülük problemine ne tür çözümler sunduklarını ortaya koymaktır.

Toplumun önemli bir yüzdesini oluşturmasına karşın bedensel engelli bireylerin içinde buldukları durumun tahlilinin yapılmadığı düşünülmektedir. Ele alınan bu çalışma sayesinde bedensel engelli bireylerin daha da yakından tanınacağı varsayılmaktadır. Yine bu çalışma, örgün ve yaygın eğitim kurumlarında görev yapan eğitimcilerde bedensel engelli bireylere karşı olumlu tutum geliştirmelerinde farkındalık oluşturma açısından da önem taşımaktadır.

Bedensel engellilik örneğinde kötülük probleminin ele alındığı bu tez iki bölümden oluşmaktadır. İlk olarak ilgili literatür taranmış ve tezin kavramsal çerçevesi oluşturulmuştur.

Tezin ikinci bölümünde ise tarama tezi olan nicel tez yöntemi kullandık. Kullanılan bu tez yönteminde, araştırılan konuya ilişkin evreni temsil edecek örneklemden sayısal sonuçlar elde ettik. Bu tezde hazırlanan anket, rastgele örneklem seçimi ile 50 bedensel engelli öğrenci ile 50 normal öğrenciye uygulandı. Frekans dağılımına ilişkin istatistiklere yer verildikten sonra çalışmada daha çok değişkenlere ait frekans dağılımı için çapraz tablolar oluşturuldu ve buna ilişkin veriler açıklandı.

Tezin sonunda bedensel engelli bireyler ile bedensel engelli olmayan bireylerin kötülük problemine nasıl baktıkları, nasıl değerlendirdikleri ve ne tür çözümler sundukları ortaya konuldu. Bedensel engelli ve bedensel engeli olmayan bireylere yönelik hazırlanan anket bulgularından yola çıkılarak önemli sonuçlara ulaşılmaya gayret edildi.

İlk olarak demografik bilgiler değerlendirildiğinde katılımcıların genel olarak anne-baba eğitim durumlarının oldukça düşük olduğu buna karşın bedensel engelli bireylerin anne-baba eğitim düzeylerinin bedensel engelli olmayan katılımcıya göre nispi oranda daha yüksek olduğu sonucuna ulaşıldı. Okul içi etkinliklere katılma ve gündelik kişisel işlerini bağımsız olarak yapabilme açısından bedensel engelli ve bedensel engelli olmayan bireylerin katılım durumları değerlendirildiğinde bedensel engelli bireylerin lehine bu oranın daha yüksek olduğu görüldü.

İkinci olarak katılımcıların engellilik örneğinde kötülük probleminin oluşumuna ilişkin düşüncelerinin neler olduğu ortaya konuldu. Katılımcılar Tanrı'yı mutlak olarak iyi gördükleri, kötülüğün oluşumunda kaderin etkili olduğu çözüm olarak da daha çok fizik ötesi konularla (dinî) ilgilendikleri sonucuna ulaşıldı.

Anahtar Kavramlar: Kötü, Kötülük Problemi, Bedensel Engellilik, Teodise, Tanrı

ABSTRACT

DEMİR, Tahir. *The Problem of Evil in Motor DisabilitySample*, (Master Thesis), Çorum, 2019.

The problem of evil is one of the oldest problems in the history of thought. The problem is discussed in the axis of the idea that evil in the universe does not coincide with the goodness of God. When the historical process of the concept of evil is examined, it is seen that there are many different definitions about evil. This difference stems from the fact that every religious and moral doctrine has different perspectives on this concept. In this context, the main purpose of our thesis is; the aim of this study is to determine how individuals with disabilities who are exposed to the problem of evil understand and evaluate the evil and what kind of solutions they offer to the problem of evil.

Although it constitutes an important percentage of the society, it is thought that the situation of individuals with physical disabilities is not analyzed. It is assumed that individuals with physical disabilities will be more familiar with this study. Again, this study is important in terms of raising awareness in educators working in formal and non-formal education institutions in developing positive attitudes towards individuals with physical disabilities.

This thesis, which deals with the problem of evil in the case of physical disability, consists of two parts. Firstly, the related literature was searched and the conceptual framework of the thesis was formed.

In the second part of the thesis, we used the quantitative thesis method which is the screening thesis. In this thesis method, we obtained numerical results from the sample that would represent the universe about the research topic. The questionnaire prepared in this thesis was applied to 50 physically disabled students and 50 normal students with random sample selection. After providing statistics on frequency distribution, cross tables were created for frequency distribution of variables and the related data were explained.

At the end of the thesis, we showed how the individuals with physical disabilities and normal individuals look at the problem of evil, how they evaluate it and what kind of solutions they offer. Based on the survey results prepared for physically disabled and normal individuals, we reached important results.

Firstly, when the demographic information was evaluated, we found that the parental education level of the participants was relatively low, whereas the parental education level of the disabled individuals was relatively higher than the normal participants. When the participation status of the disabled and normal individuals was evaluated in terms of participating in in-school activities and being able to do their daily personal work independently, we found that this rate was higher in favor of the disabled individuals.

Secondly, we put forward what the participants think about the formation of the problem of evil in the case of disability. The participants concluded that they viewed God as absolute good, and that they were more concerned with (religious) issues than physics as the solution to which evil was the fate.

Keywords: Evil, the problem of evil, physically disabled, theodicy and God.

TEŞEKKÜR

Çalışmamın her safhasında beni yönlendiren, karşılaştığım her sorunun çözümünde bana ışık tutan, destek veren, bilgi ve tecrübelerini paylaşan, anlayışlı ve samimi tavırlarıyla beni cesaretlendiren değerli ve kıymetli danışmanım, Prof. Dr. Sayın Yaşar TÜRKBEN'e akademik ve psikolojik desteklerinden dolayı teşekkür ederim. Ayrıca manevi desteklerini esirgemeyen aileme sonsuz teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	i
ABSTRACT.....	iii
TEŞEKKÜR	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar DİZİNİ.....	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xi
ÖN SÖZ	xii
GİRİŞ	1
1. KÖTÜLÜK KAVRAMI	1
2. KÖTÜLÜK ÇEŞİTLERİ.....	2
2.1. Ahlaki Kötülük	2
2.2. Fiziki Kötülük.....	2
2.3. Metafiziksel Kötülük	3
3. TEZİN PROBLEMLERİ	4
4. TEZİN HİPOTEZLERİ	5
5. TEZİN YÖNTEMİ.....	5
5.1. Tezin Modeli	5
5.2. Verilerin Analizi	6

BİRİNCİ BÖLÜM

KÖTÜLÜK PROBLEMİNE YÖNELİK ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

1.1. PLATON VE ARİSTOTES'İN KÖTÜLÜK PROBLEMİNE BAKIŞI	8
1.2. FELSEFİ TEODİSELER	12
1.2.1. Kötülüğün Ademiliği, Ariziliği, Azlığı ile Maddenin Eksikliği ve İnsan İradesi.....	13
1.2.2. Kötülüğün, Ariziliği, Azlığı, Maddenin Eksikliği ile İnsan İradesi ve Tanrısal Hikmetin Tam Bilinmezliğini Savunan Çözüm Önerileri	17
1.2.3. Kötülüğün, Ariziliği, Azlığı ile Maddenin Eksikliği ve İyiliğin Karşıtı olarak Kötülüğün Gerekliliğini Savunan Çözüm Önerileri.....	18
1.2.4. Mümkün Dünyaların En İyisi, Doğal ve Toplumsal Düzenin Kusursuzluğu ile Kötülüğün İzafileliği ve İyiliğe Katkısını Savunan Çözüm Önerileri.....	19
1.2.5. Kötülüğün İyi Bir Amaç için Var Olduğunu Savunan Çözüm Önerileri.....	25
1.3. SÜREÇ TEODİSESİ	26

İKİNCİ BÖLÜM

BEDENSEL ENGELLİLİK, BULGULAR VE TARTIŞMA

2. 1. BEDENSEL ENGELLİLİK.....	27
2.1.1. Ortopedik Yetersizliklerin Meydana Geldiği Yere Göre Sınıflandırma...	28
2.1.1.1. Seraplal Palsi BozukluTipleri.....	28
2.1.1.2. Kas- İskelet Sistemi ile İlgili Ortapetik Yetersizlik.....	30
2.1.1.3. Bedensel Engelliliğin Nedenleri.....	30
2.1.1.4. Bedensel Engelli Bireylerin Özellikleri.....	31
2.2. KATILIMCILARA AİT DEMOGRAFİK GENEL BİLGİLER	32
2.2.1. Bedensel Engelli Olmayan ve Bedensel Engelli Bireylerin Cinsiyet Durumu.....	32
2.2.2. Bedensel Engelli Olmayan ve Bedensel Engelli Bireylerin Anne Eğitim Durumuna Göre Dağılımları.....	33
2.2.3. Bedensel Engelli Olmayan ve Bedensel Engelli Bireylerin Baba Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	34
2.2.4. Bedensel Engelli Olmayan ve Bedensel Engelli Bireylerin Okul İçi Etkinliklere Katılım Durumuna Göre Dağılımı.....	35
2.2.5. Bedensel Engelli Olmayan ve Bedensel Engelli Bireylerin Günlük İşlerini Bağımsız Olarak Yapabilme Durumuna Göre Dağılımı	36
2.3. BEDENSEL ENGELLİLİK ÖRNEĞİNDE KÖTÜLÜK PROBLEMİNİN OLUŞUMU	38
2.3.1. Bedensel Engelliliğin Kader Olarak Görülme Durumu	38
2.3.2. Bedensel Engelliliğin Ateşli Hastalıklar Sonucu Oluşma Durumu.....	40
2.3.3. Bedensel Engelliliğin Yapılan Hata veya İşlenen Günahın Sonucu Oluşma Durumu	42
2.3.4. Bedensel Engelliliğin Kalıtım Sonucunda Oluşma Durumu.....	43
2.3.5. Bedensel Engelliliğin Bilgi Eksikliğine Bağlı Oluşma Durumu.....	45
2.3.6. Bedensel Engelliliğin Ailenin Maddi Yetersizliği Sonucu Engellin Oluşma Durumu	46
2.3.7. Bedensel Engelliliğin Nazar Değmesi Sonucu Oluşma Durumu	47
2.3.8. Bedensel Engellilerin Fizik Ötesi Konularla İlgilenme Durumları.....	48
2.3.9. Bedensel Engelliliğin Düzelmeye İçin Dua Etme Durumu.....	50
2.3.10. Bedensel Engellilerin İbadet Etme Durumu.....	51
2.3.11. Bedensel Engelliliğin Şükür Olarak Görülme Durumu.....	53
2.3.12. Bedensel Engelliliğe İsyen Edildiğinde Tanrı 'nın Daha Kötü Ceza Verme Durumu.....	54
2.3.13. Bedensel Engellilerin Akıl Durumuna İlişkin Dağılım	56
2.3.14. Bedensel Engellilerin Farkındalık Durumu.....	57

2.3.15. Bedensel Engellilerin Dayanma Gücüne İlişkin Dağılım Durumu	59
2.3.16. Bedensel Engellilerin İnsanlar Tarafından Sevilme Durumu.....	60
2.3.17. Bedensel Engelliliğin Tanrı'nın Cezası Olarak Görme Durumu	62
2.3.18. Bedensel Engellilerin Tanrı'ya Kızma Durumu.....	63
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	66
KAYNAKÇA	72
EKLER.....	74

TABLolar DİZİNİ

Tablo	Sayfa
Tablo 2.1. Normal Ve Engelli Bireylerin Cinsiyete Göre Dağılımları	34
Tablo 2.2. Normal Ve Engelli Bireylerin Anne Eğitim Durumuna Göre Göre Dağılımı.....	35
Tablo 2.3. Normal Ve Engelli Bireylerin Baba Eğitim Durumuna Göre Göre Dağılımı	36
Tablo 2.4. Normal Ve Engelli Bireylerin Okul İçi Etkinliklere Katılım Dağılımı	37
Tablo 2.5. Normal Ve Engelli Bireylerin Günlük İşlerini Bireysel Olarak Yapabilme Durumu	38
Tablo 2.6. Engelliliğin Kader Olup Olmadığına İlişkin Verilen Cevapların Dağılımı.....	39
Tablo 2.7. Engelliliğin Ateşli Hastalıklar Sonucu Oluştığına Dair Verilen Cevapların Dağılımı	41
Tablo 2.8. Engelliliğin Kalıtımla Oluştığına Dair Verilen Cevapların Dağılımı	42
Tablo 2.9. Engelliliğin Bilgi Eksikliği Sonucu Oluştığına Dair Verilen Cevapların Dağılımı.....	44
Tablo 2.10. Maddi İmkânların Yetersizliği Sonucu Engelliliğin Oluştığına Dair Verilen Cevapların Dağılımı	45
Tablo 2.11. Engellilik, Yapılan Hata Veya Günahların Bedeli Sonucu Oluşma Durumuna İlişkin Verilen Cevapların Dağılımı	46
Tablo 2.12. Nazar Etme Sonucu İlişkin Verilen Cevapların Dağılımı	48
Tablo 2.13. Engelli Bireyler Yetersizliklerinden Çok Ahiret Ve Fizik Ötesi Konularla İlgilendiklerine İlişkin Durumu.....	49
Tablo 2.14. Engelliliğin Düzelmeye İçin Dua Ettikleri Ama Düzelmeye İlişkin Durumu	50
Tablo 2.15. Engelli Bireylerin Kur'an Okuyarak/Dinleyerek Veya İbadet Ederek Sıkıntılarının Dineceğine İlişkin Durumu	52
Tablo 2.16. Tanrı'nın, Engellileri İnsanlar Hallerine Şükretmesi İçin Yarattığına İlişkin Verilen Cevapların Dağılımı	53
Tablo 2.17. Engelli Olunduğu İçin İsyân Edilirse Tanrı Daha Kötü Ceza Vereceğine İlişkin Verilen Cevapların Dağılımı	55
Tablo 2.18. Allah'ın Engelli Bireyleri Yarattığı Ama Engelli Bireylere Akıl Da Verdiğine İlişkin Durumu	56
Tablo 2.19. Engellilik Herhangi Bir Günahın Bedeli Olarak Değil; Bir Şeylerin Farkına Varma Durumuna İlişkin Dağılım Tablosu	58
Tablo 2.20. Tanrı'nın Engelli Bireyleri Yarattığı Ama Engellilere De Dayanma Gücü Verdiğine İlişkin Durumu	59
Tablo 2.21. Tanrı Engelli Yarattığı İçin İnsanlar Engellileri Daha Çok Sevdiklerine İlişkin Verilen Cevapların Dağılımı	61

Tablo 2.22. Tanrı'nın Cezası Olarak Görme Durumuna İlişkin Verilen Cevapların Dağılımı	62
Tablo 2.23. Normal Ve Engelli Bireylerin Allaha Kızma Durumları	64

SİMGELER VE KISALTMALAR

age.	: Adı Geçen Eser
AÜ.	: Ankara Üniversitesi
AÜİFY.	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları
C:	: Cilt
Çev.	: Çeviri
Haz.	: Hazırlayan
M.Ö.	: Milattan önce
M.S.	: Milattan sonra
ö.	: Ölüm
S.	: Sayfa
Yay.	: Yayınları
%	: Yüzde

ÖN SÖZ

İçerisinde yaşadığımız dünyada asırlardan beri politik, siyasi ve dinî savaşlar; dünyanın farklı yerlerinde ekonomik ve siyasi işgaller nedeniyle insan varlıkları başka insanlara yönelik kötülük etmekte, acı çektirmekte, işkence yapmakta ve onları ölümle baş başa bırakmaktadırlar. Bu durum, bilinçli bir kötülüktür ve ahlaki bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Doğal felaketler dediğimiz ve kötü olarak nitelendirdiğimiz açlık, kıtlık, depremler, seller, yangınlar, salgın hastalıklar gibi doğal felaketlerle yüz yüze kalınma durumunda da insanlar acı çekmekte ve ölmektedirler. Doğal kötülükler doğal nedenlerle açıklanmaya çalışılsa bile mutlak olarak iyi olan bir Tanrı'nın varlığıyla ilgili yanıt bekleyen çokça soru insan aklını meşgul etmektedir.

Bedensel engellilik örneğinde kötülük probleminin ele alındığı bu tez iki bölümden oluşmaktadır. İlk olarak ilgili literatür taranmış ve tezin kuramsal temelleri ve çerçevesi oluşturulmuştur.

Birinci bölümde kötülük probleminin üstesinden gelmek için teist düşünürlerin ileri sürdükleri teodiseleri ele alıp incelemeye çalıştık.

Tezin ikinci bölümünde ise materyal ve yöntem belirlenmiştir. Burada tarama tezi olan nicel tez yöntemi kullandık. Kullanılan bu tez yönteminde, araştırılan konuya ilişkin evreni temsil edecek örneklemden sayısal sonuçlar elde ettik. Daha sonrada tez için hazır olan anket soruları kapsamında Tokat'ın Turhal ilçesinde bulunan bedensel engelliler okuluna gidilerek 50 bedensel engelli öğrenciye anket uygulandı. Yine aynı ilçede aynı düzeyde bedensel engelli olmayan, normal okula devam eden 50 öğrenciye aynı anket soruları uygulanmıştır. Uygulanan anketler toplanmış ve çözümlenmesi için öncesinde verilerin girilmesiyle ilgili ön hazırlık yapılmıştır. Anket soruları da yorumlanarak tezin temel amacı olan bedensel engellilik örneğinden yola çıkarak kötülük problemine maruz kalmış bedensel engelli bireylerin kötülüğü nasıl anlayıp değerlendirdikleri ne tür çözümler sundukları ortaya konmuştur.

Bedensel engelli ve bedensel engelli olmayan bireylere yönelik hazırlanan anket bulgularından yola çıkarak önemli sonuçlara ulaştık. İlk olarak demografik bilgiler değerlendirildiğinde katılımcıların genel olarak anne-baba eğitim durumlarının oldukça düşük olduğu buna karşın bedensel engelli bireylerin anne-baba eğitim düzeylerinin bedensel engelli olmayan katılımcılara göre nispi oranda daha yüksek olduğu sonucuna ulaşıldı. Okul içi etkinliklere katılma ve gündelik kişisel işlerini bağımsız olarak yapabilme açısından bedensel engelli ve bedensel engelli olmayan bireylerin katılım

durumları değerlendirildiğinde bedensel engelli bireylerin lehine bu oranın daha yüksek olduğunu görüldü.

İkinci olarak katılımcıların engellilik örneğinde kötülük probleminin oluşumuna ilişkin düşüncelerinin neler olduğunu ortaya koyduk. Katılımcıların Tanrı'yı mutlak olarak iyi gördükleri, kötülüğün oluşumunda kaderin etkili olduğu ve çözüm olarak da daha çok fizik ötesi (dinî) konularla ilgilendikleri sonucuna ulaştık.

Eylül, 2019

Tahir DEMİR

GİRİŞ

1. KÖTÜLÜK KAVRAMI

Kötülük bir problem olarak eski çağlardan beri sürekli tartışılmaktadır. Bu problem evrende bulunan kötülüğün Tanrı'nın iyiliği ile örtüşmediği fikri ekseninde ele alınmaktadır. Mantıksal bir kanıt olarak ilk defa Epiküros (M.Ö.270) tarafından dillendirildiği söylenir. M.S 4.yüzyılda yaşamış bir kilise pederi olan Lactantius (M.S.340) söylediklerine göre Epiküros kötülük problemini bir ikilem biçiminde şöyle anlatmıştır:

Tanrı, ya kötülükleri ortadan kaldırmak ister de kaldıramaz; ya da kaldırabilir ama kaldırmak istemez; ya da ne kaldırmak ister ne de kaldırabilir yahut da hem kaldırmayı ister hem de kaldırabilir. Eğer kötülükleri ortadan kaldırmak istiyor da kaldıramıyorsa, O güçsüzdür ki bu durum Tanrı'nın karakteriyle uyumsuz; eğer ortadan kaldırabiliyor fakat kaldırmak istemiyorsa O kiskançtır ki bu da aynı şekilde Tanrı ile uyumsuz. Eğer O ne ortadan kaldırmayı istiyor ne de kaldıramıyorsa hem kiskanç hem güçsüzdür, bu durumda da Tanrı değildir; eğer hem ortadan kaldırmayı istiyor hem de kaldırabiliyorsa yalnızca bu Tanrı'ya uygundur, o zaman kötülüklerin kaynağı nedir? Ya da O kötülükleri niçin ortadan kaldırmamaktadır?¹

Görüldüğü gibi Epiküros kötülüklerden yola çıkarak Tanrı'nın olmadığı fikrini tutarlı bir şekilde savunabilmek için ortaya böyle bir düşünce öne sürmektedir. Epiküros'un görüşünü daha derinden inceleyip yeterince cevaplanmadığını düşünerek ön plana çıkararak ısrarla savunmaya çalışan 18.yüzyıl İngiliz filozofu David Hume (Ö-1776)'dur. "*O Tanrı, kötülüğü önlemek istiyor da önleyemiyor mu? Öyleyse o güçsüzdür. Önleyebiliyor, ama önlemek mi istemiyor? Öyleyse O kötü niyetlidir. Hem önleyebiliyor hem de önlemek mi istiyor? Öyleyse kötülük nereden geliyor?*"²Hume'un kötülük probleminde kazandırmış olduğu bu somut ifadeler ve açıklamalarda kullandığı deliller kendisinden sonra gelen felsefecileri derinden etkilemiştir.

Kötü; sözlükte gerekli niteliklere sahip olmayan, istenilmeyen, hoş gitmeyen ve zarar verecek olan davranış veya söz gibi anlamlara gelmektedir.³ Bu kavramın Eski Türkçe karşılığının şer olarak gösterildiği ve iyinin karşıtı olan kötü veya değersiz görmenin, kınamanın, ayıplamanın ya da ahlaki değerlerine ve törel istence karşı olan her şeydir.⁴

Daha genel ve kapsamlı anlamı ise doğadan gelen ya da bilinçli insan eyleminin

¹ Cafer Sadık Yaran, *Kötülük ve Teodise* (Ankara: Vadi Yayınları, 2016), 12.

² Yaran, *Kötülük ve Teodise*, 12.

³ Türkçe Sözlük, (Ankara: Kabalcı Yayınları, 1988), md., 916-917.

⁴ Yaran, *Kötülük ve Teodise*, 27.

sonucu olan ve insan varlığına bu dünyadaki yaşamında büyük zarar veren durum, oluşuma genel bir çerçevede verilen addır.⁵

Kötülük kavramının Batı dillerindeki karşılıklarına baktığımızda birçok kelimeyle ifade edildiği görülmektedir. İngilizcede bu kelimenin karşılığı; badcondition, malicious ya da evilaction, wrong, harm, badness ve wickedness sözcükleridir. Ancak konumuzla alakalı olarak daha çok ahlaki ve metafiziksel kötülük anlamında evil ya da evilaction kullanılmaktadır. Almancada ise kötülük sözcüğüne karşılık bösheit, schlechtheit, schlechtigkeit, das böse, hablichkeit, laster, niedertachtigkeit, tücke, übel kullanılmaktadır. Bösheitsözcüğü ahlaki ve metafiziksel kötülük anlamında kullanılmaktadır. Bu kavramın Arapçadaki karşılığı ise Sû' ve Şerr kavramlarıdır.⁶

2. KÖTÜLÜK ÇEŞİTLERİ

Kötülük kavramı literatürde farklı ayrımlar dikkate alınarak incelenmektedir. Kötülük problemi açısından üç çeşit kötülükten bahsedilmektedir. İrade özgürlüğü ile yapılan kötülüklere “ahlaki kötülük” denilirken irademiz dışında olan kötülüklere “fiziksel/doğal kötülük” denilmektedir. Bu iki kötülükten farklı olarak da “metafiziksel kötülük” olarak isimlendirilen kötülükte literatürde yer almaktadır. Şimdi bu kötülük çeşitlerine kısaca değinelim.

2.1.Ahlaki Kötülük

Ahlaki kötülük, insanın kendi iradesini kötüye kullanması sonucu ortaya çıkan günah ya da hata olarak tanımlayabiliriz. Bencilik, kıskançlık, çekememezlik, iftira, yalan söylemek, öldürmek bunların hepsi ahlaki kötülük kapsamına girmektedir. Ahlaki kötülükle irade hürriyeti arasında sıkı bir bağ bulunduğunu söyleyebiliriz.⁷ “George Galoway ahlaki kötülüklerde insanın sorumlu tutulmasının yanlış olmayacağını”⁸ ifade etmektedir. Bakıldığı zaman ahlaki kötülüklerin nedeni, irade-günah ilişkisinden yola çıkarak insanın iradesinin kötüye kullanmasından kaynaklandığını söyleyebiliriz.

2.2.Fiziki Kötülük

Fiziki kötülük ile genel olarak ‘acı çekme’ kastedilir.⁹ Bireylerin hasta olması, bireylerin veya ülkelerin yoksulluk ve kıtlık içerisinde yaşamaları ve ölüm gibi kötü olarak nitelenen şeylerin her biri bakıldığında fiziki kötülük olarak görülmektedir.

Mccloskey’e göre, fiziki kötülükten şu dört şey anlaşılmalıdır:

a) **Bazı doğal çevreler:** Bu çevreler ile verimsiz topraklar, çöller, kar ve

⁵ Ahmet Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, (İstanbul: Paradigma Yayınları, 2000), md., 574-578.

⁶ Nurten Kiriş, “Tarihsel Olarak Kötülük Problemi ve Çözüm Yolu Olarak Teodise” (2008):, 83.

⁷ Metin Yasa, *Tanrı ve Kötülük*, (Ankara: Elis Yayınları, 2003), 20.

⁸ Yasa, *Tanrı ve Kötülük*, 20.

⁹ Yasa, *Tanrı ve Kötülük*, 21.

buzlarla kaplı yaşanılması imkânsız dağ ve arazilerdir.

b) **Zararlı yaratıklar:** Bunlar; kurt ve kaplan gibi yırtıcılar, akrep ve yılan gibi zehirliler, sinek gibi mikrop taşıyıcılar, sayıları azımsanmayacak kadar çok olan ve canlıları içten içe kemiren tenyalar ve parazitleri gibi yaratıklardır.

c) **Doğal afetler:** Yangın, sel felaketi, fırtına, deprem, kıtlık gibi canlıları her yönüyle tedirgin eden olaylar bu grubu oluştururlar.

d) **Bedensel kusurlar:** Sağırılık, dilsizlik, körlük, sakatlık gibi eksiklikler de bu grupta değerlendirilir.¹⁰

2.3. Metafiziksel Kötülük

Metafiziksel kötülük ifadesi ilk kez Leibniz tarafından kullanılmıştır. Bu tabir “yaratılmış evrenin sonluluğu ve sınırlılığı”nı ifade eder. Leibniz’e göre gerek ahlaki gerekse fiziksel kötülüklerin doğasında metafiziksel kötülükler görülmektedir.¹¹

Leibniz de kötülüğü kemalin bulunmamasıyla metafiziksel, elemelerin varlığıyla tabî ve günahların olmasıyla da ahlaki olmak üzere üçe ayırmaktadır.¹² Leibniz’e göre asıl kötülük metafiziksel kötülüktür. Leibniz yetkin olmayış kavramını kullanarak sonlu olan dünyada yetkin olmayışın zorunlu olarak bulunması gerektiğini düşünmektedir. Tanrı bu dünyayı yarattı ve bu dünyada sonlu varlıkların bulunması da zorunluluktur. Sonlu varlıkların eksik ve yetersiz oluşları yetkin olmamaları metafiziksel kötülüktür. Metafiziksel kötülük mükemmelliğin azalması ve sınırlanmasıdır. Yaratılan bütün varlıkların doğasında bu sınırlılık vardır. Tanrı’dan başka her şey sınırlı ve eksiktir. Gerek ahlaki kötülükler gerekse fiziksel kötülükler metafiziksel kötülükten dolayı olmaktadır.¹³

Mccloskey doğal afetleri metafizik kötülük olarak değerlendirmektedir. Yani metafiziksel kötülükler insanların bir şeyler yapamayacağını, insanın iradesinin dışında gelişen bir süreç olduğunu söylemektedir.¹⁴ Mccloskey’in yaptığı tanımda ve gruplamada en çok tartışılacak bölüm ise söz konusu hususların kötülükler neden olduğu için mi yoksa özü gereği mi kötü olduklarının tartışıldığı bölümdür. Söz gelimi deprem gibi doğal afet; yılan gibi zararlı bir varlık ele alalım, acaba bunlar kötülüğe neden olduğu için mi yoksa özü gereği mi kötüdür? Bu husus net bir şekilde

¹⁰ Yasa, *Tanrı ve Kötülük*, 22.

¹¹ Rafiz Manafov, *John Hick’in Din Felsefesinde Kötülük Problemi ve Teodise*, (İstanbul: İz Yayıncılık, 2007), 43.

¹² Manafov, *John Hick’in Din Felsefesinde Kötülük Problemi ve Teodise*, 43.

¹³ Manafov, *John Hick’in Din Felsefesinde Kötülük Problemi ve Teodise*, 44-45.

¹⁴ Yasa, *Tanrı ve Kötülük*, 22.

anlaşılammamaktadır. Fiziki kötülüklerin neden olduğu itirazlar hayat boyu karşılaşılan sıkıntılar biçiminde değerlendirilebilir. Bu itirazlara bakıldığında ahlaki kötülüklerde olduğu gibi yine Tanrı'nın her şeye gücü yeten yegâne mutlak varlık olmasına yöneliktir.

Mohapatra'ya göre, "Metafizik kötülük, doğal kötülük denen şeydir. Metafizik kötülük insan iradesinden bağımsız olup, doğa yasalarının işleyişine bağlıdır. Depremler, kasırgalar, kuraklıklar, tipiler, kıtlıklar, sel baskınları vb. metafizik kötülük olarak adlandırılan doğal kötülüklerdir. Bunlar insanlığa hayal kırıklığı ve acı getirir. Tüm bu kötülükler bizim denetimimizin ötesindedir."¹⁵

Tezin temel amacı; bedensel engellilik örneğinden yola çıkarak kötülük problemine maruz kalmış engelli bireylerin kötülüğü nasıl anlayıp değerlendirdiklerinin belirlenmesidir. Genel olarak literatür taranmış ve konuyla ilgili yeterli çalışmanın olmadığı görülmüştür. Dolayısıyla yapılan bu çalışmanın daha sonra bu konu üzerine çalışma yapmak isteyen araştırmacılara kaynaklık edeceği düşünülmektedir. Bedensel engelli bireyler toplumun önemli bir yüzdesini oluşturmasına karşın bedensel engelli bireylerin içinde buldukları durumun tahlilinin yapılmadığı düşünülmektedir. Ele alınan bu çalışma sayesinde bedensel engelli bireylerin daha yakından tanınacağı varsayılmaktadır. Örgün ve yaygın eğitim kurumlarında görev yapan eğitimcilere bedensel engelli bireylere karşı olumlu tutum geliştirmelerinde farkındalık oluşturması açısından önem taşımaktadır.

3. TEZİN PROBLEMLERİ

Bu tezin temel problemi şudur: Bedensel engelli bireyler ile bedensel engeli olmayan bireylerin kötülük problemine yönelik nasıl çözümler önermektedirler?Belirlenen ana problem dâhilinde aşağıdaki sorulara yanıt arama yoluna gidilmiştir:

1. Bedensel engeli olmayan bireyler ile bedensel engeli olan bireylerin kötülük problemine bakış açısı nasıldır?
2. Bedensel engelli olan ile bedensel engeli olmayan bireyler engeli Tanrı'nın vergisi olarak mı görüyorlar?
3. Bedensel engelli olmak Tanrı tarafından verilen bir mükâfatın sonucu mudur?
4. Bedensel engelli olmak Tanrı tarafından verilen bir cezanın sonucu mudur?

¹⁵ Yasa, *Tanrı ve Kötülük*, 22.

5. Bedensel engelli bireyler kendilerini bedensel engeli olmayan bireylerle eşit olarak mı görmektedirler?

4. TEZİN HİPOTEZLERİ

1. Kötülüğe maruz kalmış bedensel engelli bireyler kötülüğü Tanrı'nın vergisi olarak görmektedirler.

2. Bedensel engelli olmak Tanrı tarafından verilen bir mükâfatın sonucudur.

3. Bedensel engelli olmak Tanrı tarafından verilen bir cezanın sonucudur.

4. Bedensel engelli bireyler kendilerini bedensel engeli olmayan bireylerden farklı görmemektedirler.

5. Bedensel engeli olmayan bireyler ile bedensel engeli olan bireylerin kötülük probleminde bakış açısı farklıdır.

5. TEZİN YÖNTEMİ

Bu bölümde tezin modeli ve verilerin analizine yer verilmiştir.

5.1. Tezin Modeli

Bedensel engellilik örneğinde kötülük probleminin ele alındığı bu tez iki bölümden oluşmaktadır. İlk olarak ilgili literatür taranmış ve tezin kavramsal çerçevesi oluşturulmuştur. Tezin bu bölümünde tarama tezi olan nicel tez yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem; olgu ve olayları gözlemlenebilir, ölçülebilir ve sayısal olarak ifade edilebilir bir şekilde ortaya koymayı amaçlar. Kullanılan bu tez yönteminde, araştırılan konuya ilişkin evreni temsil edecek örneklemden sayısal sonuçlar elde edilmektedir. Bu tezde hazırlanan anket, rastgele örneklem seçimi ile 50 bedensel engelli öğrenci ile 50 normal öğrenciye uygulanmıştır. Frekans dağılımına ilişkin istatistiklere yer verildikten sonra çalışmada daha çok değişkenlere ait frekans dağılımı için çapraz tablolar oluşturulmuş ve buna ilişkin veriler açıklanmıştır.

Nicel tezlerde konuya ilişkin tüm ilgili kişiye ulaşmaktansa tez yönteminin ön gördüğü şekilde evren ve örneklem seçimine gidilir. Evren; çalışmanın alanını oluşturan ve çalışma sonucunda elde edilen sonuçların genelleştirildiği topluluk olarak tanımlanabilir. Örneklem ise evren içinde belirli yöntemle seçilen ve evreni temsil etme yeteneğine sahip birimlerin oluşturduğu topluluktur. Bu doğrultuda çalışma için seçilen evren Tokat ilinin Turhal ilçesinde yer alan bedensel yetersizliğe sahip bireylerin devam ettiği bir örgün eğitim kurumudur. Bu çalışmanın örneklemini 50 bedensel yetersizliğe sahip öğrenciler ve 50 normal öğrenciden oluşmaktadır. Çalışma için amaçlı örneklem

yöntemi ile kolay ulaşılabilirlik açısından Tokat ili Turhal ilçesinde bedensel engelli öğrencilerin eğitim aldığı bir okul seçilmiştir.

5.2.Verilerin Analizi

Hazırlanan anket soruları daha önceden geçerliliği ve güvenilirliği M.Naci Kula'nın *Bedensel Engellilik ve Dini Başa Çıkma*¹⁶ kitabında yer alan sorulardan oluşmaktadır. Ayrıca bu çalışma için bu soruların uygun olup olmadığına bakılmıştır. Uygun olmayan sorular yeniden düzenlenmiş ve bazı sorular ankette çıkarılırken bazı yeni sorular çalışma için eklenmiştir. Hazırlanan anket soruları uygulanmadan önce yeniden gözden geçirilmiştir. Uygun olmayan sorular çalışmadan tekrar çıkarılmış ve ankete son şekli verilmiştir.

Çalışma için hazır olan anket soruları, Turhal ilçesinde bulunan bedensel engelliler okuluna gidilerek rehber öğretmen aracılığıyla 50 bedensel engelli öğrenciye uygulanmıştır. Yine aynı ilçede aynı düzeyde bedensel engeli olmayan 50 öğrenciye aynı anket soruları uygulanmıştır. Uygulanan anketler toplanmış ve çözümlenmesi için öncesinde verilerin girilmesiyle ilgili ön hazırlık yapılmıştır. Bu amaçla katılımcılardan gelen anket kâğıtları tek tek incelenmiş ve her bir anket kâğıdına 1'den başlayarak 100'e kadar sayı verilmiştir. Her bir anket kâğıdı cevaplanmış şekildedir.

Bu anket sorularının değerlendirmeye alınan 1'den başlamak üzere verilen numaralardan gelen cevaplar, Microsoft Excel programı kullanılarak veriler bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Katılımcıların demografik bilgilerine uygun kodlamalar yapılmıştır.

Anket maddeleri ise “hiç uygun değil” 1, “uygun değil” 2, “biraz uygun” 3, “uygun” 4 ve “tamamen uygun” ise 5 olarak girilmiştir. Olumsuz maddelerde ise ters kodlama yapılmıştır. Tez kapsamında nicel verilerin analizinde yüzde (%) ve frekans (f) tabloları SPSS programı yardımı ile verilerin betimlemesi yapılmıştır. Bu süreç boyunca sorular tekrardan değerlendirilerek çalışma için uygun olmayan maddeler çalışmadan çıkarılmıştır. Daha sonra elde edilen veriler frekans ve kodlar şeklinde tablolar yardımı ile çalışmada sunulmuştur.

¹⁶ Mustafa Naci Kula, *Bedensel Engellilik ve Dini Başa Çıkma*, (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2005), 265-267.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÖTÜLÜK PROBLEMİNE YÖNELİK ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Genel olarak kötülüğün terminolojideki anlamlarından söz ettikten sonra kötülük probleminden kast edilenin ne olduğu üzerinde duralım. İçerisinde yaşadığımız dünyada asırlardan beri politik, siyasi ve dinî savaşlar; farklı yerlerde ve farklı yörelerinde ekonomik ve siyasi işgaller nedeniyle insanlar başka insanlara yönelik kötülükler yapmakta, acı çektirmekte, işkence etmekte ve onları ölümle baş başa bırakmaktadırlar. Bu durum bilinçli bir kötülüktür ve ahlaki bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Doğal felaketler dediğimiz ve kötü olarak nitelendirdiğimiz; açlık, kıtlık, depremler, seller, yangınlar, salgın hastalıklar vs. gibi doğal felaketlerle yüz yüze kalınma durumunda da insanlar acı çekmekte ve ölmektedirler. Doğal kötülükler doğal nedenlerle açıklanmaya çalışılsa bile mutlak olarak iyi olan bir Tanrı'nın varlığıyla ilgili yanıt bekleyen çokça soru insan aklını meşgul etmektedir.¹⁷

Kötülük problemi genel olarak şu ifadelerle açıklanabilir:

“Dünyanın Tanrı tarafından yaratıldığına inanılır. Eğer dünya; iyi olan bir Tanrı tarafından yaratıldıysa kötülüğün dünyaya nasıl girdiğini sormak doğal bir şeydir. Eğer kötülük; dünya yaratılmadan önce var idiyse o takdirde, Tanrı, varlığında sınırlıdır. Eğer Tanrı mutlak bilgili ve iyi niyetli ise, hem fiziki hem de ahlaki kötülüklere neden izin vermiştir? (...). Belki de mutlak iyi ve bilgili olmasına rağmen Tanrı'nın gücü sınırlıdır”¹⁸

Yukarıdaki ifadelerle bakıldığında kötülük probleminin ana eksenini aşağıdaki önermelerin oluşturduğu söylenebilir.

- (1) Tanrı vardır, bilen ve güçlüdür.
- (2) Tanrı iyidir.
- (3) Kötülükler vardır.¹⁹

Kötülük problemi ile ilgili tartışmalara bakıldığında hangi dönemde olursa olsun genelde sorun iki aşamada ele alınmıştır. İlk aşamada Tanrı hakkında dile getirilen (1. ve 2.) teistik önermeler ile kötülük vardır önermesinin ne ölçüde örtüşüp örtüşmediği²⁰ tartışılmıştır. Tanrı'nın kötülük problemine yönelik dayandırılan önermelerde daha çok

¹⁷ Ahmet Cevizci, *Felsefeye Giriş*, (Bursa: Sentez Yayıncılık, 2007), 257-258.

¹⁸ Yasa, *Tanrı ve Kötülük*, 25.

¹⁹ Yasa, *Tanrı ve Kötülük*, 25.

²⁰ Yasa, *Tanrı ve Kötülük*, 26.

her şeye gücü yeterlilik noktasında tartışıldığı söylenebilir. “İkinci aşamada ise neden kötülük vardır”²¹ tartışması ön plana çıkmış rasyonel verilerin ışığında cevaplandırılmaya çalışılmıştır.

Felsefe tarihinde kötülük problemi çok eskilere uzandığından, çözüme yönelik öne sürülen çok farklı öneriler bulunmaktadır. Tezimiz çerçevesinde İlkçağ filozoflarından Platon ve Aristoteles’in görüşleri değerlendirilecektir. Yine bu konu hakkında çalışmaları bulunan Augustine, İbn-Meymun ve Aquinas fikirleri ele alınıp incelenecektir. Gottfried Wilhelm Leibniz ve John Hick gibi filozofların görüşleri de irdelendikten sonra kötülük problemine İslami gelenek içinde değinen Farabi, İbn-i Sina, Gazali gibi düşünürler çerçevesinden bakılacaktır.

1.1.PLATON VE ARİSTOTES’İN KÖTÜLÜK PROBLEMİNE BAKIŞI

Kötülük problemiyle ilgili felsefi değerlendirmelerin ilk izlerini Platon (M.Ö.427-347/8)’un eserlerinde özellikle *Yasalar*, *Timaios*, *Phaidon* ve *Theitetos*’da bulmak mümkündür. Platon’un ortaya koyduğu en yüksek iyi²² düşüncesi kendisinden sonra gelen düşünürleri büyük ölçüde etkilemiştir. Varlığı idealar âlemi ve duyular âlemi olarak ikiye ayıran Platon bütün idelerin “en yüksek iyi”den pay alarak var olduklarını belirtmektedir. Ona göre, evren kurulurken dört öğenin dördünü de içine almıştır; çünkü Tanrı onu var olan mükemmel ateş, su, hava, toprakla kurmuş, öğelerin bir tek parçasını açıkta bırakmamıştır. Tanrı her şeyden önce mümkün olduğu kadar tam, kusursuz öğelerden kurulmuş bir canlı varlık meydana getirmiştir.²³

Dünya, Tanrı tarafından en yüksek iyi ideaya uygun olarak yaratıldığına göre çevremizde gördüğümüz kötü olayları nasıl anlamamız gerekiyor. Platon bu konuda pragmatist-rasyonalist bir tutumla yararlı gördüğüne iyi, zararlı gördüğüne de kötü diyerek görünen evrende gözlemlendiği ya da karşılaştığı fenomenleri ikiye ayırmakta her bir grubu da anlam ve değer ile bağdaştır güç ya da güçlere bağlamaya çalışmaktadır. Platon’u böylesi bir uğraşa iten şey kuşkusuz iyiliklerin varlığından çok kıtlık, savaş, deprem, hastalık, günah gibi kötü sayılan fenomenler ve bu fenomenlerin neden olduğu hayal kırıklıkları, saçmalıklar ve acı çekmelerdir.²⁴

Platon böylelikle tabii kötülüklerin kaynağı olarak onların oluşunu ele almak durumundadır. Hiçbir şeyin taklidi aslı gibi olamaz. Dolayısıyla dünyanın tamamen en

²¹ Yasa, *Tanrı ve Kötülük*, 26.

²² Eflatun, *Timaios*, çev: Erol Güneş-Lütfi Ay, (İstanbul: Sosyal Yayınları, 2001), 23-24.

²³ Eflatun, *Timaios*, 66.

²⁴ Yasa, *Tanrı ve Kötülük*, 82.

yüksek iyi gibi mükemmel olmayacağını da öngörmek durumundayız. Tanrı evreni birtakım maddeleri kullanarak yaratmıştır. Birincisinde eksiklik olması söz konusu değildir. O zaman istenmeyen tabii hadiselerin kaynağı olarak madde görülmelidir. Platon buna hastalıkların meydana gelişini örnek vermektedir. Vücudun yapısında kullanılan unsurların toprak, ateş, su ve hava olduğunu belirtmektedir. Bu öğeler tabiata aykırı olarak çok veya az olursa, kendilerine ait yerden kendilerine ait olmayan yabancı yerlere geçerlerse ateşle öteki öğeler çeşit çeşit olduğundan bunlardan biri kendine uygun olmayan türü alırsa bu durumda karışıklıklar, hastalıklar baş gösterir. Platon'a göre bir öğe tabiata aykırı olarak özelliklerini veya yerini değiştirirse önceden soğuk olan kısımlar kuru, hafif veya ağır olan kısımlar bunun karşıtı olurlar ve her yönden her türlü değişikliğe uğrarlar. Bu durumda bir nesne aynı nesne ile aynı şekilde gereken oranda birleştiği yahut da ayrıldığı zaman kendi kendinin aynı kalarak sağlam ve sıhhatli kalabilir. Bir öğe başka bir öğeden ayrılırken ya da onunla birleşirken bu kurallardan biri yerine gelmemiş olursa bu karışıklık türlü bozukluklara ve sayısız çöküntülere sebep olur.²⁵

Evreni akıllı bir ruhun oluşturduğunu belirten Platon, evrendeki nizam ve intizamın bunun sayesinde sağlandığını iddia etmektedir. O, dünyada meydana gelen kötü olay ve olguları da maddenin uyumsuzluğuna bağlamaktadır. Platon insanı evrenin kendisine benzetmektedir. Başka bir ifadeyle insanı küçük bir âlem olarak tasavvur etmektedir. İnsanda bir tarafta akıllı ruh bulunurken diğer taraftan madde bulunmaktadır. Ahlaki kötülüklerin kaynağı olarak insanı gösteren Platon'a göre, tutkuların kontrol edilmemesi insanın acı çekmesine sebep olmaktadır. Ona göre acı ve haz doğal olarak fişkırان iki pınar gibidir. Bunlardan gerektiği yerde gerektiği zaman, gerektiği kadar alan, devlet olsun birey olsun her canlı varlık mutlu olur buna karşılık bilinçsizce ve zamansız alan mutsuz yaşar²⁶.

Platon'a göre insan sahip olduğu güdülerin etkisinde kaldığı için doğru olanla yanlış olanı çoğu kez birbirine karıştırır. Platon, "insanların uğradıkları bunca felaketlerin sebebinin bilmezlik olduğunu anlıyorum" demek suretiyle kötülüğün büyük ölçüde cahillikten kaynaklandığını belirtmektedir. İnsanlar haz ve elem duygularının aşırı tesirinde kalmak suretiyle kötü fiiller gerçekleştirirler. Ona göre ruhta iki türlü kötülük vardır. Biri genellikle bozulma diye adlandırılır ve hiç kuşkusuz bir ruh

²⁵ Yaşar Türkben, *İbn Sina ve Thomas Aquinas'ta Kötülük Problemi*, (Ankara: Elis Yayınları, 2012), 24.

²⁶ Eflatun, *Yasalar*, çev: Candan Şentuna-Saffet Babur, (İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2007), 410.

hastalığıdır, diğeri ise bilgisizliktir. Platon, bunun tek çözüm yolunun olarak bilgisizliğe karşı öğrenme sanatının kullanılması olduğunu belirtir.²⁷

Platon, kötülüğün Tanrı'dan kaynaklandığına kesinlikle katılmamaktadır. Ancak evrende meydana gelen bazı tabii hadiselerin insanın bakış açısı sebebiyle yanlış değerlendirildiğini iddia etmektedir. Platon'a göre evrenle ilgilenen varlık, bütün kurtuluşu ve mükemmelliği için her şeyi hazırlamıştır. Bunların her bir parçası da içindeki güce uygun olarak etken ve edilgen durumdadır. O, en küçük etken ve edilgen duruma bakmak ve son hedefi en ince ayrıntısına kadar gerçekleştirmek üzere bunların her birinin başına bir yönetici koymuştur. Bunlardan biri de insandır. İnsan sefil ve küçük de olsa her zaman bütüne bakan yönelen parçalardan biridir. O nedenle insan dünyanın bir parçası olduğunu unutmamalı ve ona göre hareket etmelidir.²⁸

Sonuç olarak meydana gelen kötülüklerin büyük kısmının insandan kaynaklandığını belirten Platon, kötülükleri insanın aklî bir varlık olmasına karşın aynı zamanda bedensel bir varlık olmasına da bağlamaktadır. Platon bu konuda Tanrı'yı iyi olarak tanımladığından iyi olanın kötü olanı yapamayacağı düşüncesinden hareketle Tanrı'yı asla kötülüklerin nedeni olarak görmemiştir. Çünkü Platon'a göre "Tanrı iyidir. İyi olan şeyde ise hiç bir şeye karşı nefret uyanmaz. Nefret uyanmadığı için her şeyin mümkün olduğu kadar kendisine benzemesini ister."²⁹

Platon'a göre Tanrı evreni birtakım maddeleri kullanarak yaratmıştır. Eksiklik olması söz konusu değildir. O zaman istenmeyen tabii hadiselerin kaynağı olarak maddeyi görmüş; insanların neden olduğu kötülükleri ise bilgi eksikliğinden kaynaklandığı şeklinde bir tavır sergilemektedir.

Aristoteles'in kötülüğe bakış açısı daha çok "yoksunluk" kavramıyla ilişkilidir. Yoksunluk kavramını iki şekilde ele almak mümkündür. Birincisi bir varlığın kendi yapısına uygun olmayan bir şeyden yoksun kalmasıdır. Sözgelimi kürsünün görme özelliğinden yoksun olmasıdır. İkincisi ise kendi yapısına uygun olan bir şeyden yoksun kalmasıdır. Örneğin köpeğin ayaklarından birinin olmaması durumunda köpek ayaklarını doğuştan kaybetmiş olabilir ya da sonradan bir kaza sonucu da kaybetmiş olabilir. Buradaki yoksunluk bir azlık ve çokluk şeklinde de olabilir.³⁰

Aristoteles *Metafiziğin* başka bölümlerinde iki tür yoksunluktan bahseder.

²⁷ Türkben, *İbn Sina ve Thomas Aquinas'ta Kötülük Problemi*, 24.

²⁸ Eflatun, *Yasalar*, 64.

²⁹ Eflatun, *Yasalar*, 28-29.

³⁰ Aristoteles, *Metafizik*, çev. Ahmet Arslan, (İstanbul: Sosyal Yayınlar, 1996), 243.

Birincisi bir niteliğin belli bir zamanda doğal olarak sahip olması gereken özelliğinin olmamasıdır. Örneğin görme yetersizliği bir yoksunluktur. Ancak bir varlık her zaman görme yetersizliğinden etkilenmez. Doğal olarak görmesi gereken bir dönemde ona sahip değilse görme yetersizliği mevcuttur denilebilir. Burada birincisindeki yoksunluk kötü olarak görülmemektedir. Kürsünün işitmemesi kürsü için bir kötülük değildir. Çünkü kürsünün formu ayakta durmasıdır. Ancak ikincisinde ise köpeğin ayaklarından birisinin olmaması kötülüktür. Yani varlık, sahip olması gereken niteliklerden mahrum kalmaktadır.³¹

Aristoteles'in metafiziksel kötülük görüşünü ele alırken onun varlık katmanları anlayışına değinmek durumundayız. Çünkü bu anlayışta varlık katmanlarından yukarıya doğru çıkıldıkça varlıktaki kemal nitelikler de artmaktadır. Aristoteles dokuların, hayvanların ve bitkilerin daha üstün işlevlerini duyum ve yer değiştirme hareketini yerine getirmek üzere organlaşmış olan kısımların oluşumu için gerekli maddeyi sağladıklarını iddia etmektedir. Ona göre bunlara ayrı türden kısımlar veya organlar denir. Ancak karmaşık cisimlerin yapısı daha da gelişmiştir. Organlar bir araya gelmekle canlı varlığın maddesini oluşturacak organizmayı oluştururlar bu şekilde oluşan organizmaya hayvan denilmektedir. Hayvanlar içinde en yüksek derecede organlaşmış veya teşekkül etmiş varlık ise insandır. Ay-altı âlemde insanla birlikte en yüksek dereceye ulaşmış olur. Varlık mertebesinde ay-üstü âlemde ise ruh sahibi mükemmel varlıklar bulunmaktadır. Bunların hareketleri doğrusal değil daireseldir. Bu varlık tabakasının en üstünde artık salt form olan Tanrı bulunmaktadır. O hiçbir şekilde maddeye bulaşmamıştır ve sırf akıldır; salt akıl olduğu için Onun nazarında süje-obje ayrılığı söz konusu değildir. Dolayısıyla O hem akıl hem âkil ve hem de ma'kûldür. Bu anlamda Tanrı kendisi için bilkuvve hiçbir şeyin tasavvur edilmeyeceği en mükemmel varlıktır başka bir deyişle O sırf kemaldır.³²

Aristoteles'in ahlaki kötülüğe dair düşünceleri ise insan için en yüksek iyinin mutluluk olduğunu iddia etmektedir.³³ Ama insan bunu nasıl elde edecektir? Daha önce dediğimiz gibi Aristoteles'te her varlık her birey madde ve formdan oluşmaktadır. Buna bağlı olarak her varlığın bir doğası bulunmaktadır. Kendi doğasını en iyi şekilde gerçekleştiren varlık bir başka deyişle kuvvesini fiiliyata döken varlık gayesine ulaşmış olmaktadır.

³¹ Aristoteles, *Metafizik*, 278.

³² Ahmet Arslan, *İlkçağ Felsefe Tarihi*, (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007), 146.

³³ Recep Kılıç, *Ahlaki Dini Temeli*, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996), 19.

Böylece Aristoteles'e göre ahlaki iyinin ne olduğu ortaya çıkmaktadır. Ahlaki iyi iştahlara ve akla sahip olan insanın iradesiyle yaptığı işlerde akla uyarak ifrat ve tefrite kaçmadan ölçülü hareket etmesidir. Bu durumda kötülük de kişinin arzu ve tutkularına yenilmesi anlamına gelmektedir.³⁴ Diğer bir ifadeyle ahlaki kötülük büyük ölçüde insanın iradesinden kaynaklanmaktadır.

Kötülük probleminin özünü Tanrı'ya atfedilen iyilik, kudret ve bilginin dünyada bulunan kötülüklerle tutarsızlık gösterdiği iddiası oluşturmaktadır. Aristoteles evrenin yaratılmasını ve orada meydana gelen hadiseleri izah etmektedir. Ne var ki onun Tanrı'sı teistik dinlerin Tanrı'sı gibi evreni yoktan var eden bir Tanrı değildir. Aydın'ın da belirttiği gibi o, bazen Tanrı'dan bazen tanrılardan bile bahsetmektedir.³⁵ Aristoteles'in Tanrı'sı evreni ve onun üstündeki nizamı var ederken bir anlamda ezeli olan maddeye bağlı bulunuyordu ve bu yüzden kudreti bir anlamda sınırlandırılmış durumdaydı. Dolayısıyla teizmin Tanrı tasavvuruna sahip olmayan düşünürler için oluş ve bozuluş hadiselerinin insanlar için ortaya çıkardığı kötü durumların güçlü ve iyi Tanrı tasavvuru ile bağdaşmayacağı problemi henüz söz konusu değildir.

Aristoteles'in, doğal kötülüklerin maddenin yoksunluğundan, ahlaki kötülüklerin ise insanın iradesini kötüye kullanmasından kaynaklandığını dile getiren bir tavır sergilediğini söyleyebiliriz.

1.2.FELSEFİ TEODİSELER

Teodise kavramı, Grekçede Tanrı ve adalet anlamına gelen iki kelimenin bir araya getirilmesinden oluşturulmuştur.³⁶ İlk defa Leibniz tarafından kullanıldığı bilinen³⁷Teodise sözcüğü Yunancadada *Tanrı savunması* veya *Tanrı'ya haklı çıkarma* anlamında kullanılmaktadır.³⁸ Teknik anlamda teodise kötülük problemi karşısında geliştirilen savunma, Tanrı'nın adaletini haklı çıkarma anlamları taşımaktadır.³⁹ Bir teist kötülük nereden geldi ya da kötülüğe Tanrı neden izin veriyor sorusuna cevap verdiğinde bir teodise ortaya koyuyor demektir.⁴⁰

³⁴Türkben, *İbn Sina ve Thomas Aquinas'ta Kötülük Problemi*, 34.

³⁵ Mehmet S. Aydın, *Din Felsefesi*, (Ankara: Selçuk Yayınları, 1996), 1-2.

³⁶ Yaran, *Kötülük ve Teodise*, 91.

³⁷ Manafov, *John Hick'in Din Felsefesinde Kötülük Problemi ve Teodise*, 81.

³⁸ Manafov, *John Hick'in Din Felsefesinde Kötülük Problemi ve Teodise*, 81.

³⁹ Manafov, *John Hick'in Din Felsefesinde Kötülük Problemi ve Teodise*, 81.

⁴⁰ Yaran, *Kötülük ve Teodise*, 91.

O halde diyebiliriz ki teodise, kötülük, acı çekme, adaletsizlik gibi olumsuz durumlar ve olaylar karşısında olanları ilahi adalet çerçevesinde değerlendirerek, gerekçeler bulmayı amaçlayan bir inanç sistemidir.⁴¹ Bu bağlamda teodise; Augustinuscu, İreneauscu ve Süreççiolmak üzere üçe ayrılmaktadır.⁴²

1.2.1.Kötülüğün Ademiliği, Ariziliği, Azlığı ile Maddenin Eksikliği ve İnsan İradesi

Hıristiyan teolojisine birlik ve bütünlük kazandıran⁴³ Hıristiyan düşünür Augustinus'un konu ile ilgili görüşleri şu şekilde özetlenebilir. Her şey gibi dünya da Tanrı'nın iyiliğinin bir sonucudur. Madde kötü değildir. Çünkü Tanrı kötü olan hiçbir şey yaratmaz. Yaratıklarının iyiliği Tanrı'nın iyiliğinden kaynaklanmaktadır. Kötülük sadece yokluktan, iyiliğin eksikliğinden ibarettir. İyiliğin bulunduğu yerde kötülüğe yer yoktur. Tanrı insanı kendisinde hiçbir günah olmaksızın yaratmıştır ve onu kötülüklerden yalıtılmış bir dünyaya yerleştirmiştir. Ama insan Tanrı vergisi özgürlüğünü bilerek kötüye kullanmış ve günaha düşmüştür. Bazı insanlar bu nedenle ancak Tanrı'nın lütfuyla affedilecek, diğerleri cezaya tabi tutulacaktır. Bu durumda Tanrı'nın hem iyiliği hem adaleti ortaya çıkacaktır.⁴⁴

Augustinus'un teodisesinde kötülük olumsuz ya da yokluk olduğu düşüncesiyle ilgilidir. Kötülüğün nedeni olarak insanın özgür iradesini yanlış kullanması ya da suç ve kötülüklerle karşı tanrısal bir ceza olarak görülmesi Augustine'nin kötülüğe bakışını göstermektedir.⁴⁵

Augustinus'a göre Tanrı mutlak iyidir. Kötülük ademîdir. Tanrı evreni iyi bir amaç ve gaye için yaratmıştır. Ne türden ve çeşitten olursa olsun kötülüğü Tanrı amaç edinmez. Kötü olarak görünen şeyler ise yapısında iyi olan bir şeyin yanlış ve olumsuz gittiğini gösteren yani iyi olandan yoksun olma iyiliğin yokluğu anlamındadır.⁴⁶

Augustinus'un bahsettiği iyiliğin yokluğu salt iyiliğin yokluğu olarak değil daha az iyilikle donatılması anlamındadır. Evrende yaratılmış olan her şey kendi doğal yapısı içinde uygun ve tamdır. Kötü olarak algıladığımız şey iyilik düzeyinin altına inmez, daha az iyiliğin bulunmasıdır.⁴⁷

Augustinus'a göre kötülük, ister fiziksel olsun ister ahlaki olsun bunların nedeni varlıkların özgür iradelerini yanlış kullanmalarından kaynaklanmaktadır. İnsanın ne

⁴¹ Manafov, *John Hick'in Din Felsefesinde Kötülük Problemi ve Teodise*, 82.

⁴² Yaran, *Kötülük ve Teodise*, 98.

⁴³ Macit Gökberk, *Felsefe Tarihi*, (İstanbul: Remzi Kitapevi, 2016), 158.

⁴⁴ Yaran, *Kötülük ve Teodise*, 104-105.

⁴⁵ Manafov, *John Hick'in Din Felsefesinde Kötülük Problemi ve Teodise*, 93.

⁴⁶ Manafov, *John Hick'in Din Felsefesinde Kötülük Problemi ve Teodise*, 94.

⁴⁷ Manafov, *John Hick'in Din Felsefesinde Kötülük Problemi ve Teodise*, 95.

yapacağı tamamen kendi elindedir. İnsan bir şeyi özgürce yapacağı için Tanrı bilir ancak Tanrı'nın bilmesi bu özgür seçimi etkilemez, bu bilgiyi Tanrı'nın önceden bilmesi onun mükemmel bir bilgiye sahip olduğunun delaletidir. Yoksa insanı zorlayan bir kader değildir.⁴⁸

Augustinus'a göre Tanrı evreni iyi olarak yaratmış, insan ve melekleri de özgür irade taşıyan yapıda yaratmıştır. Evrene kötülüğün girişi öncelikle meleklerin yaratıcısına isyan etmesi ve sonra ilk erkek ve kadının düşüşüne neden olmasıylaadır. Bu düşüş aynı zamanda ahlaki kötülüğün kaynağı olmuştur.⁴⁹

Fiziki ya da doğal olarak adlandırılan kötülükler ise insanların işledikleri günahların cezai sonuçları olarak görülmektedir. Yani "bütün kötülükler ya günah ya da günahlardan dolayı bir cezadır."⁵⁰ Ona göre günahların kefareti olduğu için bu ceza adildir ve evrenin mükemmeliyetini bozmaz.⁵¹

Augustinus'un kötülük problemine bakışı ve çözümü olarak; kötülük iyiliğin yokluğu ve eksikliği olduğu; ahlaki kötülüklerin insana verilmiş olan hür iradeyi kötüye kullanmasından kaynaklandığı doğal ya da fiziksel kötülüklerin ise; insanların işledikleri günahların cezai sonuçları olarak gördüğünü rahatlıkla söyleyebiliriz.

Hiç şüphesiz diğer Ortaçağ düşünürleri gibi Aquinas da etrafındaki kötü işlerin ve işlenen günahların farkındaydı. O doğru olan ifadelerle bir şeyin gerçekte ne olduğunu söyleyen ifadeleri bir birinden ayırıyordu. "Van kedisi vardır." ifadesini ele alalım. Bu ifade belli bir töze sahip bir şeyin var olduğunu ifade etmektedir. Peki, "Körlük vardır." ifadesini nasıl anlayacağız. Birçok kör insan varken bir kimse nasıl çıkıp bunu inkâr edebilir. Bu durumda biz çıkıp gözleri görmeyen insanlara kör diyemeyecek miyiz? Elbette Aquinas bunu kastetmemektedir. Burada söylemek istenen körlüğün anlamını görmeden aldığıdır, varlığını ona borçlu olduğudur. Başka bir deyişle her kötülük iyiliğe dayanmaktadır; zira o bir çeşit tabiata sahip olan bir şeyin içinde bulunmaktadır. Kötülük iyiliğin dışında başka bir yerde bulunmaz, salt kötülük imkânsızdır.⁵²

Aquinas, körlüğün de hastalığında da kendi başına bir töze sahip varlıklar olmadıklarını iddia etmektedir. O aynı zamanda, onların varlıklarının bir şeyin

⁴⁸ Manafov, *John Hick'in Din Felsefesinde Kötülük Problemi ve Teodise*, 99.

⁴⁹ Manafov, *John Hick'in Din Felsefesinde Kötülük Problemi ve Teodise*, 99.

⁵⁰ Manafov, *John Hick'in Din Felsefesinde Kötülük Problemi ve Teodise*, 100.

⁵¹ Manafov, *John Hick'in Din Felsefesinde Kötülük Problemi ve Teodise*, 99-100.

⁵² Türkben, *İbn Sina ve Thomas Aquinas'ta Kötülük Problemi*, 116.

yoksunluğuna bağlı olduğunu ve gerçekte arazi bir forma sahip olmadıklarını söylemektedir.

Burada dikkat edilmesi gereken husus Aquinas sadece iyiliğin yokluğu dememekte, belli bir iyiliğin yokluğu demektedir. Çünkü her varlık için olması gereken arazi formlar farklıdır. Her iyiliğin yokluğu kötülük anlamına gelmemektedir. Aquinas'ın kötülük bir yoksunluktur düşüncesi bu şekilde anlaşıldığında bile hala cevapsız kalan soru, bu yoksunluğun niçin var olduğudur.

Kötülük hiçbir şekilde tabii bir saik ile veya bilinçli bir irade ile arzu edilmez. O dolaylı olarak meydana gelmektedir. Çünkü o birtakım iyiliğin sonucudur. Aquinas her türlü arzu için kuralın bu şekilde işlendiğini belirtmektedir. Tabii güç, formun yokluğu için değil, form için çalışır. Ancak bir form diğerini dışarıda tutabilir. Bir aslan yiyecek için öldürür, ancak bu geyiğin ölümü anlamına gelir.⁵³

Aquinas'a göre Tanrı ve onun yarattığı tabiat ve diğer bütün nedenler toplamda en uygun durumu oluşturmak için ve her bir parçanın kemali için çalışmaktadır. Böylece bütün sistem karşılıklı etkileşim içindedir. Bu etkileşimin belli kurallarına uygun bir şekilde gerçekleşmesini Tanrı irade etmiştir.

Yahudi kültürünün yanı sıra İslam kültüründen de haberdar olan İbnMeymûn, kötülük problemi hakkında özetle şunları söylemektedir. Kötülük bizatihi var değildir. Tanrı varlığı yaratmıştır. Varlık da bütünüle iyidir. Kötülükler kendimizi dünyaya göre değil de dünyayı kendimize göre değerlendirmekten kaynaklanmaktadır. Aksini yapabilseydik kötülük diye bir şey olmazdı.⁵⁴

İslam felsefesinin önemli filozoflarından olan Farabi (870-950), kötülüğün mahiyeti ile ilgili değerlendirmelerinde onun Tanrı tarafından murat olduğu, fakat varlığın tamamı dikkate alındığında kötülüklerin de güzellik, ihtişam ve parlaklıklar gibi izafi olduğu anlaşılmaktadır. Âlemin müdebbiri olan Tanrı varlığının her parçasını da belirli bir gaye için yaratmıştır.⁵⁵

Farabi'ye göre Tanrı gerek saf akıl ve mantık yönünden gerekse varlık ve varlığa ait olgular yönünden düşünölsün her türlü eksikliklerden uzaktır, en mükemmel ve en yetkin varlıktır.⁵⁶ Onun eksikliklerden uzak olması, varlığında hiçbir bakımdan maddi olanı içermiyor olmasından kaynaklanmaktadır. Madde nasıl düşünölsün

⁵³ Türkben, *İbn Sina ve Thomas Aquinas'ta Kötülük Problemi*, 117.

⁵⁴ Musa b. Meymûn, *Delaletü'l-Hairin*, Haz: Hüseyin Atay, (Ankara: A.Ü.İ.F. Yay., 1974), 504.

⁵⁵ Hüseyin Atay, "*Farabi ve İbn Sina'ya Göre Yaratma*", (Basılmamış Doçentlik Tezi, Ankara İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1968), 134-156.

⁵⁶ Mehmet Bayraktar, *İslam Felsefesine Giriş*,(Ankara: AÜİF. Yay. 1998), 220.

gerçekleşmem işliğin belirtisidir ve bütün eksikliklerden uzak bulunması her bakımdan gerçekleşmiş olması bir zorunluluktur.⁵⁷ Tabii ki bunlar Farabi'nin kötüyü, çirkin ve şerri âlemde gerçek gibi görmediği anlamına gelmemektedir. Farabi'nin burada belirttiği kötülük ve eksiklikler “tabii” bilinen kötülüklerdir.

Farabi'ye göre hayır ve nizam evrende bizzat kast edilip amaçlanan bir şeydir. Kötülük ise var olmaları zorunlu olan birtakım şeyler ve durumlarla ilgili olup bunlar hayırdır ve insanların onlara uyması zorunlu olduğu için dolayısıyla kast edilmiştir. Tanrı'nın inayeti bütün varlıkları kuşatmış ve herkese ulaşmıştır. Her olup biten Tanrı'nın kaza ve kaderiyedir. Kötülüklerde onun kaza ve kaderiyedir. Çünkü eşyada bulunması gereken kötülükler izafidir ve değişen âlemle ilgili bulunmaktadır. Öteki taraftan bu kötülüklerin yararları da mevcuttur. Çünkü kötülükler olmasaydı iyilikler çok ve devamlı olmazlardı. Eğer gerekli olan biraz kötülükten kaçınarak çok iyilikten vazgeçilirse bu durum kötülüğün artmasına neden olur.⁵⁸

Farabi'ye göre âlemin bir nizam üzerine var olması ilahi hayır ve adaletin bir sonucudur. Bu açıdan Tanrı bir nizam içerisinde yaratmış olduğu düzende olumsuz görülen olayların maddenin nizamı kabul etmeyişinden kaynaklanmakta ve kötü olarak görülmektedir.⁵⁹

Farabi'nin nazarında kötülük arızî bir şeydir ve bize göredir, ayrıca onun Tanrı'nın kurmuş olduğu düzende bir yeri hatta gerekliliği vardır. Tanrı önce felaketleri tedbir eden akılları sonra bizim ve hayvanların yer aldığı madde âlemini yaratmıştır. İşte bu âlemde az kötülük çok iyilik vardır. Çünkü bu âlem feyz derecelerinde süfli bir durumda bulunur ve değişmeyi kabul eder. Burada az kötülükten dolayı çok iyilik terk edilmez. Esasında hayır olan yağmurun yağmasında bazen evlerin yıkılması ve sel felaketi gibi neticelerin yani kötülüklerin meydana gelmesi bu duruma örnek teşkil edebilir.⁶⁰

Farabi'nin bu iyimser görüşünün arkasında onun sudur anlayışı yatmaktadır. Bu nazariyeye göre her şey Bir'den hiçbir güçlük söz konusu olmadan tam bir nizam içinde ve nasıl olmaları gerekiyorsa öylece sudur etmiştir. Bu sudur, ilahi rızaya uygun olduğu için de iyidir.⁶¹

Özetleyecek olursak Farabi'den hareketle kötülük meselesi umumi bir çerçeve olarak iki temel ilke içerisinde yorumlanabilir. Birincisi; kötülük iyiliğin eksikliğidir.

⁵⁷ Yaşar Aydın, *Farabi'de Tanrı- İnsan İlişkisi*, (İstanbul: İz Yayıncılık, 2000), 26.

⁵⁸ Mahmut Kaya, *İslam Filozoflarından Felsefe Metinleri*, (İstanbul: Klasik Yayınları, 2003), 126.

⁵⁹ Aydın, *Din Felsefesi*, 152.

⁶⁰ Necip Taylan, *İslâm Düşüncesinde Din Felsefeleri*, (İstanbul: Müif Yayınları, 1994), 136.

⁶¹ Aydın, *Din Felsefesi*, 153.

Buradaki eksiklik Tanrı'dan kaynaklanan eksiklik değil maddi eksikliklerdir. İkincisi ise; Kötülük arızidir ve görecelidir. Ayrıca onun külli varlıklarının nizamında bir yeri hatta gerekliliği vardır. Buna göre de az kötülükten dolayı çok iyilik terk olunmaz. Tanrı'nın adaleti ile âlemin mevcut durumu arasında bir uyumsuzluğun bulunmadığı kesindir.

1.2.2.Kötülüğün, Ariziliği, Azlığı, Maddenin Eksikliği ile İnsan İradesi ve Tanrısal Hikmetin Tam Bilinemezliğini Savunan Çözüm Önerileri

Hem ahlaki hem de fiziksel kötülükler, başkasına ettikleri kötü etkilerine göre kötü sayılır. Dolayısıyla kötülüğün niteliği de İbnSînâ'ya göre kişinin durumuna bağlı olarak farklılık arz etmektedir. Elem de sevinç gibi zihni bir durumdur.⁶²Oysaki mevcut olmak aynı zamanda da değişebilir olmak olduğuna göre kötülüğün ontolojik varlığı da kaçınılmazdır.

Varlığın en yetkin nizamı orada kötülüklerin de var olmasını gerekli kılmıştır. Her ne kadar insana iyiyi kötüden güzeli çirkinden yararlıyı zararlılardan ayırma yeteneği verilmişse de ilahi hikmetleri külliyle anlama yeteneği verilmemiştir.⁶³ Fakat bu kötülüğün anlamının hiçbir şekilde anlaşılmayacağı anlamına da gelmemelidir. Zira filozof, görüldüğü gibi zaman zaman kötülüğün bulunmasının hikmeti hakkında da ipuçları vermektedir. Bizim olaylar zinciri içerisinde kötülük olarak gördüğümüz hususlar insanlar arasında iyiliğin yayılıp gelişmesini temin edebileceğinden ilahi hikmet daha uygundur ve belki de gereklidir.

İbnSînâ'ya göre Tanrı, tasarlanabilecek en mükemmel evreni yaratmıştır. Onun felsefesinde evrende müşahede ettiğimiz bu kötülükler bile en mükemmel evren adına zorunludur. Bu anlayışa göre kötülüğün varlığı adeta iyiliğin varlığı için ödenmiş bedeldir. Çünkü kötülük olmadan iyiliğin anlaşılması mümkün değildir. Ve aslında kötülüğün miktarı iyiliğe oranla da azdır. Buna göre de az kötülüğün olmaması için çok iyilikten vazgeçmek tanrısal hikmetle uyuşmamaktadır.

İbnSînâ'nın vurgulamaya çalıştığı şey eğer âlemde kötülük ve iyilik birlikte bulunmasalardı, âlemin düzeninin de tam olmayacağı yönündedir. Ona göre içinde yaşadığımız bu dünya değil başka bir dünya olsaydı, yine de kötülük var olacaktı. Kötülük bu dünyada olmasaydı ona benzer başka bir şey olurdu. Kötülük olmamış olsaydı bu durumun kendisi daha fazla kötülük oluşturmuş olurdu. Zira bu külli hayır

⁶² Manafov, *John Hick'in Din Felsefesinde Kötülük Problemi ve Teodise*, 187.

⁶³ Taylan, *İslâm Düşüncesinde Din Felsefeleri*, 204.

düzeninde büyük bir boşluğa neden olurdu. Mutlak varlıktan uzak olan kötülük mümkün varlıklarda ise mevcuttur.⁶⁴

Sonuç olarak söylemek gerekirse; insanın ruh oluşumu içerisinde olduğu hakikati İbnSîna'nın ilahi adalet anlayışı için de geçerlidir. Ona göre insanın faal akılla ilişki kurabilmesi için müstefad akıl düzeyine ulaşması zorunluluğu vardır. Böyle bir sonuç dinamik bir evren içinde yaşayan varlıklar olduğumuzu zorunlu kılar. İçinde yaşadığımız durumları belirleyip daha iyi ve güzel olana doğru mücadelenin yaşadığı ortamdaki başkası da beklenemez.

1.2.3.Kötülüğün, Arizîliği, Azhğı ile Maddenin Eksikliği ve İyiliğin Karşıtı olarak Kötülüğün GerekliliğiniSavunan Çözüm Önerileri

M.Mutahhari'ye göre kötülük ademdir, dış gerçeklikten yoksundur. Mutlak anlamda kötülük yoktur. Kötülük, içinde bulunulan şartlara göre nitelendirilmektedir. İyilikler ve kötülükler evrende bir birlerinden kesin olarak ayrılmışlardır diyemeyiz. İyilikler ve kötülükler karışmıştır. İyiliğin olduğu yerde kötülük; kötülüğün olduğu yerde iyilik bulunmaktadır. İyi ve kötü iç içe geçmiş ve birleşmiştir. Ancak bu birleşim vücut ve ademin varlık ve yokluğun bileşimidir.⁶⁵

Mutahhari'ye göre nerede kötülükten söz ediliyorsa orada yokluk, eksiklik vardemektir. Kötülük ya bir yokluktur ya da bir tür yokluğun ortaya çıkmasını gerektiren bir varlıktır. Diğer bir ifadeyle bir varlık kendisi olmasından dolayı iyidir; kötü olması ise bir yokluğu gerektirmekten dolayı kötüdür.⁶⁶Bilgisizlik, yoksulluk ve ölümü⁶⁷ kötü olarak algımanız bunlar özleri bakımından yokluk türündendir, başlı başına yokluk değildir, yokluğa sebep olan şeylerdir. Bilgisizlik ilim eksikliği ve yokluğu demektir. Cehalet ve bilgisizliğin gerçekliği yoktur. Bilgisiz ya da cahil denildiğinde ilmî olmayan kastedilmektedir. Yoksulluk da böyledir. Yoksul denildiğinde malı mülkü olmayan anlaşılır yoksa yoksulluk diye bir gerçeklik yoktur.⁶⁸

Mutahhari'ye göre dünyanın yaratılmasının temel ilkesi karşıtlık ilkesidir. Her şey karşıtı ile vardır. Varlık-yokluk, hayat-ölüm, zengin-yoksul, üzüntü-mutluluk dünyada hep bir aradadır. Kötülük veya çirkinliklerin bulunması dünyaya ilişkin bir

⁶⁴ Mevlüt Albayrak, *İbn Sîna ve Whitehead Açısından Tanrı-Âlem İlişkisi ve Kötülük Problemi*, (Isparta: Fakülte Kitapevi Yayınları, 2001), 127.

⁶⁵ Mutahhari, *Adl-i İlahi*, vev. Hüseyin Hatemi, (İstanbul: Kevser Yayınları, 2014), 138-142.

⁶⁶ Mutahhari, *Adl-i İlahi*, 139-142.

⁶⁷ Mutahhari, *Adl-i İlahi*, 140.

⁶⁸ Mutahhari, *Adl-i İlahi*, 140-142.

düzenin var olması için gereklidir.⁶⁹ Bu ifadeden kötülüğün olmadığı kötülüğün ademîliği ve yokluk olduğunu ayrıca iyiliğin olması için kötülüğünde gerekli olduğu anlaşılmaktadır.

Kötülük problemi ile ilgili belli başlı görüşlerine yer verdiğimiz düşünürlerin söz konusu görüşlerinden şu ortak sonucu çıkarmak mümkündür: Kötülüklerin reel varlığı yoktur. Onlar yokluğa, eksikliğe ve belirsizliğe ilişkin hususlardır. Dolayısıyla da kötülük probleminde asıl olanın iyilik olduğu kötülüğün araz olduğu hususunda hemfikirdirler. Dolayısıyla bütün formlar, varlıklar bir şekilde iyilikten pay almışlardır. Kötülük ise, varlıktan az pay almaktır ya da bulunması gereken iyiliğin yoksunluğudur. Ahlaki kötülükler ise insanların iradelerini kötüye kullanmaları sonucu oluşan olumsuz sonuçlardır diyebiliriz.

1.2.4.Mümkün Dünyaların En İyisi, Doğal ve Toplumsal Düzenin Kusursuzluğu ile Kötülüğün İzafiliği ve İyiliğe Katkısını Savunan Çözüm Önerileri

Gazali, Tanrı'nın ilim, irade, kudret sıfatlarına dayanarak bu âlemin mümkün âlemler arasında en iyisi, en güzeli ve en tamı olduğunu⁷⁰ söylemektedir. Burada Gazali Tanrı'nın en iyi dünyayı yarattığını değil, dünyadaki bütün işleyiş göz önüne alındığında onun mümkün olan en iyiyi yarattığını iddia etmektedir. Bu bağlamda Gazali'nin bu probleme bakış açısını irdelemeye çalışalım. Gazali, teizme yöneltilen eleştirileri şu şekilde ifade etmiştir.

Tanrı'nın Rahim ve Erhamerrahimin (merhamet edicilerin en merhamet edicisi) olmasının manası nedir? Mademki Rahim, Onun özelliği, zarara uğramış, hasta, işkenceye maruz kalmış, bela ve musibetlerle karşı karşıya gelmiş kişilerin imdadına koşup kurtarmaktır. Mademki Hak Teâlâ her belayı, her fakr-ü zarureti önlemeye, her hastalığı bertaraf etmeye kadirdir. Öyleyse neden dünya hastalarla, muhtaçlarla doludur? Kulları neden böyle işkenceler içerisinde kıvrandır bir halde bırakılmaktadır?⁷¹

Gazali başka bir misalde; tanınmış bir doktorun hastasına olan münasebetinde doktorun gerektiğinde hastasına susuzluktan ciğeri yansa, dudakları çatlasa bir damla su vermez. Fakat en acı ilaçları içerir, iğne yapar. Doktorun bu hareketi her halde hastasına zulüm ve işkence yapmak değildir. Burada doktor bilir ki hasta su içtiği vakit hayatı tehlikeye girecek su içmediği zaman iyileşme ihtimali aratacak. İlaçlar, acı iğneler ıstırap vericidir. Gazali burada doktorun acımasız gibi algılandığı görünse de kişinin

⁶⁹ Mutahhari, *Adl-i İlahi*, 140-142.

⁷⁰ Gazali, *İhya' uulumi'd-din*, çev. Ahmet Serdaroğlu, (İstanbul: Bedir Yayınları,2016), 321.

⁷¹ Gazali, *Esmâ-i Hüsnâ Şerhi*, çev. Mehmet Feriştat, (İstanbul: Merve Yayınları, 2016), 79.

sıhhatine kavuşması için bunu yaptığını anlatmakta ve doktorun aynı zamanda ne kadar merhametli olduğunu göstermektedir.⁷² Tanrı'nın bir kulu sevmesi ona hoşlandığı tarzda muamele etmesini gerektirmez. Aksine Tanrı'nın sevgisinin alameti kulu saran belalardır.⁷³ Gazali burada olayların daha da içerisine inerek insana ait melekeler ve hasletlerle algılanan olayların gerçek yüzünün farklı olduğu, şefkat ve merhametin tecelli etmemesi gibi görülen olaylarda dahi Tanrı'nın zatında merhamet ve şefkatin aynen tecelli ettiğini vurgulamaktadır.

“Bir şey bir kimse hakkında nimet, başkası için bela olabilir.”⁷⁴ Gazali burada dünya işlerinin ekseriyetle karışık olduğu yani meydana gelen olayların bazısında hayır bazısında da şer olacağını vurgulamaktadır. Buradan anlaşılacağı üzere ilim ve hikmet nazarıyla olayların şekillendiği bazen nimet olarak bakılan şeyler şer olarak tecelli ederken; bazen de şer olarak görülen olayların hayır olarak tecelli edeceğini söylemektedir. İlim ve hikmet nazarı farklı şekilde tecelli etmektedir. Belki insanların iyi bildiği şey ya iyidir ya da gelecekte iyidir ya da halihazırda iyidir. İnsanların kötü bildiği şey halihazırda kötüdür ya da gelecekte kötüdür. O halde iyilik üçünü kapsayan iyiliktir bu da ilim ve hikmetten başka bir şey değildir. Bazı şeyler vardır ki bir yönden faydalı diğer yönden zararlıdır. Gemisi batmak üzere olan kimsenin kendini kurtarmak için malını denize atması gibi.⁷⁵

Meydana gelen bazı tabii hadiselerle ilgili olarak yapılabilecek itirazları Gazali şu şekilde dile getirmektedir: “Denirse ki bu dünya, yıldırımlar, depremler, tufanlar, yırtıcı hayvanlar, öfke ve şehvet gibi insana özgü birçok kötülük türleri ile doludur. Bütün bunlarda Tanrı'nın bir takdiri var mı? Şayet bunlar takdir edilmemiş kötülükler ise bu âlemde Onun gücü ve iradesi dışında bir şeyler oluyor. Şayet bu kötülükler takdir edilmiş ise kendisi tamamen iyi olan ve kendisinden iyilikten başka hiçbir şey sadır olmayan Tanrı'dan bunlar nasıl meydana gelmiştir?”⁷⁶

Gazali yukarıda felaket olarak adlandırılan birçok hadisenin aslında içinde birçok hayır barındırdığı kanaatindedir. O bunu yağmur örneğine benzetir. Ona göre yağmurda muazzam bir denge vardır. Zira yağmur yağmasaydı ziraat yok olur ve evren harap olurdu. Yaratılıp yağdığı anda, kimsesi olmayan ihtiyar bir kadının evini de ıslatacaktır. Gazali'ye göre yağarken seçim yapan, tarlaların su ihtiyacını gideren ama

⁷² Gazali, *Abidler Yolu*, çev. Turgut Ulusoy, (İstanbul: Hisar Yayın Evi, 2016), 245.

⁷³ Lütfullah Cebeci, *Kuranda Şer Problemi*, (Ankara: Akçağ Yayınları, 1985), 84.

⁷⁴ Gazali, *Kimya-yı Sadet*, çev.: Ali Aslan, (Ankara: İmaj Yayınları, 2004), 748.

⁷⁵ Gazali, *Kimya-yı Sadet*, 749.

⁷⁶ Gazali, *İhya' uulumi'd-din*, 235.

ihthiyar kadının evini ıslatmayan bir yağmurun yaratılması beklenemez. Hayırdan istifade etmek evrenin iyiliği için yağmurun yaratılması ve kendisinden kaynaklanan kötülüğün önemsenmemesi bunun yanında yağmurun bir gereklilik olarak görülmesi ile onun yaratılmaması arasındadır. Bu şekilde kabul ettiğimiz zaman hayır kötülüğü içinde barındırsa da bu tür şeylerin yaratılması iyidir. Kulların maruz kaldıkları felaketlerin iç yüzünün insanın sınırlı ilmiyle anlaşılmadığından her felakette kulun bilmediği bir menfaati olacağını, çünkü Tanrı insan için faydalı ve zararlı olanları sonsuz ilim ve kudretiyle bilmektedir. Burada Tanrı'nın yaratmış olduğu her şeyde bir hayır bulunduğu aynı zamanda kâinatta her şeyin sebepler dairesine bakan bir yüzü olduğunu bu bağlamda Tanrı'nın kullarını bu dünyada imtihana tabi tuttuğunu bu dünyada karşılaşılan felaketler, hastalıklar, musibetlere karşı insanın nasıl tavır takınacağına ilişkin bir imtihan sırrı olduğunu söylemek de mümkündür.⁷⁷

Tanrı'nın ilmi kadimdir. O zatı ve sıfatlarıyla daima âlimdir. Mahlûkatıyla ilgili ilmi değişmez. Ezeli ilmiyle her şeyi olduğu ve olacağı gibi bilir. Tanrı'nın sonsuz ilminde bir değişme olamaz. Biz sınırlı ilmimizle bize olumsuz yansıyan olayları anlatmaya çalıştığımızda anlatacaklarımızda sınırlı kalmaktadır. Ezelde O'ndan başka hiçbir varlık yokken ihtiyacı olmadığı halde iradesini ve kudretini göstermek için kâinatı yoktan var eden zât istese elem, keder, belalar, musibetler yağdırmaya gücü yeterdi. Eğer yapmış olsaydı yine de zulmetmiş olmazdı zira Tanrı mülkünü istediği şekilde tasarruf etme hakkına sahiptir. İster acı olsun ister tatlı olsun O'nun hiçbir tasarrufuna itiraz edilmeyeceğini vurgulamaktadır.⁷⁸

Gazali'ye göre Tanrı işlerinde hikmet sahibidir ve kullarının bu hikmetleri anlaması mümkün değildir. Gazali bu durumu şu şekilde açıklamaktadır. “Tanrı Teâlâ'nın göklerde ve yerde yarattığı her şeye gözlerini çevirseler ve uzun uzadıya bakıp düşünseler, onda hiçbir düzensizlik veya çatlaklık görmezlerdi.”⁷⁹Sonsuz kudret sahibi Tanrı, âlemi yaratırken sonsuz bir düzen içerisinde yaratmıştır. Düzenin içerisinde bazen bizlere göre düzensiz olarak görülen hadiselerde aslında birer hikmet bulunmaktadır. Bizim kâinatta olan biteni kavrayabilmemiz mümkün değildir. Bunu anlamının insan kudretinin dışında olacağını, bu hikmet denizinin etrafı geniş farklı farklı hadiselerle çevrili çok derin bu derinliği bilmeyenlerin boğulduğunu ancak âlimlerin anlayacağı kadar sırlarla dolu olacağını dile getirmektedir. İnsana düşen olup

⁷⁷ Gazali, *Abidler Yolu*, 246.

⁷⁸ Cebeci, *Kuranda Şer Problemi*, 87.

⁷⁹ Yaran, *Kötülük ve Teodise*, 131.

bitende, var olan her şeyde bir hayır vardır demektir. Gazali, meydana gelen kötülöklere rağmen bu dünyanın iyi bir dünya olduğunu ve bunu da hikmet anlayışı ile açıklamanın mümkün olacağını dillendirmektedir.⁸⁰

Gazali'ye göre bütünü düşündüğümüz zaman bizim parçada görmüş olduğumuz kötölük aslında bir hayırdır. Ancak insanın hiçbir zaman bütünü kavrama kapasitesine ulaşamayacağını bu yüzdende her kötü olarak algıladığımız olayda bir hayır olacağını düşünmemiz gerektiğini söylemektedir. Ayrıca evrende hayra vesile olmayan salt kötölük yoktur, eğer öyle zannediliyorsa bu bizim idrakimizin sınırlı olmasından yani Tanrı'nın maksadını yeterince idrak edemeyişimizdendir. Bu demektir ki evrende mutlak şer yoktur. Gazali'nin ortaya attığı diğör bir sorunda bu dünyada insanların başına gelen musibetler, zararlar, fakirlikler ve noksanlıkların ahirette bir fazlalık olacağı, bu dünyada da günahlarımıza kefarete olacağı şeklindedir. Gazali ayrıca musibet olarak görölen felaketler, fakirlikler, noksanlıklar, hastalıklar gibi olumsuz hadiselerin nimetin kadrini daha iyi anlamak için olduğunu ifade etmektedir şöyle ki; hastalıklar olmasaydı sağlıklı olanlar sağlığın nasıl bir nimet olduğunu bilemeyeceklerdi. Çünkü eksik olan yaratılmasaydı mükemmel olan bilinemeyecekti, ilahi cömertlik ve hikmetin gereği eksik ve mükemmelin birlikte yaratılmasıdır.

Gazali bu dünya hayatını bir imtihan yeri olarak görmektedir. İnsanın bu dünyaya sadece keyif sürmek ve lezzet almak için gelmediğini, sürekli gelenlerin gitmesi ve geçlerin ihtiyarlaması, sürekli hayatların son bulması görölenen gerçeklerdir. Yani insan dünyaya yalnız güzel yaşamak için gelmemiş belki dünyaya büyük bir sermaye elinde bulunan insan burada daimi hayatın saadetine çalışmak için geldiğini dünyada kötü olarak algıladığımız hastalıklar, musibetler olmasaydı sıhhat ve afiyetler; gaflet verecek dünyayı hoş gösterip ahireti unutturacaktı. Gördüğümüz ve yaşadığımız musibetler insana gözünü açtırıp, dünyada insanın başıboş olmadığını bir vazifesi olduğunu dünyanın bir imtihan yeri olduğunu başımıza gelen ve gördüğümüz musibetleri olumsuzluk olarak görmeyip imtihan yeri olarak görülmesi gerektiğini söylemektedir. Gazali'nin ısrarla vurguladığı diğör bir noktada mevcudatın mükemmel bir doğruluk ve adalet üzerine kurulduğudur. Gazali'ye göre eğer hikmet nazarına sahip olsaydık kâinattaki düzeni kavrayabilecek bir yapıda olsaydık âlemde var olan bütün olayların adaletsizlik olmadığını anlayabilirdik. Gazali'ye göre Tanrı yarattıklarının hepsini en akıllı şekilde yaratsa, en âlimin ilmiyle donatsa var olan bütün bilgileri onlara

⁸⁰ Yaran, *Kötölük ve Teodise*, 131.

en incelikleriyle öğretse, hikmet ve mağfiret nazarıyla kuşatsaydı yine de onlar bu mükemmel evrende yapacakları bir değişiklik bulamazlardı.⁸¹

Gazali'ye göre mevcut olandan daha iyi daha tam ve daha mükemmel olan imkân dâhilinde değildir. Varlık âleminde var olandan daha güzel daha mükemmel ve tam olan herhangi bir şey yoktur. Eğer olsaydı ve Tanrı bunu yaratma kudretine sahip olduğu halde yaratmasaydı, bu ilahi cömertliğe uymayan bir cimrilik ve ilahi adaletle çelişen bir haksızlık olurdu⁸² şeklinde vurgulamaktadır.

Gazali Tanrı'nın evreni tam bir ilim ve hikmetle kusursuz, adalete uygun biçimde ve bundan daha mükemmelinin yaratılmasının mümkün olmadığı şekilde var edildiğini belirtir. Bu âlemin mümkün âlemlerin en iyisi olduğu görüşü Gazali'de tam olarak "Leyse fil-imbân aslen ahseneminhü ve la etemme ve la ekmele"⁸³ yani "daha iyisi ve güzeli daha tam ve kusursuzu ve daha mükemmeli mümkün değildir" biçiminde ifadesini bulur. Gazali burada ince bir çizgiden bahsetmektedir. O'nun, kulları için en iyiyi yaratması Tanrı'nın üzerine vacip olduğu anlamına hiç gelmez. Aksine Tanrı dilediği gibi davranmakta ve hükmetmekte tamamen hürdür. Çünkü Tanrı hakkında hiçbir zorunluluk kaydı konamaz. Böylece Gazali bu âlem hakkında "mümkün olan en iyi âlem" görüşünü Tanrı'nın inayetine bağlamış görünmektedir.

Dünyanın bütün eksiklikleri, hastalık, yetersizlik, musibet, belalar dünyanın mükemmelliğine katkıda bulunur. Eksiklikler eşyanın büyük plan içerisinde en güzelidirler. Eksiklik sayesinde mükemmelliği ayırt etmiş oluruz. "İyi ve kötü takdir edilmiştir. Takdir edilen şeyler ise ilahi iradenin sabık takdirinin ardından zorunlu olarak meydana gelirler. Hiç kimse Tanrı'nın hükmüne karşı duramaz."⁸⁴ Gazali burada, bazen iyiliğin kötülüğe eşlik etmesi cihetiyle zorunluluğu kastetmektedir. Eksiklik de zorunlu olarak var olur çünkü onu Tanrı dilemiştir. Eksiklik ilahi iradenin belirleyici eyleminin bir kanıtıdır. Dünyanın başka türlü olabileceğini ve başka türlüünün daha iyi olacağını söylemek Tanrı'nın iradesine sitem etmek ve Onun hikmetini eleştirmek olacaktır.

Leibniz felsefesinde Tanrı eşyanın ilk sebebidir. Kudrette, hikmette ve hayırda mutlak kemale sahip olması lazım gelir.⁸⁵ Eşyanın yaratılmasında Tanrı, zaruri olarak

⁸¹ Yaran, *Kötülük ve Teodise*, 131.

⁸² Yaran, *Kötülük ve Teodise*, 132.

⁸³ Gazali, *İhya' uulumî 'd-dîn*, 321.

⁸⁴ Eric L. Ormsby, *İslam Düşüncesinde İlahi Adalet Sorunu*, çev. Metin Özdemir, (Ankara: Avrasya Yayınları, 2001), 51.

⁸⁵ Cebeci, *Kuranda Şer Problemi*, 49.

mümkün olan âlemlerin en iyisini yaratmıştır. Tanrı dünyayı yaratırken mutlak manada hür irade sahibi değildi, sonsuz hikmetin imkânlarıyla sınırlandırılmıştı. Tanrı iyi bir dünya yaratmak istemiştir ama hikmeti ona ancak mümkün olan şekillerin en iyisini yaratmıştır. Çünkü Tanrı'nın iradesi aklın hükümlerinin hükümlerine altındadır. Tanrı'nın dünyayı bu şekilde yaratmasına sebep olan O'nun iyi oluşudur. Çünkü O mümkün olan bir sürü eksik dünyalar arasında en az eksik olanı yaratmıştır. Bundan dolayı dünyanın mükemmelliği izafidir. Bu dünya iyi bir dünya değildir, yalnız mümkün olanlar arasında en iyisidir.

İşte Leibniz'in ünlü optimizmi (iyimserliği) budur.⁸⁶ O, bu optimizmi ile dünyadaki kötülükleri nasıl bağdaştırabilir, kötülük probleminin içinden nasıl çıkar? Leibniz, ister günah şeklinde isterse elem şeklinde olsun kötülüğün bir âlem için gerekliliğini ileri sürer. "Elemsiz ve şersiz bir âlem tasavvuru bir roman ve bir ham hayaldir. Ekseriya bir şer bir hayra vesile olur, iki sıvıdan biri katı cisim hâsıl olduğu gibi iki şerden de bir hayır çıkmaz. Az ekşi bir şey çoğu zaman şekerden daha lezzetlidir. Şer hayra üstün gelir deniliyor ki bu nimetleri eksik gören bir dikkat hatasıdır."⁸⁷

Toparlayacak olursak kötülük yaratılanın sınırlanmasından kaynaklandığından kötülüğün müspet bir realitesi yoktur, tersine aslında basit olarak bir yoksaymadan ibarettir. Kötülük iyi olana ilintisinde, zifiri karanlığın ışığı ilintisi gibidir. Eğer yaratılanların içinde fena ve kötü bir şey mevcutsa bu takdirde bunun sebebi yaratılanların ezeli sınırlılığında kaynaklanan iyinin var olmamasıdır. Böylece aynı zamanda ve çelişkisiz olarak bir yaratılanın Tanrı'ya bağlılığını ve bu yaratılanın eyleminde kötünün mevcudiyetini savunabiliriz. Yani eğer yaratılan Tanrı'ya tabi ise içinde müspet olarak ne mevcutsa hepsinin iyi ve yetkin olanın tümünün Tanrı tarafından ona verildiğini söylemiş oluruz. Ama eğer bu yaratılan eyleminde kusurlu olursa, bu onun kendi mahiyetinden kaynaklanır ve bu mahiyet onun sınırlılığındadır.

Kötülük bir yoksunluktan başka bir şey değildir. Varlıkların hayatında iyinin bir ön şartı olduğu için kötülüğe izin verilmiştir. Tanrı dünyayı yarattığında en iyi planı seçmiştir. Bu planda en büyük çeşitlilik ve aynı zamanda en büyük düzen mevcuttur. Ayrıca en çok realite en basit araçlarla en çok mutluluk ve iyilik yaratılanların tabiatına işlenmiştir. Böyle bir görev birinci derecede Tanrı'yı bütünüyle ve olabildiğince

⁸⁶ Cebeci, *Kuranda Şer Problemi*, 50.

⁸⁷ Cebeci, *Kuranda Şer Problemi*, 50.

belirleyen ve Tanrı- âlem ilişkisinde Onu yegâne etkin sebep olarak ortaya koyan teistik anlayışa ve dolayısıyla bu Tanrı kavramı etrafında dinî bir doktrin oluşturan teolojilere düşmektedir.

1.2.5.Kötülüğün İyi Bir Amaç için Var Olduğunu Savunan Çözüm Önerileri

İrenaescuteodisenin devamı niteliğinde sayılan John Hick'in ruh yapma teodisesindeahlaki kötülük daha önceleri yaşanmış olayların sonucu olmadığı, insanın sürekli evrimsel gelişmesine katkı sunan ve katkıları da gelecekte anlaşılacak bir durum olduğunu vurgulanmaktadır.⁸⁸

John Hick'inteodisesinde kötülüklerin sebebi olarak görülen insanın özgür iradesi çok kıymetlidir. Buradaki özgür irade insanın mahiyeti açısından çok önemli olduğu, insanı en yükseğe yani Tanrı'ya götürecek bir mahiyete sahip olduğu, ölümden sonra yeni bir hayat olacağı için bu dünyada bunu anlayamayız.Hick'e göre tanrısal amaç içerisinde büyük oranda haz ve küçük oranda da acıların olduğu ve insanların deneyim yaşadığı bir ortam değil acı ve sıkıntının yer aldığı ve bunlarla mücadele edilecek “ruhu olgunlaştıran” bir dünya yaratmaktı ve Tanrı bunu yapmış oldu. Tanrı burada insanın doğasını iyiye ve faydalıya yönelik eğilimde yaratmış, bu eğilimleri insanın kendisinin ortaya çıkarmasını istemiştir.⁸⁹

Hick'e göre acı ve kederler olmaksızın bazı eylemleryeterince anlaşılacaktır. Acı ve ıstırap çekenlere yardım etmek, merhamet ve şefkat göstermek, zorluklar karşısında sabır göstermek, ihtiyaç sahiplerine maddi olarak yardımda bulunmak ve cömert olmak gibi duyguların gelişmesi için kötülüklerin olması gerekir. Hiçbir kötülüğün olmadığı bir dünyada merhamet vefedakârlıklar olmayacaktı. Böyle bir dünya ahlaki kötülükler, insan iradesi ve özgürlüğü adına çok büyük bir öneme sahiptir. Bütün ahlaki kötülükler insan iradesinden kaynaklanmaktadır. Bu irade Tanrı'nın yetkisizliği ya da ihmali sonucu değil, Tanrı'nın bilinçli olarak belirli bir amaç uğrunda, insanın yoğun bir mücadelesinin sonucunda gerçekleştirdiği bir yer olarak görmesinden dolayı ahlaki kötülöklere izin vermektedir.⁹⁰

Hick'inruh olgunlaştırmateodisesine göre, canlıların gelişmeleri ve kendilerini muhafaza etmeleri için bir miktar acının bu dünyada bulunması gereklidir. İster fiziksel kötülükler olsun isterse ahlaki kötülükler olsun insanın sürekli gelişmesi, eğitilmesi ve bazı duygularının canlı tutulması için kötülüklerin bulunması gerektiğini söyleyebiliriz.

⁸⁸ Manafov, *John Hick'in Din Felsefesinde Kötülük Problemi ve Teodise*, 131.

⁸⁹ Manafov, *John Hick'in Din Felsefesinde Kötülük Problemi ve Teodise*, 138.

⁹⁰ Manafov, *John Hick'in Din Felsefesinde Kötülük Problemi ve Teodise*, 141.

1.3.SÜREÇ TEODİSESİ

Kendine özgü kavramları ve iddiaları olan bir teodisedir. Varlıktan çok oluş olarak algılanan bir düşünce yapısına sahiptir. Yaratılanlar etkinlik ve tecrübenin, bilinçli ve hep değişen merkezidir. Tanrı'nın iki doğası vardır: birincisi yaratılan dünyanın nasıl devam edeceği diğeri ise yaratılanların hayatlarında ilerleyebilmeleri için gösterdikleri tepkilerdir. Tanrı'nın mahiyetinde iyi olduğu ancak gücünün sınırlı olduğu bir anlayış vurgulanmaktadır. Tanrı'nın bir varlığın sahip olması gereken güce sahip olduğu ancak gücün tamamına sahip olmadığı, yaratılanların hayatlarını devam ettirmek için iyi ve kötü olanı seçmelerine imkân veren güçlerinin olduğu yine Tanrı'nın zorlayıcı bir gücünün olmadığı ikna edici bir gücünün olduğu iyi olana yönlendirme, kötü olandan uzak tutmaya çalışabilir ancak zorlama yapamaz düşüncesini temel alan bir teodisedir.⁹¹

⁹¹ Yaran, *Kötülük ve Teodise*, 99-100.

İKİNCİ BÖLÜM

BEDENSEL ENGELLİLİK, BULGULAR VE TARTIŞMA

2.1.BEDENSEL ENGELLİLİK

Engellilik literatüründe engelli kavramı ile birlikte veya onunla aynı anlamda kullanılan kavramlara rastlamak mümkündür. Bu kavramlar bozukluk ve özür kavramlarıdır. Engellilik, özür ve bozuk kavramlarının tanımları üzerinde henüz bir karara varılmamış ve kimi zaman zedelenme ve sakatlık yerine özür tercih edilirken kimi zaman da cümlenin yapısına göre hangi sözcük uygun düşerse o tercih edilmektedir.⁹²

Zedelenme, bireyin doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası oluşan çeşitli etmenlerle, organların işlevlerini yerine getirmede ve görevlerini yapmada etkili olan zorlamanın durumunu tanımlamaktadır.⁹³

Yetersizlik, zihinsel, fiziksel, davranışsal ya da duyu organlarının zedelenmeye bağlı olarak tüm ya da kısmen işlevlerinde gözlenen kayıpların ortaya çıkardığı durumu ifade eder.⁹⁴

Engel, yetersizliğin ya da özrü olan bireyin çevreyle etkileşiminde karşılaştığı problemi tanımlamaktadır. Yetersizlik bazı ortamlarda engele yol açabilir, bazı ortamlarda yol açmayabilir. Tekerlekli sandalyede olan bir çocuk engelli rampası olan yerlerde problem yaşamazken engelli rampası olmayan yerlerde sorun yaşayabilmektedir.⁹⁵

Bedensel yetersizlik, sinir sisteminin zedelenmesi, hastalıklar, kazalar, genetik problemler nedeniyle kas, iskelet ve eklemlerin işlevlerini yerine getirememesi sonucunda meydana gelen hareket ile ilgili yetersizlikler olarak tanımlanmaktadır. Bireyin günlük yaşamında çeşitli etkinliklere katılımını sınırlandıran tıbbî problemler nedeniyle sürekli tedavi ve bakıma gereksinim duyması durumudur.⁹⁶ Bedensel yetersizlik üç kısma ayrılır: Hafif derecede yetersizlik, orta derecede yetersizlik, ağır derecede yetersizlik olmak üzere üç kısımdır.

a) Hafif derecede bedensel yetersizlik: Yetersizliği olan kişinin bireysel gereksinimlerini kendisinin bağımsız olarak karşılaması, günlük yaşamını sürdürmede

⁹² Kula, *Bedensel Engellilik ve Dini Başa Çıkma*, 58.

⁹³ Ayşegül Ataman, *Özel Eğitime Giriş*, (Ankara: Gündüz eğitim ve yayıncılık, 2005), 14.

⁹⁴ Ataman, *Özel Eğitime Giriş*, 14.

⁹⁵ Ataman, *Özel Eğitime Giriş*, 14.

⁹⁶ Ataman, *Özel Eğitime Giriş*, 362.

herhangi bir desteğe ve alete gereksinim duymaması, yaşamını bağımsız olarak ya da çok az bağımlı olarak sürdürme sürecidir.

b) Orta derecede bedensel yetersizlik: Yetersizliği olan kişinin günlük yaşamını sürdürmede az da olsa desteğe gereksinim duyması, bazen bağımsız, işlevsel baş kontrolüne sahip olması, işlevini sınırlayan ve ağrıya neden olan eklemdeki şekil bozukluğu olması ya da bu olasılığı taşıma, bireysel gereksinimlerinde yardımcı aletleri kullanması gereken süreçtir.

c) Ağır derecede bedensel yetersizlik: Yetersizliği olan kişinin tekerlekli sandalyeye ve desteğe bağımlı olması, bireysel gereksinimlerini karşılamada tam bağımlı olması, baş kontrolünün zayıf olması sürecidir.⁹⁷

2.1.1.Ortopedik Yetersizliklerin Meydana Geldiği Yere Göre Sınıflandırma

Sinir sistemi ile ilgili ortopedik yetersizlik: Merkezi sinir sistemi bütün vücudun kontrol sistemidir. Merkezi sinir sisteminde meydana gelen bir zedelenme bireyin belirli vücut parçalarını hareket ettirme, kullanma, hissetme ve kontrol etme becerilerinde birçok yetersizliklere neden olmakta, kas kontrolünü ve hareketlerin sınırlanması nedeniyle kollarda ve bacaklarda kuvvet kaybı ya da felç ortaya çıkmaktadır. Bu tür bir motor yetersizlik, bireyin ellerini kullanmada ve oturma, emekleme, yürüme, merdiven inip çıkma gibi becerilerde işlev kaybına yol açmaktadır. Sinir sistemi ile ilgili ortaya çıkan ortopedik yetersizliklerden en çok görülenleri serebralpalsy, spinabiftida, çocuk felci, multiple skleroz, omurilik zedelenmesi ve travmatik beyin yaralanmalarıdır.

Serebralpalsy (beyin felci) beyin zedelenmesi ya da beynin gelişiminde bir anormallik sonucunda doğuştan ya da yaşamın ilk yıllarında meydana gelen bir durumdur. Çocuğun gelişimsel dönemlerde geçirdiği bir hastalık, beynin gelişimini olumsuz yönde etkileyerek serebralpalsy'nin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Sp'li bireylerde felç, aşırı kas zayıflığı, el-göz ve ayak-göz koordinasyonu bozukluğu, denge bozukluğu, nöbetler gibi çeşitli bozukluklar vardır.

2.1.1.1.Serebralpalsy Bozukluk Tipleri

Hipotonik tip: Serebralpalsy'li bireylerin çoğu doğduklarında hipotoniktir, boyun ve gövdelerinde belirgin olmak üzere kas zayıflığı ve gevşekliği vardır. Motor becerileri zayıftır, denge reaksiyonları yavaştır ve otuz aylık olana kadar yürümeleri gecikir.

⁹⁷ Ataman, *Özel Eğitime Giriş*, 363.

Spastik tip: Sereplalalsy'li bireylerin %60'ını oluşturan spastik tipte, hareketler kısıntılı ve abartılı olmakta, kaslarda istem dışı oluşan kasılmalar kol ve bacaklarda görülmekte ve hareket etmeyi güçleştirmektedir. Yaygın olarak görülen kollar içe dönük ve vücuda yakın, dirsek, el bileği bükük, parmaklar yumuk, dizler bükük, ayaklar içe dönük parmak ucuyla makaslayarak, bacaklarını çaprazlayarak yürümektedir. Bireylerin günlük yaşamlarında bağımlılık artmaktadır.

Atetoid tip: Sereplalpalsi'li bireylerin %20'sini kapsamaktadır. Kaslarında kontrol edilmeyen, istemsiz ve art arda kasılmalar meydana gelmektedir. Atetoid hareketler genel olarak düzensiz bir şekildedir. Bir cisim yerde alırken kollarında kasılmalar, yüzde buruşmalar, yetersizlik olması konuşmanın bozulması, dudak, dil, solunum ve yutkunma ile ilgili kasların kontrolünde yetersizlik görülmesi salya akması gibi yetersizliklerin ortaya çıktığı durumdur.

Ataksik tip: Kas kontrolünde görülen yetersizlik nedeniyle denge probleminin yaşanma sürecidir, birey yürürken kolay bir şekilde yere düşmektedir.

Rijit tip: Bireylerin kol ve bacaklarında aşırı kasılmalar ve sertleşmeler meydana gelmesi ve bunun sonucu olarak da birey hareketlerini yapamamaktadır.

Tremorlu tip: Az olarak görülen bu tipte ise hareket sırasında titremeler olmasıdır ancak bu titremeler uyku içerisinde görülmemektedir.

Karışık tip: Sereplalalsy'nin ağır şekli bireyin dünyaya geldikten sonra hemen fark edilmekte ve akran grubundan büyük farklılıklar gösterirler ve farklı tanı alırlar.

Spina Bifida: Hamileliğin erken dönemlerinde bilinmeyen bir nedenle omurgada doğuştan bir yetersizlik olması sonucunda meydana gelmektedir. Her iki bin doğumdan biri spinabifidalı olarak doğmaktadır. Sonuçta omuriliğin alt kısmını, bacak kaslarını ve duyuyu kontrol eden sinirlerin gelişiminde yetersizlik meydana gelmektedir. Spinabifida olarak doğan bireylerin %80 ve %90'nın da hidrosefali gelişmektedir. Hidrosefali, bir tıkanıklık sonucunda beyin-omurilik sıvısının beyini çevreleyen dokularda birikmesi sonucunda oluşmaktadır. Bu durum tedavi edilmeden bırakıldığında başın büyümesi ve beynin ağır şekilde zedelenmesine neden olmaktadır.

Çocuk Felci: Virüslerin meydana getirdiği bir hastalık olan çocuk felci bulaşıcı bir hastalıktır virüsler sinir sistemine yerleşerek çeşitli zedelenmelere neden olmaktadır. Felç, kas erimesi, yutkunma ve solunum güclüğü gibi birçok belirtileri ortaya çıkmaktadır.

Multiple Skleroz: Değişen derecelerde fiziksel yetersizliğe neden olan ilerleyici bir sinir sistemi hastalığıdır. Hastalığın nasıl geliştiği ve etkeninin ne olduğu henüz bilinmemektedir. Genellikle 13-19 ve 30-35 yaş grubunu etkilemektedir. Erken dönemde yorgunluk, denge bozukluğu, kas güçsüzlüğü ve duyu bozukluklarına neden olmaktadır.

Omurilik Zedelenmesi: Çoğunlukla trafik kazası, yüksekten düşme, ateşli silah yaralanmaları, derin olmayan sulara dalma, trampelen kazaları gibi kazalar sonucunda oluşmaktadır.

Travmatik Beyin Yaralanmaları: Motosiklet ve bisiklet kazaları, düşmeler, ateşli silah yaralanmaları sayılabilir.

2.1.1.2.Kas-İskelet sistemi ile ilgili ortopedik yetersizlikler

Kas Hastalığı: Vücut kaslarında ilerleyici zayıflığa neden olan ve kasları kullanamaz hale getiren süreğen bir durumdur. Sorun kas hücrelerindedir. Kas hastalığının nedeni henüz bilinmemektedir. Hastalığın yaklaşık 20 tipi vardır.

Kol-Bacak Eksikliği: Kol ve bacağın olmaması ya da kısmen kaybıdır doğuştan olabileceği gibi sonradan da olabilir.

Kalça Çıkıklığı: Doğuştan ya da sonradan edinilen nedenlerle uyluk kemiğinin, kalça eklemine leğen kemiğindeki yerleştiği oyuktan kısmen ya da tamamen çıkması ve yukarı-dışa yerleşmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Kız çocuklarında erkeklere göre daha fazla görülmektedir. İlk 6 ay içinde tanılandığında bireyin eklemleri aletlerle düzeltilmektedir.

Doğuştan Şekil Bozukluğu: Kol ve bacaklarda ve eklemlerinden birinin ya da birkaçında şekil bozukluğu olmasıdır⁹⁸

2.1.1.3.Bedensel Engelliliğin Nedenleri

Bireyler doğum öncesi, doğum sonrası ve doğum anı olmak üzere çeşitli nedenlerin sonucu olarak bedensel engelli olabilmektedirler.

a) Doğum öncesi nedenler: Anne adayının hamile kalmadan önce ve hamilelik sırasında yaşadıkları evreleri kapsamaktadır. Bunlar kalıtım annenin zararlı ışıklara maruz kalması, anne ve baba arasındaki kan uyumsuzlukları, anne yaşının 20'nin altı ve 35 yaşın üzerinde olması, baba yaşının yüksek olması, annenin hamilelik sürecinde kullanmış olduğu ilaçlar, madde bağımlılığı, hamilelik sürecinde yaşanan psikolojik sıkıntılar, bunalımlar gibi nedenler doğum öncesi nedenler olarak görülmektedir.

⁹⁸ Ataman, *Özel Eğitime Giriş*, 364-369.

Annenin hamilelik döneminin ilk üç ayında kızamıkçık ve yüksek ateşli hastalıklar geçirmesi çocuğun bedensel engelli olmasını etkilemektedir. Hamilelik döneminde annenin geçirmiş olduğu kazalar, beslenme yetersizliği, metabolizma bozuklukları doğuştan bedensel engelli olmaya neden olmaktadır.⁹⁹

b) Doğum anındaki nedenler: Doğumun geç ve güç olması, zor olması, doğum sırasında geliş pozisyonu anormallikleri (bebeğin yan ya da ters gelmesi) kordon dolanması gibi nedenlerden dolayı meydana gelen zedelenmeler beyin özüne bağlı felçlere neden olmaktadır.

c) Doğum sonrası nedenler: Doğum sonrası nedenler olarak bebeğin ateşli hastalık veya havale geçirmesi, trafik kazaları, iş, ev oyun, tarım, deprem, yangın, savaş vb. felaketler bedensel yetersizliğe neden olmaktadır.

2.1.1.4. Bedensel Engelli Bireylerin Özellikleri

Bedensel engelli bireylerin gelişimlerini ve dolayısıyla da özelliklerini etkileyen pek çok faktör söz konusudur. Bedensel engelli bireylerin fiziksel gelişimi oturma, yürüme, koşma, merdiven inip çıkma gibi becerilerin yer aldığı büyük kas ve ellerin kullanımı el-göz ve göz-ayak koordinasyonu gibi becerilerin yer aldığı küçük kas olmak üzere iki alanda incelenmektedir. Bireylerin psiko-motor durumları farklılık göstermektedir. Bazı bireyler bağımsız oturmayı dahi yapamazken bazı bireyler yürüme ritminde bozukluk olmaktadır. Bireyin ellerin kullanması bağımsız becerilerin yapımını büyük ölçüde etkilemektedir.

Bedensel engelli bireylerin dil ve konuşma ile ilgili becerileri de büyük farklılık göstermektedir. Örneğin sinir sistemi zedelenmesi sonucunda meydana gelen bir yetersizlik hem alıcı dili hem de ifade edici dili etkilemektedir. Serabralpalsy'li bireylerde dil ve konuşma büyük oranda etkilenmektedir.¹⁰⁰

Bedensel engelli bireylerin zihinsel gelişimleri de gerilik görülmektedir. Bazılarında zihinsel bir geriliğe rastlanmazken bazılarında hafiften ağır dereceye kadar değişen yetersizlikler görülmektedir.

Bedensel engelli bireylerin sosyal ve duygusal özellikleri buldukları çevrenin kabul düzeylerine göre değişmektedir. Engelli bireylerin daha çok karşılaştıkları davranışlar; acıma, şefkat, aşırı koruyuculuk, reddedilme, kendilerine uzun uzun bakılması ve engelli olmayan bireyler tarafından dışlanma gibi davranışlardır.

⁹⁹ Doğan Çağlar, *Ortopedik Özürlü Çocuklar ve Eğitimi*, (Ankara: AÜEBF. Yay., 1982), 23.

¹⁰⁰ Ataman, *Özel Eğitime Giriş*, 379.

Bedensel engelli bireyler yetersizliklerin yapısı ve özelliklerine uygun olarak akademik başarılarına ilişkin genelme yapmayı engellemektedir. Bu bireylerden bazıları olağan imkânlardan faydalanırken bazıları için özel eğitim imkânları oluşturmak gerekmektedir. Bazıları normal zihinsel gelişime sahipken bazılarında zihinsel gerilikte görülmektedir. Zihinsel olarak normal zekâyâ sahip olsalar da yetersizliklerin nedeniyle akademik disiplinlerde arkadaşlarında geri kalabilirler. Merkezi sinir sistemi etkilenmiş olan bireyler grup olarak algısal ve zihinsel yetersizlik göstermeleri nedeniyle akademik başarıları sınıf arkadaşlarından geri düzeydedir.¹⁰¹

Bedensel yetersizliği olan bireyler çevreye karşı ve topluma karşı uyumsuz davranışlar göstereceğini düşünmemek gerekir. Aile ve çevrenin olumsuz davranışlar ve tutumlar bedensel engelli bireylerde kişisel ve sosyal uyum sorunları yaşamasına neden olabilir. Genel olarak bedensel engelli bireylerin sosyal ve kişisel uyumları bedensel engelli olmayanların sosyal ve kişisel uyumları gibidir.¹⁰²

2.2. KATILIMCIARA AİT DEMOGRAFİK GENEL BİLGİLER

Çalışmaya 50 bedensel engeli olmayan öğrenci, 50 bedensel yetersizliğe sahip öğrenci katılmıştır. Çalışmada cinsiyet, anne-baba eğitim durumu, okul içi etkinliklere katılıma ve günlük ihtiyaçları bağımsız olarak yapabilme şeklinde hazırlan bağımsız değişkenler bulunmaktadır. Toplamda 100 katılımcıya ait bilgiler yüzdeler ve frekans dağılımlarıyla aşağıda yer almaktadır.

2.2.1. Bedensel Engelli Olmayan ve Bedensel Engelli Bireylerin Cinsiyet Durumu

Araştırmaya katılan bedensel engeli olmayan ve bedensel engelli olan kişilerin cinsiyet durumuna göre dağılımlarının frekans ve yüzdeler değeri aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

¹⁰¹ Kula, *Bedensel Engellilik ve Dini Başa Çıkma*, 99.

¹⁰² Kula, *Bedensel Engellilik ve Dini Başa Çıkma*, 100.

Tablo 2.1 : Bedensel Engelli olmayan ve Bedensel Engelli Bireylerin Cinsiyete Göre Dağılımı

		Cinsiyet		Toplam	
		Kadın	Erkek		
Grup	Normal	f	26	23	49
		%	53	47	100
	Engelli	f	28	22	50
		%	56	44	100
	Toplam	f	54	45	99
		%	55	45	100

Ankete toplam 100 kişi katılmıştır fakat bir kişi bu soruyu boş bıraktığından değerlendirme dışında tutulmuştur. Tablo değerlendirildiğinde araştırmaya katılan toplam 100 kişinin %54'ü kadın ve %45'i erkektir. Gruplar içerisinde cinsiyet dağılımına bakıldığında bedensel engeli olmayan grupta yer alan bayanlar %53, baylar ise %47 iken; bedensel engelli grupta yer alan bayanlar %56, baylar ise %44' tür. Bu oranlardan da anlaşıldığı üzere örnekleme oluşturan kadın ve erkekler arasında yaklaşık olarak dengeli bir dağılım olduğu görülmektedir.

2.2.2. Bedensel Engelli Olmayan ve Bedensel Engelli Bireylerin Anne Eğitim Durumuna Göre Dağılımları

Araştırmaya katılan bedensel engelli olmayan ve bedensel engelli bireylerin anne eğitim durumuna göre dağılımını içeren frekans ve yüzdelik değerleri aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 2.2 : Bedensel Engelli Olmayan ve Bedensel Engelli Bireylerin Anne Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

		Anne Eğitim Durumu					Toplam	
		İlköğretim	Ortaokul	Lise	Ön lisans	Lisans		
Grup	Normal	f	41	6	2	0	1	50
		%	82	12	4	0	2	100
	Engelli	f	34	6	5	3	2	50
		%	68	12	10	6	4	100
	Toplam	f	75	12	7	3	3	100
		%	75	12	7	3	3	100

Ankete katılan bedensel engelli olmayan ve bedensel engelli bireylerin anne eğitim durumlarına göre dağılım tablosu değerlendirildiğinde bedensel engelli bireylerin annelerinin %82'si ilköğretim, %12'si ortaokul, %4'ü lise, %2'sinin ise lisans eğitimi aldıkları görülmektedir. Bedensel engelli bireylerin annelerinin eğitim durumlarına göre dağılımlarına bakıldığında; %68'i ilköğretim, %12'si ortaokul, %10'u lise, %6'sı ön lisans, %4'ünün ise lisans eğitimi aldıkları görülmektedir. Genel olarak katılımcıların anne eğitim durumları değerlendirildiğinde %75'i ilköğretim, %12'si ortaokul, %7'si lise, %3'ü önlisans ve %3'ünün de lisans eğitimi aldıkları yukarıdaki tabloda görülmektedir.

2.2.3. Bedensel Engelli Olmayan ve Bedensel Engelli Bireylerin Baba Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Araştırmaya katılan bedensel engelli olmayan ve bedensel engelli bireylerin baba eğitim durumuna göre dağılımını içeren frekans ve yüzdeler aşağıdaki tablo gösterilmektedir.

Tablo 2.3 : Normal ve Engelli Bireylerin Baba Eğitim Durumuna Göre Göre Dağılımı

		Baba Eğitim Durumu					Toplam	
		İlköğretim	Ortaokul	Lise	Ön lisans	Lisans		
Grup	Normal	f	41	4	4	0	1	50
		%	82	8	8	0	2	100
	Engelli	f	30	8	7	2	3	50
		%	60	16	14	4	6	100
	Toplam	f	71	12	11	2	4	100
		%	71	12	11	2	4	100

Toplam ankete katılan bedensel engelli olmayan ve bedensel engelli bireylerin baba eğitim durumlarına göre dağılım tablosu değerlendirildiğinde bedensel engelli olmayan bireylerin babaların %82' ilköğretim, %8'i ortaokul, %8'i lise, %2'si ise lisans eğitimi aldıkları görülmektedir. Bedensel engelli bireylerin babalarının eğitim durumlarına göre dağılımlarına bakıldığında; %60'ı ilköğretim, %16'sı ortaokul, %14'ü lise, %4'ü ön lisans, %6'sının ise lisans aldıkları görülmektedir. Genel olarak katılımcıların baba eğitim durumları değerlendirildiğinde %71'i ilköğretim, %12'si ortaokul, %11'i lise, %2'si ön lisans ve %4'ünün de lisans eğitimi aldıkları yukarıdaki tabloda görülmektedir.

2.2.4. Bedensel Engelli Olmayan ve Bedensel Engelli Bireylerin Okul İçi Etkinliklere Katılım Durumuna Göre Dağılımı

Araştırmaya katılan bedensel engelli olmayan ve bedensel engelli bireylerin okul içi etkinliklere katılım durumlarına göre dağılımını içeren frekans ve yüzdelik değerleri aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 2.4 :Bedensel Engelli Olmayan ve Bedensel Engelli Bireylerin Okul İçi Etkinliklere Katılım Dağılımı

		Etkinliklere Katılım Durumu		Toplam	
		Katılırim	Katılmam		
Grup	Normal	F	37	13	50
		%	74	26	100
	Engelli	F	47	3	50
		%	94	6	100
	Toplam	F	84	16	100
		%	84	16	100

Toplam ankete katılan bedensel engelli olmayan ve bedensel engelli bireylerin okul içi etkinliklere katılım durumlarına göre dağılımına bakıldığında; bedense engelli olmayan bireylerin %74'ünün okul içi etkinliklere katıldığı, %26'sının ise katılmadığı görülmektedir. Bedensel engelli bireylerin %94'ü okul içi etkinliklere katılırken %6'sı okul içi etkinliklere katılmadığı tablo 4'te görülmektedir. tablonun geneline bakıldığında ankete katılanların bireylerin %84'ü okul içi etkinliklere katılırken %16'sının ise okul içi etkinliklere katılmadığı cevabı alınmıştır.

2.2.5.Bedensel Engelli Olmayan ve Bedensel Engelli Bireylerin Günlük İşlerini Bağımsız Olarak Yapabilme Durumuna Göre Dağılımı

Araştırmaya katılan bedensel engelli olmayan ve bedensel engelli bireylerin günlük işlerini bireysel olarak yapabilme durumlarına göre dağılımını içeren frekans ve yüzdelik değerleri aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 2.5 : Bedensel Engelli Olmayan ve Bedensel Engelli Bireylerin Günlük İşlerini Bireysel Olarak Yapabilme Durumu

		Günlük işler		Toplam	
		Yaparım	Yapamam		
Grup	Normal	F	34	16	50
		%	68	32	100
	Engelli	F	24	26	50
		%	48	52	100
	Toplam	F	58	42	100
		%	58	42	100

Toplam ankete katılan bedense engelli olmayan ve bedensel engelli bireylerin günlük işlerini bireysel olarak yapabilme durumlarına göre dağılımına bakıldığında bedensel engelli olmayan bireylerin %68'i günlük işlerini bağımsız yaparken %32'si ise günlük işlerini bağımsız yapamadıkları; bedensel engelli bireylerin %48'i günlük işleri bağımsız yaptıkları %52'si ise günlük işleri bağımsız yapamadıklarını belirtmişlerdir. Toplam katılımcılar genel olarak değerlendirildiğinde %58'i günlük işlerini bağımsız yapabildikleri %42'si ise günlük işleri bağımsız yapamadıkları tablo 5'te görülmektedir.

Katılımcıların demografik bulguları ele alındığında nisbi oranda kadın katılımcıların ağırlıklı olduğu görülmüştür. Bununla birlikte katılımcıların anne eğitim düzeyleri ele alındığında bedensel engelli olmayan bireylerin %94 gibi çok büyük bir oranın ilkökul ve ortaokul mezunu olmasına karşın bedensel engelli bireylerin %80'nin ilkökul ve ortaokul mezunu olduğu görülmektedir. Ayrıca bedensel engelli bireylerin anne eğitim düzeyi durumunda lise ve lisans üstü eğitim seviyelerine bakıldığında %20 gibi bir oranın yer aldığı görülürken bedensel engelli olmayan bireylerin aynı basamaklarda sadece % 6 gibi bir oranın yer aldığı görülmüştür. Bu veriden yola çıkarak bedensel engelli bireylerin anne eğitim düzeylerinin bedensel engelli olmayan katılımcı bireylere göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Katılımcıların baba eğitim durumları değerlendirildiğinde bedensel engelli olmayan bireylerin %90'nin ilkökul ve ortaokul sadece %10'nun lise ve lisansüstü düzeyde olmasına karşın bedensel engelli bireylerin %76'nın ilk ve ortaokul düzeyinde ve %24'ün lise ve lisansüstü düzeyde olduğu görülmüştür. Bu bulgulardan yola çıkarak

bedensel engelli bireylerin baba eğitim düzeylerinin de bedensel engelli olmayan bireylerden daha ileri düzeyde olduğunu söyleyebiliriz.

Okul içi etkinliklere katılıp kalınamama durumu ele alındığında bedensel engelli olmayan bireylerin %76'sı etkinliklere katılımı derken bedensel engelli bireylerin %94'ünün katılımı cevabını vermiş olması oldukça dikkat çekicidir. Burada okul içi etkinliklere katılma oranının bedensel engelliler lehine yüksek çıkmasının sebebi etkinlik dayalı öğretim olabilir. Demografik bilgileri belirlemeye yönelik son olarak sorulan günlük işlerini bağımsız olarak yapma durumu ele alındığında, bedensel engelli olmayan bireylerin %32 günlük işlerini bağımsız yapamazken bedensel engelli bireylerde bu oran %52'dir. Ankete katılan bedensel engelli bireylerden %48 gibi oranın günlük işlerini bağımsız olarak yapabilmesi "birey" ve "bağımsız" olabilmeleri açısından oldukça önemlidir.

2.3. Bedensel Engellilik Örneğinde Kötülük Probleminin Oluşumu

Katılımcılara bedensel engelliliğin nasıl oluştuğuna ilişkin sorular sorulmuştur. Bu sorulardan yola çıkarak bedensel engellilik örneğinde kötülük probleminin nasıl oluşmuş olduğuna yönelik bedensel engelli ve bedensel engelli olmayan bireylerin bakış açılarının ortaya konulması amaçlanmıştır.

2.3.1. Bedensel Engelliliğin Kader Olarak Görülme Durumu

Bedensel engellilik örneğinde kötülük probleminin nasıl değerlendirildiğine ilişkin bedensel engelli olmayan ve bedensel engelli bireylerin bakış açısının nasıl olduğunu ortaya koymak için sorulan bedensel engelliliğin kader olup olmadığına ilişkin bulguların frekans ve yüzdeleri aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 2.6 :Bedensel Engelliliğin Kader Olup Olmadığına İlişkin Verilen Cevapların Dağılımı

		Kader Açısından					Toplam	
		Hiç uygun değil	Uygun değil	Biraz uygun	Uygun	Tamamen uygun		
Grup	Normal	f	0	0	0	0	50	50
		%	0	0	0	0	100	100
	Engelli	f	2	3	2	32	11	50
		%	4	6	4	64	22	100
	Toplam	f	2	3	2	32	61	100
		%	2	3	2	32	61	100

Bedensel engelli olmayan ve bedensel engelli bireylere bedensel engelliliğin kader olup olmadığına dair sorulan soruların cevapların dağılımını içeren tablo değerlendirildiğinde; bedensel engelli olmayan bireylerin %100'ü tamamen uygun cevabını verirken diğer dört seçeneği hiç kimse seçmemiştir. Bedensel engelli bireylerin cevaplarına bakıldığında %4'ü hiç uygun değil, %6'sı uygun değil, %4'ü biraz uygun, %64'u uygun %22'si tamamen uygun cevabını vermişlerdir. Toplam olarak ele alındığında ise %2'si hiç uygun değil, %3'ü uygun değil, %2'si biraz uygun, %32'ü uygun ve %61'i tamamen uygun cevabını vermişleridir.

Ankete katılan bedensel engelli olmayan bireylerin %100'ü bedensel engelliliğin kaderi olduğunu değerlendirmektedirler. Bu durumdan yola çıkarak bedensel engelli olmayan bireylerin bedensel engelli kadere bağladığı ve bireylerin seçimi olmadığı yönündedir. Buna karşın bedensel engelli bireylerin %22'si tamamen kader olduğuna inanırken %64'ü bu görüşe katılmaktadır. Bu veriden yola çıkarak bedensel engelli olmayan ve bedensel engelli bireylerin düşüncelerinin biraz farklı olduğu görülmektedir. Bu durum bedensel engelli bireylerin engelliklerinin oluşumunu noktasında farklı sebeplerden kaynaklanırken bedense engelli olmayan bireylerin tamamen kader olarak görmeleri ailelerinin ya da çevresindeki bireylerin “kader” olarak görmesinden kaynaklanabilir.

Kötülük problemi açısından bu veriler değerlendirildiğinde Farabi her olup bitenin kaderle ve kazayla ilgili olduğunu savunmuştur. Bedensel engellik örneğinden yola çıkarak özellikle bedensel engelli olmayan bireylerin verdikleri cevapların tamamının kader olduğunu düşünmesi bedensel engelli olmayan bireylerin bakış açısının % 100'ünün bedensel engelli bireylerin ise %90'a yakınının Farabi felsefesiyle örtüşmüş olduğu görülmektedir. Peki, bu durumdan hareketle kader olan bir şeyin bireyin kontrolünde olmadığından dolayı Tanrı'yı kötü olarak değerlendirip değerlendiremeyeceğine ilişkin Gazali'nin görüşü değerlendirildiğinde bizlere farklı bir bakış açısı sunduğu görülmektedir. Gazali'ye göre Tanrı mümkün olan en iyiyi yaratmıştır ve bireyin sınırlı iradesiyle neyin iyi olup olmadığını bilemeyeceği ve kötü olarak görülen şeyde “hayır” olabileceği üzerinde durmuştur. Bir başka ifadeyle kötülüğün Tanrı tarafından verilen bir nimet olarak görülebileceği ve kötülüğün iyi bir şey olduğu üzerinde durmuştur. Bu görüşe karşın insan iradesin önemini dile getiren Augustine, kötülüğün sonradan kişinin iradesiyle oluştuğunu ve kişinin iradesini kötüye kullanması sonucu verilen bir ceza olarak değerlendirdiğinde kaderci bakış açısından farklı düşündüğü ifade edilebilir.

2.3.2. Bedensel Engelliliğin Ateşli Hastalıklar Sonucu Oluşma Durumu

Bedensel engellilik örneğinde kötülük probleminin nasıl değerlendirildiğine ilişkin normal ve engelli bireylerin bakış açılarını ortaya koymak için sorulan bedensel engelliliğin geçirilen ateşli hastalık sonucu oluşup oluşmadığına ilişkin bulguların frekans ve yüzdeleri aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 2.7:Bedensel Engelliliğin Ateşli Hastalıklar Sonucu Oluştuğuna Dair Verilen Cevapların Dağılımı

		Ateşli Hastalık					Toplam	
		Hiç uygun değil	Uygun değil	Biraz uygun	Uygun	Tamamen uygun		
Grup	Normal	f	25	4	0	1	20	50
		%	50	8	0	2	40	100
	Engelli	f	36	8	1	2	3	50
		%	72	16	2	4	6	100
	Toplam	f	61	12	1	3	23	100
		%	61	12	1	3	23	100

Bedensel engelli olmayan ve bedensel engelli bireylere bedensel engelliliğin ateşli hastalıklar sonucu olup olmadığına dair sorulan soruların cevapların dağılımını içeren tablo değerlendirildiğinde; bedensel engelli olmayan bireylerin %50' si hiç uygun değil, %8'i uygun değil, %2'si uygun, %40'ı tamamen uygun cevabını vermişlerdir. Bedensel engelli bireylerin cevaplarına bakıldığında %72' si hiç uygun değil, %16'sı uygun değil, %2'i biraz uygun, %4'ü uygun %6'sı tamamen uygun cevabını vermişlerdir. Toplam olarak ele alındığında ise %61'i hiç uygun değil, %12'si uygun değil, %1'i biraz uygun, %3'ü uygun ve %23'ü tamamen uygun cevabını vermişleridir.

Katılımcılara yöneltilen bedensel engelliliğin ateşli hastalık sonucu oluşup oluşmadığını ortaya koymaya yönelik verilen cevaplarda bedensel engelli olmayan bireylerin %42 hiç uygun değil ve uygun değil cevabını verirken bedensel engelli bireylerin iki katından daha fazlasının benzer görüşe sahip olduğu görülmüştür. Ayrıca hastalık sonucu oluşma ihtimali bedensel engelli olmayan bireylere göre %42 iken bedensel engelli bireylere göre bu oran sadece %10'dur. Bu durumdan yola çıkarak bedensel engelli bireylerin bedensel engellerinin oluşumunda ateşli hastalıktan çok fazla etkilenmemiş olduklarını göstermektedir.

Kötülük problemi açısından yukarıdaki anket, soru ve cevaplarını değerlendirdiğimizde; Augustine ve Farabi'nin bakış açılarında olduğu gibi Tanrı mutlak iyidir görünen kötülükler daha çok maddedeki iyiliğin eksikliğinden

kaynaklanmaktadır. İbn-i Sina; kötülüğü eşyadaki kemalin yoksunluğu olarak değerlendirirken, Mutahhari'ye görede nerede kötülükten söz ediliyorsa orada yokluk ve eksiklik vardır demektir.

2.3.3. Bedensel Engelliliğin Yapılan Hata veya İşlenen Günahın Sonucu Oluşma Durumu

Bedensel engellilik örneğinde kötülük probleminin nasıl değerlendirildiğine ilişkin bedensel engelli olmayan ve bedensel engelli bireylerin bakış açılarını ortaya koymak için sorulan bedensel engelliliğin yapılan hata veya işlenen günahın sonucu olup oluşmadığına ilişkin bulguların frekans ve yüzdeleri aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 2.8 : Bedensel Engellilik, Yapılan Hata veya Günahların Bedeli Sonucu Oluşma Durumuna İlişkin Verilen Cevapların Dağılımı

		Hata veya Günahın Bedeli					Toplam	
		Hiç uygun değil	Uygun değil	Biraz uygun	Uygun	Tamamen uygun		
Grup	Normal	f	38	4	2	3	3	50
		%	76	8	4	6	6	100
	Engelli	f	40	2	0	4	4	50
		%	80	4	0	8	8	100
Toplam		f	78	6	2	7	7	100
		%	78	6	2	7	7	100

Bedensel engelli olmayan ve bedensel engelli bireylere bedensel engelliliğin yapılan hata veya işlenen günahın sonucu olup oluşmadığına dair sorulan soruların cevapların dağılımını içeren tablo değerlendirildiğinde; bedensel engelli olmayan bireylerin %76'sı hiç uygun değil, %8'i uygun değil, %4'ü biraz uygun, %6'sı uygun, %6'sı tamamen uygun cevabını vermişlerdir. Bedensel engelli bireyler ise %80'i hiç uygun değil, %4'ü uygun değil, %8'i uygun, %8'i tamamen uygun cevabını verirken biraz uygun cevabını kimse vermemiştir. Toplam olarak ele alındığında ise %78'i hiç uygun değil, %6'sı uygun değil, %2'si biraz uygun, %7'si uygun ve %7'si tamamen uygun cevabını vermişlerdir.

Katılımcılara yöneltilen bedensel engelliliğin hata ve günahın bedeli olup olmadığına yönelik verilen cevaplar değerlendirildiğinde bedensel engelli olmayan ve bedensel engelli bireylerin verdikleri cevapların bir birine oldukça yakın olduğu görülmüştür. Genel olarak değerlendirildiğinde bedensel engelli olmayan ve bedensel engelli bireyler bedensel engelliliğin oluşumunda hata ve günahın payının oldukça düşük olduğu görüşüne sahip oldukları anlaşılmaktadır.

Kötülük problemi açısından yukarıdaki anket soru ve cevaplarını değerlendirdiğimizde; Platon, “Tanrı’nın mutlak iyi” olduğunu ve kötülüklerin Tanrı’dan kaynaklanamayacağını ileri sürmektedir. Platon, insanların haz ve elem gibi kötü duyguların etkisinde kaldığı için kötü fiilleri gerçekleştirdiklerini öne sürerek ahlaki kötülüklerin kaynağı olarak da insanı görmektedir. Aristoteles de ahlaki kötülüklerin insanın iradesinden kaynaklandığını vurgulamaktadır. Augustine’nin görüşü de bu görüşü destekler niteliktedir. O’na göre “Tanrı mutlak iyidir” ve kötülüğün oluşumunda insanın özgür iradesini yanlış kullanması ya da işlenen suç ve kötülüklerle karşı Tanrı’nın verdiği bir ceza olarak görülmesi yatmaktadır. Farabi’nin bakış açısıyla baktığımız zamanda kötülüğün arızı ve göreceli olduğunu, İbn Sina’nın bakış açısıyla değerlendirdiğimizde de hem ahlaki hem de fiziksel kötülükler başkasına etkileri kötü etkilerine göre kötü sayıldığı, Mutahhari’nin bakış açısıyla değerlendirdiğimizde de kötülüğün adem olduğu, dış gerçeklikten uzak olduğunu ve mutlak anlamda kötülüğün olmadığını söyleyebiliriz. Gazali’nin bakış açısıyla değerlendirdiğimizde Tanrı mümkün olan en güzeli yaratmıştır. Tanrı’nın bir kulunu sevmesi ona hoşlandığı tarzda muamele edeceği anlamına gelmeyeceği, Tanrı’nın sevgisinin alameti kulu saran belalar olduğu ve kulu saran felaketlerin iç yüzünün insanın sınırlı ilmiyle anlaşılamayacağını söyleyebiliriz. John Hick’in bakış açısıyla değerlendirdiğimizde de ister fiziksel olsun isterse ahlaki kötülükler olsun insanın sürekli gelişmesi, eğitilmesi ve bazı duygularının canlı tutulması için kötülüklerin bulunması gerekli olduğunu ifade edebiliriz.

2.3.4. Bedensel Engelliliğin Kalıtım Sonucunda Oluşma Durumu

Bedensel engellilik örneğinde kötülük probleminin nasıl değerlendirildiğine ilişkin bedensel engelli olmayan ve bedensel engelli bireylerin bakış açılarını ortaya koymak için sorulan bedensel engelliliğin kalıtım sonucu oluşup oluşmadığına ilişkin bulguların frekans ve yüzdeleri aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 2.9 :Bedensel Engelliliğin Kalıtımla Oluşturduğuna Dair Verilen Cevapların Dağılımı

		Kalıtım					Toplam	
		Hiç uygun değil	Uygun değil	Biraz uygun	Uygun	Tamamen uygun		
Grup	Normal	f	41	4	1	1	3	50
		%	82	8	2	2	6	100
Grup	Engelli	f	39	3	5	2	1	50
		%	78	6	10	4	2	100
Grup	Toplam	f	80	7	6	3	4	100
		%	80	7	6	3	4	100

Bedensel engelli olmayan ve bedensel engelli bireylere bedensel engelliliğin kalıtım sonucu oluşup oluşmadığına dair sorulan soruların cevapların dağılımını içeren tablo değerlendirildiğinde; normal bireylerin %82'si hiç uygun değil, %8'i uygun değil, %2'si biraz uygun, %2'si uygun, %6'sı tamamen uygun cevabını vermişlerdir. Bedensel Engelli bireylerin cevaplarına bakıldığında %78'i hiç uygun değil, %6'sı uygun değil, %10'u biraz uygun, %4'ü uygun %2'si tamamen uygun cevabını vermişlerdir. Toplam olarak ele alındığında ise %80'i hiç uygun değil, %7'si uygun değil, %6'sı biraz uygun, %3'ü uygun ve %4'ü tamamen uygun cevabını vermişleridir.

Katılımcılara yöneltilen bedensel engelliliğin kalıtım sonucu oluşup oluşmadığına yönelik soruya katılımcıların %7'sinin uygun %87'sin ise uygun görmediği anlaşılmaktadır. Hatta bedensel engelli ve bedensel engelli olmayan bireylerin %80 gibi büyük bir oranın "hiç uygun değil" değil yanıtını vermesi manidardır. Bu verilerden yola çıkarak bedensel engelli olan ve bedensel engelli olmayan bireylerin bedensel engelliğin oluşumunda kalıtımın önemli olmadığını düşündüğünü söyleyebiliriz.

Kötülük problemi açısından yukarıdaki anket, soru ve cevaplarını değerlendirdiğimizde; Augustine ve Farabi'nin bakış açılarında olduğu gibi Tanrı mutlak iyidir, görünen kötülükler daha çok maddedeki iyiliğin eksikliğinden kaynaklanmaktadır. İbn Sina kötülüğü eşyadaki kemalin yoksunluğu olarak

değerlendirirken, Mutahhari'ye görede nerede kötülükten söz ediliyorsa orada yokluk ve eksiklik vardır demektir.

2.3.5. Bedensel Engelliliğin Bilgi Eksikliğine Bağlı Oluşma Durumu

Bedensel engellilik örneğinde kötülük probleminin nasıl değerlendirildiğine ilişkin bedensel engelli olmayan ve bedensel engelli bireylerin bakış açılarını ortaya koymak için sorulan bedensel engelliliğin bilgi eksikliği sonucu oluşup oluşmadığına ilişkin bulguların frekans ve yüzdeleri aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 2.10 : Bedensel Engelliliğin Bilgi Eksikliği Sonucu Oluşturduğuna Dair Verilen Cevapların Dağılımı

		Bilgi Durumu					Toplam	
		Hiç uygun değil	Uygun değil	Biraz uygun	Uygun	Tamamen uygun		
Grup	Normal	f	5	1	1	4	39	50
		%	10	2	2	8	78	100
Grup	Engelli	f	9	4	13	10	14	50
		%	18	8	26	20	28	100
Grup	Toplam	f	14	5	14	14	53	100
		%	14	5	14	14	53	100

Bedensel engelli olmayan ve bedensel engelli bireylere bedensel engelliliğin bilgi eksikliği sonucu oluşup oluşmadığına dair sorulan soruların cevapların dağılımını içeren tablo değerlendirildiğinde; bedensel engelli olmayan bireylerin %10'u hiç uygun değil, %2'si uygun değil, %2'si biraz uygun, %8'i uygun, %78'i tamamen uygun cevabını vermişlerdir. Bedensel engelli bireylerin cevaplarına bakıldığında %18'i hiç uygun değil, %8'i uygun değil, %26'sı biraz uygun, %20'si uygun %28'si tamamen uygun cevabını vermişlerdir. Toplam olarak ele alındığında ise %14'ü hiç uygun değil, %5'i uygun değil, %14'ü biraz uygun, %14'ü uygun ve %53'ü tamamen uygun cevabını vermişlerdir.

Katılımcılara yöneltilen bedensel engelliliğin bilgi eksikliği sonucu oluşup oluşmadığına yönelik soruya verilen cevaba bakıldığında bedensel engelli olmayan bireylerde "uygun" ve "tamamen uygun" cevabını veren %86 gibi çok büyük bir oran olmasına karşın bedensel engelli bireylerde bu oran sadece %48'dir. Bu oranlardan yola

çıkarak bedensel engelli olmayan bireyler her ne kadar bedensel engelliğin “kader” olduklarını düşünmelerine rağmen bilgi eksikliğinin de bu denli önemli olduklarını savunmaları çarpıcıdır. Çünkü kader daha metafiziksel bir olay olmasına karşın bilgi daha görecelidir.

Kötülük problemi açısından yukarıdaki anket soru ve cevapları değerlendirildiğinde Platon kötülüğün nedenlerinden biri olarak da bilgisizliği ve bilgi eksikliğini görmektedir. Ancak buradaki bilgi eksikliği daha çok bedensel engelli bireylerin doğum anında ya da doğum sonrasındaki bilgi eksikliği olduğunu söyleyebiliriz.

2.3.6. Bedensel Engelliliğin Ailenin Maddi Yetersizliği Sonucu Engellin Oluşma Durumu

Bedensel engellilik örneğinde kötülük probleminin nasıl değerlendirildiğine ilişkin normal ve engelli bireylerin bakış açılarını ortaya koymak için sorulan bedensel engelliliğin ailenin maddi imkan yetersizliği sonucu oluşup oluşmadığına ilişkin bulguların frekans ve yüzdeleri aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 2.11 : Maddi İmkanların Yetersizliği Sonucu Bedensel Engelliliğin Oluşturduğuna Dair Verilen Cevapların Dağılımı

		Maddi imkân yetersizliği					Toplam	
		Hiç uygun değil	Uygun değil	Biraz uygun	Uygun	Tamamen uygun		
Grup	Normal	f	36	6	2	3	3	50
		%	72	12	4	6	6	100
Grup	Engelli	f	40	6	2	1	1	50
		%	80	12	4	2	2	100
Toplam		f	76	12	4	4	4	100
		%	76	12	4	4	4	100

Bedensel engelli olmayan ve bedensel engelli bireylere bedensel engelliliğin ailenin maddi imkan yetersizliği sonucu oluşup oluşmadığına dair sorulan soruların cevapların dağılımını içeren tablo değerlendirildiğinde; bedensel engelli olmayan bireylerin %72’si hiç uygun değil, %12’si uygun değil, %4’ü biraz uygun, %6’sı uygun,

% 6'sı tamamen uygun cevabını vermişlerdir. Bedensel engelli bireylerin cevaplarına bakıldığında %80'i hiç uygun değil, %12'si uygun değil, %4'ü biraz uygun, %2'si uygun %2'si tamamen uygun cevabını vermişlerdir. Toplam olarak ele alındığında ise %76'sı hiç uygun değil, %12'si uygun değil, %4'ü biraz uygun, %4'ü uygun ve %4'ü tamamen uygun cevabını vermişlerdir.

Katılımcılara yöneltilen bedensel engelliliğin maddi imkân yetersizliğiyle ilişkili olup olmadığını belirlemeye yönelik sorulan soruya normal bireylerden %84 gibi büyük bir oranın, bedensel engelli bireylerden de %92 gibi çok daha ciddi bir oranın katılmadığı görülmüştür. Bu verilerden yola çıkarak hem bedensel engelli olmayan bireylerin hem de bedensel engelli bireylerin bedensel engellik noktasında “maddi imkânların yetersiz” oluşunu bedensel engellilikle ilişkilendirmediği görülmektedir.

Kötülük problemi açısından yukarıdaki anket soru ve cevapları değerlendirildiğinde bedensel engelliliğin oluşumu olarak doğum anı ve doğum sonrasında oluşan eksikliklerin maddi yetersizlikten dolayı müdahale yapılmadığı bundan dolayı da bireyin bedensel engelli olduğu şeklinde bir bakış açısıyla değerlendirdiklerini söyleyebiliriz.

2.3.7. Bedensel Engelliliğin Nazar Değmesi Sonucu Oluşma Durumu

Bedensel engellilik örneğinde kötülük probleminin nasıl değerlendirildiğine ilişkin bedensel engelli olmayan ve bedensel engelli bireylerin bakış açılarını ortaya koymak için sorulan bedensel engelliliğin nazar değmesi sonucu oluşup oluşmadığına ilişkin bulguların frekans ve yüzdeleri aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 2.12 :Nazar Etme Sonucu İlişkin Verilen Cevapların Dağılımı

		Nazarın Değmesi Sonucu					Toplam	
		Hiç uygun değil	Uygun değil	Biraz uygun	Uygun	Tamamen uygun		
Grup	Normal	f	2	1	1	0	46	50
		%	4	2	2	0	92	100
	Engelli	f	7	4	8	10	21	50
		%	14	8	16	20	42	100
	Toplam	f	9	5	9	10	67	100
		%	9	5	9	10	67	100

Bedensel engelli olmayan ve bedensel engelli bireylere bedensel engelliliğin nazar değmesi sonucu oluşup oluşmadığına dair sorulan soruların cevapların dağılımını içeren tablo değerlendirildiğinde; bedensel engelli olmayan bireylerin %4'ü hiç uygun değil, %2'si uygun değil, %2'i biraz uygun, %92'si tamamen uygun cevabını verirken uygun cevabını kimse vermemiştir. Bedensel engelli bireyler ise %14'ü hiç uygun değil, %8'i uygun değil, %16'sı biraz uygun, %20'si uygun, %42'si tamamen uygun cevabını vermişlerdir. Toplam olarak ele alındığında ise %9'u hiç uygun değil, %5'i uygun değil, %9'u biraz uygun, %10'u uygun ve %67'si tamamen uygun cevabını vermişlerdir.

Katılımcılara yöneltilen bedensel engelliliğin nazar edilmesi sonucu oluşup oluşmadığına yönelik sorulan soruya bedensel engelli olmayan bireylerden %92'nin tamamen uygun cevap vermesi oldukça dikkat çekicidir. Bedensel engelli bireylerin bu soruya verdikleri cevabın oranı değerlendirildiğinde bedensel engelli olmayan bireylerin verdikleri cevabın yarısından azı tamamen uygun görmüşlerdir. Bu durumdan yola çıkarak bedensel engelli bireylerin nazarın bedensel engellilik üzerinde daha az etkisi olduğunu düşündükleri görülmektedir.

2.3.8. Bedensel Engellilerin Fizik Ötesi Konularla İlgilenme Durumları

Bedensel engellilik örneğinde kötülük probleminin nasıl değerlendirildiğine ilişkin bedensel engelli olmayan ve bedensel engelli bireylerin bakış açılarını ortaya koymak için bedensel engellilerin engellerinden çok ahiret ve fizik ötesi konularla

ilgileniyorlar sorusuna dair bulguların frekans ve yüzdeleri aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 2.13 :Bedensel Engelli Bireyler Yetersizliklerinden Çok Ahiret ve Fizik Ötesi Konularla İlgilendiklerine İlişkin Durumu

		Fizik Ötesi Konulara İlgisi					Toplam	
		Hiç uygun değil	Uygun değil	Biraz uygun	Uygun	Tamamen uygun		
Grup	Normal	f	5	4	12	22	7	50
		%	10	8	24	44	14	100
	Engelli	f	3	4	2	4	37	50
		%	6	8	4	8	74	100
	Toplam	f	8	8	14	26	44	100
		%	8	8	14	26	44	100

Bedensel engellilik örneğinde kötülük probleminin nasıl değerlendirildiğine ilişkin bedensel engelli olmayan ve bedensel engelli bireylerin bakış açılarını ortaya koymak için bedensel engelliler engellerinden çok ahiret ve fizik ötesi konularla ilgileniyorlar sorularının cevapların dağılımını içeren tablo değerlendirildiğinde; bedensel engelli olmayan bireylerin %10'u hiç uygun değil, %8'i uygun değil, %24'ü biraz uygun, %44'ü uygun ve %14'ü tamamen uygun cevabını vermişlerdir. Bedensel engelli bireylerin cevaplarına bakıldığında %6'sı hiç uygun değil, %8'i uygun değil, %4'ü biraz uygun, %8'i uygun %74'ü tamamen uygun cevabını vermiştir. Toplam olarak ele alındığında ise %8'i hiç uygun değil, %8'i uygun değil, %14'ü biraz uygun, %26'sı uygun ve %44'ü tamamen uygun cevabını vermişleridir.

Bedensel engelli bireylerin fizikötesi (dinî) konularla ilgilenme durumları değerlendirildiğinde %82 gibi çok büyük bir oranın bu tarz konularla ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Buna karşın bedensel engelli olmayan bireylerin, bedensel engellilerin fizik ötesi konulara ilgi duyup duymadıklarına yönelik bakış açılarını bakıldığında bedensel engelli olmayan bireylerin çoğunluğun uygun ve tamamen uygun cevapları verdiği görülmektedir.

Kötülük problemi açısından yukarıdaki anket, soru ve cevapları değerlendirildiğinde; Gazali'nin bakış açısına göre Tanrı mümkün olan en iyiyaratmıştır, bu dünya hayatı bir imtihan yeri olduğu için bedensel engelli bireylerin fizik ötesi konularla (dinî konularla) ilgilendiklerini söyleyebiliriz.

2.3.9. Bedensel Engelliliğin Düzelmeye İçin Dua Etme Durumu

Bedensel engellilik örneğinde kötülük probleminin nasıl değerlendirildiğine ilişkin bedensel engelli olmayan ve bedensel engelli bireylerin bakış açılarını ortaya koymak için bedensel engellilerin engellerinin düzelmesi için dua ettikleri ama düzelmediği sorusuna dair bulguların frekans ve yüzdeleri aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 2.14 : Bedensel Engelliliğin Düzelmeye İçin Dua Ettikleri Ama Düzelmeye İlişkin Durumu

		Bedensel Engelliliğin Düzelmeye					Toplam	
		Hiç uygun değil	Uygun değil	Biraz uygun	Uygun	Tamamen uygun		
Grup	Normal	f	10	3	6	13	18	50
		%	20	6	12	26	36	100
Grup	Engelli	f	8	2	0	0	40	50
		%	16	4	0	0	80	100
Grup	Toplam	f	18	5	6	13	58	100
		%	18	5	6	13	58	100

Bedensel engellilik örneğinde kötülük probleminin nasıl değerlendirildiğine ilişkin bedensel engelli olmayan ve bedensel engelli bireylerin bakış açılarını ortaya koymak için bedensel engellilerin engellerinin düzelmesi için dua ettikleri ama düzelmediğine ilişkin dağılımını içeren tablo değerlendirildiğinde; bedensel engelli olmayan bireylerin %20'si hiç uygun değil, %6'sı uygun değil, %12'si biraz uygun, %26'sı uygun ve %36'sı tamamen uygun cevabını vermişlerdir. Bedensel engelli bireylerin cevaplarına bakıldığında %16'sı hiç uygun değil, %4'ü uygun değil, %80'i tamamen uygun cevabını verirken biraz uygun ve uygun cevapları hiç verilmemiştir.

Toplam olarak ele alındığında ise %18'i hiç uygun değil, %5'i uygun değil, %6'sı biraz uygun, %13'ü uygun ve %58'i tamamen uygun cevabını vermişleridir.

Katılımcılara yöneltilen bedensel engelliliğin düzelmesi için dua edilip edilmeme durumu ele alındığında engelli bireylerin %80 gibi büyük bir oranın dua ettiğini buna karşı ise %20 gibi bir oranında dua etmediğini görüyoruz. Bu durumdan yola çıkarak çoğunluğun var olan engellinin düzelmesini istedikleri yorumunu yapabiliriz. Bedensel engelli olmayan bireyler açısından bedensel engellilerin dua edip etmedikleri değerlendirildiğinde bu oranın %50'si bedensel engelli bireylerin dua ettiği yönünde düşünceye sahipken geri kalan yarısının ise kararsız ve dua etmediklerini düşündükleri anlaşılmaktadır.

Kötülük problemi açısından yukarıdaki anket soru ve cevapları değerlendirildiğinde; Gazali'nin bakış açısıyla değerlendirdiğimizde musibet olarak görülen felaketler, fakirlikler, noksanlıklar, hastalıklar gibi olumsuz hadiselerin olması ve devam etmesi insanların nimetlerin kadrini daha iyi anlamaları için olduğunu söyleyebiliriz. JohnHick'in bakış açısıyla baktığımızda da ister fiziksel olsun isterse ahlaki olsun kötülükler insanın sürekli gelişmesi, eğitilmesi ve bazı duyguların canlı tutulması için bedensel engelliliğin olduğu şeklinde değerlendirmek de mümkündür.

2.3.10. Bedensel Engellilerin İbadet Etme Durumu

Bedensel engellilik örneğinde kötülük probleminin nasıl değerlendirildiğine ilişkin bedensel engelli olmayan ve bedensel engelli bireylerin bakış açılarını ortaya koymak için bedensel engellilerin Kur'an okuyarak/dinleyerek veya ibadet ederek sıkıntılarının dineceği sorusuna dair bulguların frekans ve yüzdeleri aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 2.15 : Bedensel Engelli Bireylerin Kur'an Okuyarak/Dinleyerek veya İbadet Ederek Sıkıntılarının Dineceğine İlişkin Durumu

		İbadet ile Sıkıntı Gider					Toplam	
		Hiç uygun değil	Uygun değil	Biraz uygun	Uygun	Tamamen uygun		
Grup	Normal	f	0	0	5	6	39	50
		%	0	0	10	12	78	100
Engelli		f	2	1	1	1	45	50
		%	4	2	2	2	90	100
Toplam		f	2	1	6	7	84	100
		%	2	1	6	7	84	100

Bedensel engellilik örneğinde kötülük probleminin nasıl değerlendirildiğine ilişkin bedensel engelli olmayan ve bedensel engelli bireylerin bakış açılarını ortaya koymak için bedensel engellilerin Kur'an okuyarak/dinleyerek veya ibadet ederek sıkıntılarının dineceğine ilişkin dağılımını içeren tablo değerlendirildiğinde; bedensel engelli olmayan bireylerin %10'u biraz uygun, %12'si uygun ve %78'i tamamen uygun cevabını vermişlerdir. Bedensel engelli bireylerin cevaplarına bakıldığında %4' ü hiç uygun değil, %2'si uygun değil, %2'si biraz uygun, %2'si uygun %90'ı tamamen uygun cevabını vermiştir. Toplam olarak ele alındığında ise %2'si hiç uygun değil, %1'i uygun değil, %6'sı biraz uygun, %7'si uygun ve %84'ü tamamen uygun cevabını vermişleridir.

Bedensel engellilerin ibadet etme durumları değerlendirildiğinde bedensel engelli bireylerin %92'sinin ibadet ettiği görülmektedir. Bedensel engelli olmayan bireylere göre ise engellilerin %90'ının ibadet ettiğini düşündüklerini görmekteyiz. Bu durumdan yola çıkarak bedensel engelli bireyler için manevi değerlerin önemli olduğu ve Tanrı'ya daha yakın olmak istedikleri anlaşılmaktadır.

Kötülük problemi açısından yukarıdaki anket, soru ve cevapları değerlendirildiğinde bedensel engelli bireylerin Tanrı'ya dua ve ibadet ederek kendilerini rahatlattıkları, Gazali'nin bakış açısıyla değerlendirdiğimizde kötülük olarak görülen olumsuzlukların insanın sınırlı bakış açısıyla değerlendirildiğinde

anlaşılacağı, insana düşen olup bitende, var olan her şeyde bir hayır olduğu yine John Hick'in bakış açısıyla değerlendirdiğimizde ister fiziksel isterse ahlaki kötülükler olsun insanın sürekli gelişmesi, eğitilmesi ve bazı duygularının canlı tutulması için kötülüklerin bulunmasının gerekli olduğunu rahat bir şekilde söyleyebiliriz.

2.3.11. Bedensel Engelliliğin Şükür Olarak Görülme Durumu

Bedensel engellilik örneğinde kötülük probleminin nasıl değerlendirildiğine ilişkin bedensel engelli olmayan ve bedensel engelli bireylerin bakış açılarını ortaya koymak için bedensel engelli bireyleri Tanrı, insanlar hallerine şükretmesi için yarattığı sorusuna dair bulguların frekans ve yüzdeleri aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 2.16: Tanrı, Bedensel Engellileri İnsanlar Hallerine Şükretmesi İçin Yarattığına İlişkin Verilen Cevapların Dağılımı

Grup		Başkalarının Şükretmesi İçin					Toplam
		Hiç uygun değil	Uygun değil	Biraz uygun	Uygun	Tamamen uygun	
Normal	f	8	8	2	3	29	50
	%	16	16	4	6	58	100
Engelli	f	3	11	4	7	25	50
	%	6	22	8	14	50	100
Toplam	f	11	19	6	10	54	100
	%	11	19	6	10	54	100

Bedensel engellilik örneğinde kötülük probleminin nasıl değerlendirildiğine ilişkin bedensel engelli olmayan ve bedensel engelli bireylerin bakış açılarını ortaya koymak için bedensel engelli bireyleri Tanrı, insanlar hallerine şükretsün diye yarattığına dair verilen cevaplar değerlendirildiğinde; bedensel engelli olmayan bireylerin %16'sı hiç uygun değil, %16'sı uygun değil, %4'ü biraz uygun, %6'sı uygun, %58'i tamamen uygun cevabını vermişlerdir. Bedensel engelli bireyler ise %6'sı hiç uygun değil, %22'si uygun değil, %8'i biraz uygun, %14'ü uygun, %50'si tamamen uygun cevabını vermişlerdir. Toplam olarak ele alındığında ise %11'i hiç uygun değil,

%19'u uygun değil, %6'sı biraz uygun, %10'u uygun ve %54'ü tamamen uygun cevabını vermişlerdir.

Katılımcılara sorulan bedensel engellilik başkalarının şükretmesi için olup olmadığını belirlemeye yönelik soruda, bedensel engelli olmayan bireylerin yarıdan fazlası başkalarının şükretmesi için olduğunu düşündükleri görülmüştür. Bedensel engelli bireylerin verdikleri cevap ele alındığında ise yine benzer şekilde çoğunluğunun başkalarının hallerine şükretmesi için olduğu görüşüne sahip oldukları görülmektedir. Bu orana karşın gerek bedensel engelli olmayan bireyler gerekse debedensel engelli bireylerden önemli bir kısmının da bu görüşe katılmadıkları da verdikleri cevaplardan anlaşılmaktadır.

Kötülük problemi açısından yukarıdaki anket, soru ve cevapları değerlendirildiğinde Gazali'nin bakış açısıyla baktığımızda Tanrı'nın bir kulunu sevmesi ona haşlandığı tarzda muamele etmesini gerektirmeyeceği, Tanrı'nın sevgisinin alameti kulu saran belalar olduğu şeklinde değerlendirmenin uygun olacağını söyleyebiliriz.

2.3.12. Bedensel Engelliliğe İsyan Edildiğinde Tanrı'nın Daha Kötü Ceza Verme Durumu

Bedensel engellilik örneğinde kötülük probleminin nasıl değerlendirildiğine ilişkin bedensel engelli olmayan ve bedensel engelli bireylerin bakış açılarını ortaya koymak için bedensel engelli bireyler engelleri olduğu için isyan edilirse Tanrı'nın daha kötü ceza vereceği sorusuna dair bulguların frekans ve yüzdeleri aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 2.17 : Bedensel Engelli Olunduğu İçin İsyan Edilirse Tanrı Daha Kötü Ceza Vereceğine İlişkin Verilen Cevapların Dağılımı

		Cezalandırılma Durumu					Toplam	
		Hiç uygun değil	Uygun değil	Biraz uygun	Uygun	Tamamen uygun		
Grup	Normal	f	19	5	1	8	17	50
		%	38	10	2	16	34	100
	Engelli	f	11	4	3	10	22	50
		%	22	8	6	20	44	100
	Toplam	f	30	9	4	18	39	100
		%	30	9	4	18	39	100

Bedensel engellilik örneğinde kötülük probleminin nasıl değerlendirildiğine ilişkin bedensel engelli olmayan ve bedensel engelli bireylerin bakış açılarını ortaya koymak için bedensel engelli bireyler engelli oldukları için isyan ederlerse Tanrı, daha kötü ceza vereceğine dair verilen cevaplar değerlendirildiğinde; bedensel engelli olmayan bireylerin %38'i hiç uygun değil, %10'u uygun değil, %2'si biraz uygun, %16'sı uygun, %34'ü tamamen uygun cevabını vermişlerdir. Bedensel engelli bireyler ise %22'si hiç uygun değil, %8'i uygun değil, %6'sı biraz uygun, %20'si uygun, %44'ü tamamen uygun cevabını vermişlerdir. Toplam olarak ele alındığında ise %30'u hiç uygun değil, %9'u uygun değil, %4'ü biraz uygun, %18'i uygun ve %39'u tamamen uygun cevabını vermişlerdir.

Katılımcılara sorulan bedensel engelliğe isyan edildiğinde daha kötü bir durumun olup olmayacağına yönelik soruda bedensel engelli bireylerin %50'den fazlası daha kötü bir durumun olacağına inanırken %40'ı bu görüşe katılmadıkları ve daha kötü bir durum olmayacağına inandıkları verdikleri cevaplardan anlaşılmaktadır. Bedensel engelli olmayan bireylerin verdikleri cevaplar ele alındığında ise katılımcıların yaklaşık yarısı isyan edildiğinde daha kötü bir durumla karşılaşılacağına inanırken yarısının bu görüşe katılmadığı görülmektedir. Bu verilerden yola çıkarken katılımcıların yarısını

daha kötü bir olayla karşılaşmaktan korktuklarını yarısını ise korkmadığını ifade edebiliriz.

Kötülük problemi açısından yukarıdaki anket, soru ve cevapları Gazali'nin bakış açısıyla değerlendirildiğinde Tanrı mümkün olan en iyiyi yaratmıştır. Bir şey bir kimse için nimet olurken, başkası için kötü olabilir, Tanrı kulu için faydalı ve zararlı olanları sonsuz ilim ve kudretiyle bilmektedir. Tanrı mülkünde istediği şekilde tasarrufta bulunabilmekte olup insana düşen olup bitende, var olan her şeyde bir hayır vardır demektir çünkü bu dünya bir imtihan yeridir. John Hick'in bakış açısıyla değerlendirdiğimizde de kötülüklerin olması insanın sürekli gelişmesi, eğitilmesi ve bazı duygularının sürekli canlı tutulması için kötülüğün gerekli olduğunu söyleyebiliriz.

2.3.13. Bedensel Engellilerin Akıl Durumuna İlişkin Dağılım

Bedensel engellilik örneğinde kötülük probleminin nasıl değerlendirildiğine ilişkin bedensel engelli olmayan ve bedensel engelli bireylerin bakış açılarını ortaya koymak için bedensel engelli bireyler Tanrı'nın bedensel engelli bireyleri yarattığı ama onlara akılda verdiği sorusuna dair bulguların frekans ve yüzdeleri aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 2.18 :Tanrı'nın Bedensel Engelli Bireyleri Yarattığı Ama Bedensel Engelli Bireylere Akıl da Verdiğine İlişkin Durumu

		Akla Sahip Olma					Toplam
		Hiç uygun değil	Uygun değil	Biraz uygun	Uygun	Tamamen uygun	
Grup	Normal	f 3	1	1	12	33	50
		% 6	2	2	24	66	100
Grup	Engelli	f 0	0	0	0	50	50
		% 0	0	0	0	100	100
Grup	Toplam	f 3	1	1	12	83	100
		% 3	1	1	12	83	100

Bedensel engellilik örneğinde kötülük probleminin nasıl değerlendirildiğine ilişkin bedensel engelli olmayan ve bedensel engelli bireylerin bakış açılarını ortaya koymak için bedensel engelli bireyler Tanrı'nın bedensel engelli bireyleri yarattığı ama onlara akılda verdiğine dair cevaplar değerlendirildiğinde; bedensel

engellibireylerin %6'sı hiç uygun değil, %2'si uygun değil, %2'si biraz uygun, %24'ü uygun ve %66'sı tamamen uygun cevabını vermişlerdir. Bedensel engelli bireylerin cevaplarına bakıldığında %100'ü tamamen uygun olduğu cevabını vermişlerdir. Toplam olarak ele alındığında ise %3'ü hiç uygun değil, %1'i uygun değil, %1'i biraz uygun, %12'si uygun ve %83'ü tamamen uygun cevabını vermişleridir.

Katılımcılara sorulan bedensel engelli bireylerin engelli olarak yaratıldığı Tanrı'nın aynı zamanda akıl da verip vermediğine yönelik soruda bedensel engelli bireylerin tamamının "tamamen uygun" yanıtını vermiş olmaları yalnızca bedensel engellerin olduğunu düşündüklerini ve akıl yönünden hiçbir eksikliklerin olmadığı görüşünü savunduklarını göstermektedir. Bedensel engelli olmayan bireyler ise bu soruya %90 oranında bedensel engelli bireylerin akıllı olduklarını ve sadece bedensel engellerin olduğu yönündedir.

Kötülük problemi açısından yukardaki anket, soru ve cevapları değerlendirildiğinde; Gazali'ninbakış açısıyla değerlendirdiğimizde Tanrı mümkün olan en iyiyi yaratmıştır. Müsibet olarak görülen felaketler, noksanlıklar gibi olumsuz durumlar kişinin kendini daha iyi anlaması ve kendisinde eksikliklerin olmasına rağmen yeterli fonksiyonlarına bakarak haline şükretmesi gerektiği, bu dünya hayatı eksikliklerimizle ve yeterliliklerimizle bir imtihan yeri olarak görülmesi gerektiği; John Hick'in bakış açısıyla değerlendirdiğimizde de kötü olarak gördüğümüz kusurlarımız, eksikliklerimiz aslında bizlerin sürekli gelişmesi, eğitilmesi ve bazı duygularımızın canlı tutulması için gerekli olduğunu söyleyebiliriz.

2.3.14. Bedensel Engellilerin Farkındalık Durumu

Bedensel engellilik örneğinde kötülük probleminin nasıl değerlendirildiğine ilişkin bedensel engelli olmayan ve bedensel engelli bireylerin bakış açılarını ortaya koymak için bedensel engellilik herhangi bir günahın bedeli olarak değil; bedensel engelliliğin farkına varma sorusuna dair bulguların frekans ve yüzdeleri aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 2.19 :Bedensel Engellilik Herhangi Bir Günahın Bedeli Olarak Değil; Bir Şeylerin Farkına Varma Durumuna İlişkin Dağılımı

		Farkındalık Durumu					Toplam	
		Hiç uygun değil	Uygun değil	Biraz uygun	Uygun	Tamamen uygun		
Grup	Normal	f	0	0	2	11	37	50
		%	0	0	4	22	74	100
Grup	Engelli	f	2	2	1	2	43	50
		%	4	4	2	4	86	100
Grup	Toplam	f	2	2	3	13	80	100
		%	2	2	3	13	80	100

Bedensel engellilik örneğinde kötülük probleminin nasıl değerlendirildiğine ilişkin bedensel engelli olmayan ve bedensel engelli bireylerin bakış açılarını ortaya koymak için bedensel engellilik herhangi bir günahın bedeli olarak değil; bedensel engelliliğin farkına varma durumuna ilişkin verilen cevapların dağılımını içeren tablo değerlendirildiğinde; bedensel engelli olmayan bireylerin %4'ü biraz uygun, %22'si uygun ve %74'ü tamamen uygun cevabını vermişlerdir. Bedensel engelli bireylerin cevaplarına bakıldığında %4'ü hiç uygun değil, %4'ü uygun değil, %2'si biraz uygun, %4'ü uygun %86'sı tamamen uygun cevabını vermiştir. Toplam olarak ele alındığında ise %2'si hiç uygun değil, %2'si uygun değil, %3'ü biraz uygun, %13'ü uygun ve %80'i tamamen uygun cevabını vermişleridir.

Katılımcılara sorulan bedensel engellilik bir günahın değil de bir şeylerin farkına varılması için bir durum olup olmadığına yönelik soru ele alındığında katılımcıların neredeyse tamamının bedensel engelliliğin bir şeylerin farkına varılması için olduğu yönündedir. Bu durum bizlere bedensel engelli olan kişilerin katılımcılardan bedensel engelli olmayan ve bedensel engelli bireylerin bir şeylerin farkına varmaları için olduğu görüşüne inandıklarını göstermektedir.

Kötülük problemi açısından yukarıdaki anket, soru ve cevapları değerlendirildiğinde bedensel engelli bireyler kötü olarak görülen durumları işlenen bir hatanın veya günahın sonucu değil daha çok bu eksikliklerin farkına varılması için olduğunu; başka bir deyişle JohnHick'in bakış açısında olduğu gibi acı ve kederler

olmaksızın bazı eylemlerin yeterince anlaşılmayacağı, hiçbir kötülüğün olmadığı bir dünyada merhamet, fedakarlık vb. duyguların olmayacağı şeklinde değerlendirmenin mümkün olacağını söyleyebiliriz.

2.3.15. Bedensel Engellilerin Dayanma Gücüne İlişkin Dağılım Durumu

Bedensel engellilik örneğinde kötülük probleminin nasıl değerlendirildiğine ilişkin bedensel engelli olmayan ve bedensel engelli bireylerin bakış açılarını ortaya koymak için bedensel engelli bireyleri Tanrı'nın yarattığı ama bedensel engelli bireylere dayanma gücünde verdiği sorusuna dair bulguların frekans ve yüzdeleri aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 2.20 : Tanrı'nın Bedensel Engelli Bireyleri Yarattığı Ama Bedensel Engellilere de Dayanma Gücü Verdiğine İlişkin Durumu

		Dayanma Gücü					Toplam	
		Hiç uygun değil	Uygun değil	Biraz uygun	Uygun	Tamamen uygun		
Grup	Normal	f	1	2	1	8	38	50
		%	2	4	2	16	76	100
	Engelli	f	5	3	2	4	36	50
		%	10	6	4	8	72	100
Toplam		f	6	5	3	12	74	100
		%	6	5	3	12	74	100

Bedensel engellilik örneğinde kötülük probleminin nasıl değerlendirildiğine ilişkin bedensel engelli olmayan ve bedensel engelli bireylerin bakış açılarını ortaya koymak için bedensel engelli bireyleri Tanrı'nın yarattığı ama Tanrı'nın bedensel engelli bireylere dayanma gücünde verdiğine ilişkin cevapların dağılımını içeren tablo değerlendirildiğinde; bedensel engelli olmayan bireylerin %2'si hiç uygun değil, %4'ü uygun değil, %2'si biraz uygun, %16'sı uygun ve %76'sı tamamen uygun cevabını vermişlerdir. Bedensel engelli bireylerin cevaplarına bakıldığında %10' u hiç uygun değil, %6'sı uygun değil, %4'ü biraz uygun, %8'i uygun %72'si tamamen uygun cevabını vermiştir. Toplam olarak ele alındığında ise %6'sı hiç uygun değil, %5'i uygun

değil, %3'ü biraz uygun, %12'si uygun ve %74'ü tamamen uygun cevabını vermişleridir.

Bedensel engelli bireylerin dayanma gücünün nasıl olduğunu belirlemeye yönelik sorulan soruda katılımcılardan bedensel engelli olmayan bireylerin %90'nın bedensel engelli bireylerin dayanma gücüne sahip oldukları görüşünü savundukları görülmektedir. Buna karşın bedensel engelli bireylerden %80'nin bu görüşü savunduğu %20'ye yakınının ise dayanma gücünün olmadığı yönünde olduğu görülmektedir. Bu veriler ışığında çoğunluğun bedensel engelliğe yönelik dayanma güçlerinin olduğu anlaşılırken bazı bedensel engelliğe sahip kişilerin bu duruma dayanma gücünün olmadığına inandıkları yönünde görüşlere sahip oldukları anlaşılmaktadır.

Kötülük problemi açısından yukarıdaki anket,soru ve cevapları değerlendirildiğinde; bedensel engelli bireyler bu durum karşısında sıkıntılar ve olumsuzluklar çektikleri ancak Tanrı'nınbu olumsuz durumlar karşısında kendilerine dayanma gücünde verdiklerine inanmaktadırlar. John Hick'in bakış açısıyla da değerlendirdiğimizde hiçbir kötülüğün olmadığı dünyada başkaca duyuların gelişemeyeceği aslında insanın bu olumsuz durum karşısında farklı duygularınıda hareket ettirerek dayanma gücünü bulduğunu söyleyebiliriz.

2.3.16. Bedensel Engellilerin İnsanlar Tarafından Sevilme Durumu

Bedensel engellilik örneğinde kötülük probleminin nasıl değerlendirildiğine ilişkin bedensel engelli olmayan ve bedensel engelli bireylerin bakış açılarını ortaya koymak için bedensel engelli bireyleri Tanrı'nın yarattığı ancak engelli olmayan insanların bedensel engelli bireyleri daha çok sevdikleri sorusuna dair bulguların frekans ve yüzdeleri aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 2.21 : Tanrı, Bedensel Engellileri Yarattığı İçin engelli olmayan İnsanlar Bedensel Engellileri Daha Çok Sevdikleri Dağılımı

		Tanrı Engellileri Daha Çok Sever					Toplam	
		Hiç uygun değil	Uygun değil	Biraz uygun	Uygun	Tamamen uygun		
Grup	Normal	f	3	4	5	8	30	50
		%	6	8	10	16	60	100
	Engelli	f	1	5	10	12	22	50
		%	2	10	20	24	44	100
	Toplam	f	4	9	15	20	52	100
		%	4	9	15	20	52	100

Bedensel engellilik örneğinde kötülük probleminin nasıl değerlendirildiğine ilişkin bedensel engelli olmayan ve bedensel engelli bireylerin bakış açılarını ortaya koymak için bedensel engelli bireyleri Tanrı'nın yarattığı ancak normal insanların bedensel engelli bireyleri daha çok sevdiklerine dair verilen cevaplar değerlendirildiğinde; bedensel engelli olmayan bireylerin %6'si hiç uygun değil, %8'i uygun değil, %10'u biraz uygun, %16'sı uygun, %60'ı tamamen uygun cevabını vermişlerdir. Bedensel engelli bireylerin cevaplarına bakıldığında %2'si hiç uygun değil, %10'u uygun değil, %20'si biraz uygun, %24'ü uygun %44'ü tamamen uygun cevabını vermişlerdir. Toplam olarak ele alındığında ise %4'ü hiç uygun değil, %9'u uygun değil, %15'i biraz uygun, %20'si uygun ve %52'si tamamen uygun cevabını vermişlerdir.

Bedensel engellilerin Tanrı tarafından sevilip sevilme durumu ele alındığında özellikle katılımcılardan bedensel engelli olmayan bireylerin %75'nin bedensel engelli olan bireylerin Tanrı tarafından daha çok sevildiği görüşüne sahip oldukları görülmektedir. Buna karşın bedensel engelli olan bireylerin bu konuda olumlu görüşe sahip olanların oranları %68 kararsızların oranı ise %20'dir.

Kötülük problemi açısından yukarıdaki anket, soru ve cevapları değerlendirildiğinde; bedensel engelli bireylerin Tanrı ve insanlar tarafından daha çok sevildikleri ve böyle inandıklarını söyleyebiliriz. Gazali'nin bakış açısıyla

değerlendirdiğimizde de Tanrı'nın kullarına eksiklikler ve yetersizlikler vermesi onu sevmediği anlamına gelmeyeceği hatta dahada çok sevdiği anlamına geleceği; musibet olarak görülen felaketler, noksanlıklar gibi olumsuz durumlar kişinin kendini daha iyi anlaması ve kendisinde eksikliklerin olmasına rağmen yeterli fonksiyonlarına bakarak haline şükretmesi gerektiği, bu dünya hayatı eksikliklerimizle ve yeterliliklerimizle bir imtihan yeri olarak görülmesi gerektiği; John Hick'in bakış açısıyla değerlendirdiğimizde kötü olarak gördüğümüz kusurlarımız, eksikliklerimiz aslında bizlerin sürekli gelişmesi, eğitilmesi ve bazı duygularımızın canlı tutulması için gerekli olduğunu söyleyebiliriz.

2.3.17. Bedensel Engelliliğin Tanrı'nın Cezası Olarak Görme Durumu

Bedensel engellilik örneğinde kötülük probleminin nasıl değerlendirildiğine ilişkin bedensel engelli olmayan ve bedensel engelli bireylerin bakış açılarını ortaya koymak için bedensel engelliliğin Tanrı'nın cezası olarak görme sorusuna dair bulguların frekans ve yüzdeleri aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 2.22 : Bedensel Engelliliğin Tanrı'nın Cezası Olarak Görme Durumuna İlişkin Verilen Cevapların Dağılımı

		Tanrı'nın Cezası					Toplam	
		Hiç uygun değil	Uygun değil	Biraz uygun	Uygun	Tamamen uygun		
Grup	Normal	f	33	7	0	4	6	50
		%	66	14	0	8	12	100
	Engelli	f	40	8	2	0	0	50
		%	80	16	4	0	0	100
	Toplam	f	73	15	2	4	6	100
		%	73	15	2	4	6	100

Bedensel engellilik örneğinde kötülük probleminin nasıl değerlendirildiğine ilişkin bedensel engelli olmayan ve bedensel engelli bireylerin bakış açılarını ortaya koymak için bedensel engelliliğin Tanrı'nın cezası olarak görme durumuna ilişkin verilen cevaplar değerlendirildiğinde; bedensel engelli olmayan bireylerin%66'sı hiç uygun değil, %14'i uygun değil, %8'i uygun, % 12'si tamamen uygun cevabını verirken biraz uygun cevabını kimse vermemiştir. Bedensel engelli bireylerin cevaplarına

bakıldığında %80'i hiç uygun değil, %16'sı uygun değil, %4'ü biraz uygun, derken uygun ve tamamen uygun cevabını kimse vermemiştir. Toplam olarak ele alındığında ise %73'ü hiç uygun değil, %15'si uygun değil, %2'si biraz uygun, %4'ü uygun ve %6'sı tamamen uygun cevabını vermişlerdir.

Katılımcılara sorulan bedensel engelliğin Tanrı'nın cezası olarak görülüp görülmemesi durumu ele alındığında bedensel engelli olmayan bireylerin %20'si bedensel engelli bireylerin ise %10'un Tanrı'nın cezası olarak gördüğü buna karşın geri kalan bireylerin Tanrı'nın bir cezası olarak görmediği görülmektedir. Bu verilerden yola çıkarak gerek bedensel engelli bireylerin gerekse bedensel engelli olmayan bireylerin bedensel engelliği Tanrı'nın cezasıyla ilişkilendirmediği anlaşılmaktadır. Ayrıca bu bulguya göre katılımcıların Tanrı'yı iyi olarak nitelendikleri de anlaşılmaktadır.

Kötülük problemi açısından yukarıdaki anket soru ve cevapları değerlendirildiğinde bedensel engelli bireyleri katılımcıların büyük bir kısmı Tanrı'nın cezası olarak görmedikleri ancak az bir katılımcının bedensel engelliliği Tanrı'nın cezası olarak gördüklerini söyleyebiliriz. Augustine'nin bakış açısıyla değerlendirdiğimizde kötülüğün sonradan kişinin iradesiyle oluştuğunu ve kişinin iradesini kötüye kullanması sonucu verilen bir ceza olarak değerlendirdiğini söyleyebiliriz.

2.3.18. Bedensel Engellilerin Tanrı'ya Kızma Durumu

Bedensel engellilik örneğinde kötülük probleminin nasıl değerlendirildiğine ilişkin bedensel engelli olmayan ve bedensel engelli bireylerin bakış açılarını ortaya koymak için bedensel engelli bireyler normal birey olmadıkları için Tanrı'ya kızıp kızmama sorusuna dair bulguların frekans ve yüzdeleri aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 2.23 : Bedensel Engelli Olmayan ve Bedensel Engelli Bireylerin Allaha Kızma Durumları

		Tanrı'ya Kızma Durumları					Toplam	
		Hiç uygun değil	Uygun değil	Biraz uygun	Uygun	Tamamen uygun		
Grup	Normal	f	41	2	7	0	0	50
		%	82	4	14	0	0	100
	Engelli	f	35	6	3	2	4	50
		%	70	12	6	4	8	100
	Toplam	f	76	8	10	2	4	100
		%	76	8	10	2	4	100

Bedensel engellilik örneğinde kötülük probleminin nasıl değerlendirildiğine ilişkin bedensel engelli olmayan ve bedensel engelli bireylerin bakış açılarını ortaya koymak için bedensel engelli bireyler normal birey olmadıkları için Tanrı'ya kızıp kızmama durumuna ilişkin cevapların dağılımını içeren tablo değerlendirildiğinde; bedensel engelli olmayan bireylerin %82'si hiç uygun değil, %4'ü uygun değil, %14'ü biraz uygun cevabını verirken uygun ve tamamen uygun cevapları hiç verilmemiştir. Bedensel engelli bireylerin cevaplarına bakıldığında %70'i hiç uygun değil, %12'si uygun değil, %6'sı biraz uygun, %4'ü uygun ve %8'ise tamamen uygun cevabını vermişleridir. Toplam olarak ele alındığında ise %76'sı hiç uygun değil, %8'i uygun değil, %10'u biraz uygun, %2'si uygun ve %4'ü tamamen uygun cevabını vermişleridir.

Katılımcılara sorulan bedensel engellikten dolayı Tanrı'ya kızıp kızmama durumları ele alındığında bedensel engelli olmayan bireylerin %90'a yakının bedenselengelli bireylerden ise %85'e yakınınTanrı'yabedensel engellikten dolayıTanrı'ya kızmadığı görülmektedir. Bu durum daha önceki maddelerde olduğu gibi gerek bedensel engelli gerekse bedensel engelli olmayan bireylerin Tanrı'yı mutlak iyi gördüğüne ve bu durumdaTanrı'ya kızılmaması gerektiği inancına sahip olduklarını bizlere göstermektedir.

Kötülük problemi açısından yukarıdaki anket soru ve cevapları değerlendirdiğimizde; bedensel engelli bireylerin yetersizliklerinden dolayı büyük çoğunluğun Tanrı'ya kızmadıkları ancak çok azda olsa kendilerindeki bu yetersizlikten dolayı Tanrı'ya kızdıklarını söyleyebiliriz. Gazali'nin bakış açısıyla değerlendirdiğimizde de Tanrı'nın kullarına eksiklikler ve yetersizlikler vermesi onu sevmediği anlamına gelmeyeceği hatta dahada çok sevdiği anlamına geleceği; musibet olarak görülen felaketler, noksanlıklar gibi olumsuz durumlar kişinin kendini daha iyi anlaması ve kendisinde eksikliklerin olmasına rağmen yeterli fonksiyonlarına bakarak haline şükretmesi gerektiği, bu dünya hayatı eksikliklerimizle ve yeterliliklerimizle bir imtihan yeri olarak görülmesi gerektiği; John Hick'in bakış açısıyla değerlendirdiğimizde kötü olarak gördüğümüz kusurlarımız, eksikliklerimiz aslında bizlerin sürekli gelişmesi, eğitilmesi ve bazı duygularımızın canlı tutulması için gerekli olduğunusöyleyebiliriz.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kötülük problemi düşünce tarihinin eski problemlerindedir. Evrende bulunan kötülüğün Tanrı'nın iyiliği ile örtüşmediği fikri ekseninde tartışılmaktadır. Kötülük kavramının tarihsel sürecine bakıldığında birçok farklı tanımlar yapıldığını görülmektedir. Bunun nedeni ise her din ve ahlak öğretisinin bu kavrama bakış açısının farklı olmasındandır. Genel olarak değerlendirdiğimizde “kötülük mutsuzluktur” yargısından yola çıkıldığında “her kötülük yararsızdır” yargılamasına varmamız gerekir ancak bu yargı geçerlidir diyemeyiz. Çünkü bazı kötülükler mutsuzluk olmadığı gibi bazı yararsızlıklar da kötülük değildir. Görülüyor ki kötülük problemi tarihi seyir içerisinde farklı şekillerde ele alınmış ve tartışılmıştır.

Felsefe tarihinde kötülük problemi çok eskilere uzandığından, çözüme yönelik öne sürülen çok farklı öneriler bulunmaktadır. Tezimiz çerçevesinde ilkçağ filozoflarından Platon, Aristoteles'in görüşlerine baktık. Yine bu konu hakkında çalışmaları bulunan Augustine, İbn Meymun ve Aquinas fikirlerini ele alınıp inceledik. Gottfried Wilhelm Leibniz ve John Hick gibi filozofların görüşleri irdelendikten sonra kötülük problemine İslami gelenek içinde değinen Farabi, İbn Sina, M. Mutahhari, Gazali gibi düşünürlerin bakış açılarıyla değerlendirdik. Kötülük problemiyle ilgili çözüm önerileri noktasında ise; ilk olarak “Kötülüğün Reel Varlığını İnkâr eden Çözüm”, sonra “İrade Özgürlüğü Fikrini Ve İyiliğin Varoluşunu Temel Alan Çözüm” son olarak da “Teodise Temelli Çözüm” önerileri ışığında tartıştık.

Kötülük problemine filozofların nasıl baktıkları ve hangi çözüm önerileri getirdiklerine bakıldığında; Platon dünyada meydana gelen kötü olayların maddenin uyumsuzluğundan kaynaklandığı, insanların uğradıkları bunca felaketlerin sebebi bilmezlik ya da bilgi eksikliği olduğu, haz ve elem gibi kötü duyguların etkisinde kaldığı için insanların kötü fiiller gerçekleştirdikleri, kötüyü önlemenin yolu bilgili olmaktan geçtiği, Tanrı'nın mutlak iyi olduğu kötülüğün O'ndan kaynaklanmadığını ifade etmektedir. Aristo kötülüğü yoksunluk kavramıyla ilişkilendirmekte ve ahlaki kötülüğü de insanın iradesinin kötüye kullanılmasından kaynaklandığını söylemektedir. Augustine kötülüğü iyiliğin eksikliği olarak görürken ahlaki kötülükleri de insan iradesinin kötüye kullanılmasından kaynaklandığını ifade ederken İbn Meymun ise kötülüğü kendimize dünyaya göre değil de dünyayı kendimize göre değerlendirdiğimizden kaynaklandığını söylemektedir.

Aquinas ise doğadaki her şey doğal formu için çalışmaktadır. Yani maddenin devamı için kötülüğün gerekliliğini dillendirmektedir. Farabi kötülük olmasaydı iyilikler çok ve devamlı olmazdı, kötülük arızı bir şeydir ve bize göredir, kötülük iyiliğin maddi eksikliğidir, her olup biten Tanrı'nın kaza ve kaderiyedir, şeklinde yorumlayarak kötülüğün Tanrı'dan kaynaklanmadığını vurgulamaktadır. İbn Sina Tanrı'nın tasarlanabilecek en mükemmel bir evren yarattığını, bu evrende gördüğümüz kötülüklerin bile en mükemmel evren için zorunlu olduğunu ifade ederek âlemde kötülük ve iyiliğin birlikte bulunarak var olan düzenin devamı için gerekli olduğunu söylemektedir. M. Mutahhari'ye görede kötülük dış gerçeklikten yoksunluk olarak ifade ederek aslında evrende kötülükler ve iyilikler mutlak olarak ayrılmış denilmeyeceği iyilikler ile kötülüklerin bir birlerinin içine girdiğini söyleyebiliriz. Gazalide kötülüğü değerlendirirken Tanrı'nın mümkün olan en iyiyi yarattığı, Tanrı'nın insan için faydalı ve zararlı olanları sonsuz ilim ve kudretiyle bildiği, bu dünya hayatının bir imtihan olduğu şeklinde değerlendirdiği, Leibniz de kötülüğün izafi olduğunu ifade ederken kötülüğün gerekliliğini de vurgulamaktadır. John Hick'e baktığımızda kötülük sebebi olarak insanın özgür iradesi gördüğü, Tanrı'nın insanı iyiye ve faydalıyı yönelik yarattığı, acı ve kederler olmaksızın bazı eylemlerin yeterince anlaşılamayacağı şeklinde değerlendirirken ister ahlaki isterse fiziksel kötülükler olsun insanın sürekli gelişmesi, eğitilmesi ve bazı duyguların canlı tutulması için kötülüklerin bulunmasının gerekli olduğunu savunmaktadır.

Tezin sonunda bedensel engelli bireyler ile normal bireylerin kötülük problemlerine nasıl baktıkları, nasıl değerlendirdikleri ve nasıl çözümler sundukları ortaya koyduk. Bedensel engelli ve normal bireylere yönelik hazırlanan anket bulgularından yola çıkarak önemli sonuçlara ulaşılmıştır. İlk olarak demografik bilgiler değerlendirildiğinde katılımcıların genel olarak anne-baba eğitim durumlarının oldukça düşük olduğu buna karşın engelli bireylerin anne-baba eğitim düzeylerinin normal katılımcılara göre nispi oranda daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Okul içi etkinliklere katılma ve gündelik kişisel işlerini bağımsız olarak yapabilme açısından engelli ve normal bireylerin katılım durumları değerlendirildiğinde engelli bireylerin lehine bu oranın daha yüksek olduğu görülmüştür.

İkinci olarak katılımcıların engellilik örneğinde kötülük probleminin oluşumuna ilişkin düşüncelerinin neler olduğu ortaya konulmuştur. Normal bireylerin tamamı engelliliğin *kader* olduğu düşünürken bedensel engelli bireylerden çok nispi oranda da

olsa farklı düşünen olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumdan yola normal bireylerin bakış açısının tamamen Farabi felsefesiyle örtüştüğü bedensel engelli bireylerden ise çok az bir oranda olsa kişinin iradesinin kötülüğün oluşumunda etkililiğini savunun Augustine'ye daha yakın olabilir.

Bedensel engelliliğin ateşli hastalık, kalıtım, maddi imkân yetersizliği ile hata ve günahın bedeli olup olmadığını anlamaya yönelik sorulara, katılımcıların büyük çoğunluğunun bu durumların bedensel engelliliğin oluşumunda çok etkili olmadıklarını düşündükleri sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca bedensel engelliliğin nazar edilmesi sonucu oluşup oluşmadığı ortaya konmuş normal bireylerden %92'nin tamamen uygun cevabı verirken engelli bireylerin yarısı uygun cevabını vermiştir. Bu durumdan yola çıkarak bedensel engelli bireylerin nazarın bedensel engellilik üzerinde daha az etkisi olduğunu düşündükleri görülmektedir. Kötülük problemi açısından bu durumu değerlendirdiğimizde; Augustine, Farabi, İbn Sina ve Mutahhari'nin bakış açılarında olduğu gibi *Tanrı mutlak iyidir* ve görünen kötülükler daha çok maddedeki iyiliğin eksikliğinden kaynaklandığı sonucuna varılmaktadır. Platon, insanların haz ve elem gibi kötü duyguların etkisinde kaldığı için kötü fiilleri gerçekleştirdiği, Aristoda ahlaki kötülüklerin insanın iradesinden kaynaklandığını vurgulamaktadır. John Hick'in bakış açısıyla değerlendirdiğimizde de ister fiziksel olsun isterse ahlaki kötülükler olsun insanın sürekli gelişmesi, eğitilmesi ve bazı duygularının canlı tutulması için kötülüklerin bulunması gerekli olduğunu ifade edebiliriz.

Bedensel engelliliğin bilgi eksikliğinden kaynaklanıp kaynaklanmadığı değerlendirilmiş normal bireylerin neredeyse tamamına yakını bilgi eksikliğinden kaynaklandığını ifade ederken engelli bireylerin yarıya yakını bedensel engelliliğin bilgi eksikliğinden kaynaklandığını söylemektedirler. Bu durumdan yola çıkarak normal ve bedensel engelli bireylerin bilgi eksikliğini bu denli önemli görmeleri sonucuna varmışlardır. Kötülük problem açısından değerlendirdiğimizde Platon kötülüğün nedenlerinden biri olarak da bilgisizliği ve bilgi eksikliğini görmesi felsefesiyle tutarlı görülmektedir.

Engelli bireylerin fizikötesi (dinî) konularla ilgilenme durumları, Tanrı'ya dua etme ve ibadet edip etmeme durumları değerlendirildiğinde genel olarak %80'den fazla bir oranın bu taraz konularla ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca normal bireylerin görüşlerine bakıldığında engelli bireylerin dua edip etmeme durumlarına ilişkin normal bireylerin yarısının kararsız olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumdan yola çıkarak

engelli bireyler için manevi değerlerin önemli olduğu ve Tanrı'ya daha yakın olmak istedikleri anlaşılmaktadır. Kötülük problemi açısından değerlendirildiğinde; Gazali'nin bakış açısıyla değerlendirdiğimizde musibet olarak görülen felaketler, fakirlikler, noksanlıklar, hastalıklar gibi olumsuz hadiselerin olması ve devam etmesi insanların nimetlerin kadrini daha iyi anlamaları için olduğunu söyleyebiliriz. JohnHick'in bakış açısıyla baktığımızda da ister fiziksel olsun isterse ahlaki olsun kötülükler insanın sürekli gelişmesi, eğitilmesi ve bazı duyguların canlı tutulması için bedensel engelliliğin olduğu veya devam ettiği şeklinde değerlendirmekte mümkündür.

Katılımcılara sorulan engellilik başkalarının şükretmesi için olup olmadığını belirleye yönelik soruda normal bireylerin yarıdan fazlası başkalarının şükretmesi için olduğunu düşündükleri görülmüştür. Engelli bireylerin verdikleri cevap ele alındığında ise yine benzer şekilde çoğunluğunun başkalarının hallerine şükretmesi için olduğu görüşüne sahip oldukları görülmektedir. Bu orana karşın gerek normal gerekse engelli bireylerden önemli bir kısmının da bu görüşe katılmadıkları da katılımcıların verdikleri cevaplardan anlaşılmaktadır. Kötülük problemi açısından Gazali'nin bakış açısıyla değerlendirildiğinde Tanrı'nın bir kulunu sevmesi ona haşlandığı tarzda muamele etmesini gerektirmeyeceği, Tanrı'nın sevgisinin alameti kulu saran belalar olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Katılımcılara sorulan engelliğe isyan edildiğinde daha kötü bir durumun olup olmayacağına yönelik soruda engelli bireylerin %50'den fazlası daha kötü bir durumun olacağına inandıkları %40'ıninsa bu görüşe katılmadıkları görülmüştür. Normal bireylerinde ise bu oranın yarı yarıya olduğu görülmüştür. Bununla birlikte bedensel engeli olan bireylerin akıl sahibi olarak görülüp görülmemeye durumları açısından neredeyse tüm katılımların bedensel engeli olan bireylerin aynı zamanda akıl sahibi olduğu yönünden görüşe sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Gazali'nin bakış açısıyla değerlendirildiğinde Tanrı mümkün olan en iyiyi yaratmıştır. Bir şey bir kimse için nimet olurken, başkası için kötü olabilir, Tanrı kulu için faydalı ve zararlı olanları sonsuz ilim ve kudretiyle bilmektedir. Tanrı mülkünde istediği şekilde tasarrufta bulunabilmekte olup insana düşen olup bitende, var olan her şeyde bir hayır vardır demektir çünkü bu dünya bir imtihan yeridir. John Hick'in bakış açısıyla değerlendirdiğimizde de kötülüklerin olması insanın sürekli gelişmesi, eğitilmesi ve bazı duygularının sürekli canlı tutulması için kötülüğün gerekli olduğunu söyleyebiliriz.

Katılımcılara sorulan engellilik bir günahın değil de bir şeylerin farkına varılması için bir durum olup olmadığına yönelik soru ele alındığında neredeyse katılımcıların tamamının bedensel engelliliğin bir şeylerin farkına varılması için olduğu yönündedir. Bu durum bizlere bedensel engelli olan kişilerin katılımcılardan normal ve engelli bireylerin bir şeylerin farkına varmaları için olduğu görüşüne inandıklarını göstermektedir. Kötülük problemi açısından JohnHick'in bakış açısında olduğu gibi acı ve kederler olmaksızın bazı eylemlerin yeterince anlaşılmayacağı, hiçbir kötülüğün olmadığı bir dünyada merhamet, fedakarlık vb. duyguların olmayacağı sonucuna ulaşılmaktadır.

Bedensel engelli bireylerin engellerinden dolayı dayanma güçleri belirlenerek ortaya konmuş katılımcılardan normal bireylerin %90'ının bedensel engelli bireylerin dayanma gücüne sahip oldukları görüşünü savunduğu; bedensel engelli bireylerden %80'inin de bu görüşü savunduğu, %20'ye yakının ise dayanma gücünün olmadığı yönünde olduğu görülmektedir. Bu veriler ışığında çoğunluğun bedensel engelliğe yönelik dayanma güçlerinin olduğu anlaşılırken bazı bedensel engelliğe sahip kişilerin bu duruma dayanma gücünün olmadığına inandıkları yönünde görüşlere sahip oldukları sonucuna ulaşılmaktadır.

Katılımcılara sorulan bedensel engelliğin Tanrı'nın cezası olarak görülüp görülmemeye durumunun bulguları değerlendirildiğinde normal bireylerin %20'si, bedensel engelli bireylerin ise %10'unun Tanrı'nın cezası olarak gördüğü buna karşın geri kalan bireylerin Tanrı'nın bir cezası olarak görmediği görülmektedir. Bedensel engellikten dolayı Tanrı'yakızma durumu değerlendirildiğinde ise yine benzer şekilde katılımcıların çok büyük bir çoğunluğunun kızmadığı, çok az da olsa kızanların olduğu görülmüştür. Ayrıca bedensel engelliliğe rağmen Tanrı'nın sevilip seilmeme durumuna ilişkin bulgular sonucunda yine katılımcıların büyük bir çoğunluğunun Tanrı'nın bedensel engelli bireyleri sevdiği düşüncesine sahip oldukları görülmüştür. Bu sonuçlara bağlı olarak Tanrı mutlak iyidir anlayışının hâkim olduğu buna karşın bu anlayışa sahip olmayan bireylerin de olduğu anlaşılmaktadır.

Kötülük problemi açısından Gazali'nin bakış açısıyla değerlendirdiğimizde de Tanrı'nın kullarına eksiklikler ve yetersizlikler vermesi onu sevmediği anlamına gelmeyeceği hatta dahada çok sevdiği anlamına geleceği; musibet olarak görülen felaketler, noksanlıklar gibi olumsuz durumlar kişinin kendini daha iyi anlaması ve kendisinde eksikliklerin olmasına rağmen yeterli fonksiyonlarına bakarak haline

şükretmesi gerektiği, bu dünya hayatı eksikliklerimizle ve yeterliliklerimizle bir imtihan yeri olarak görülmesi gerektiği; John Hick'in bakış açısıyla değerlendirdiğimizde kötü olarak gördüğümüz kusurlarımız, eksikliklerimiz aslında bizlerin sürekli gelişmesi, eğitilmesi ve bazı duygularımızın canlı tutulması için gerekli olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Bizim tespitimize göre bedensel engellilik örneğinde kötülük problemine yönelik yeterli düzeyde çalışma olmadığı görülmüştür. Bedensel engelli bireylerin kötülük problemini nasıl değerlendirip ne tür çözümler sunduklarına ilişkin araştırmacılara farklı örneklem grupları ile ilgili çalışmalar yapmaları önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Arslan, Ahmet. *İlkçağ Felsefe Tarihi*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007.
- Albayrak, Mevlüt. *İbnSînâ ve Whitehead Açısından Tanrı-Âlem İlişkisi ve Kötülük Problemi*, Isparta: Fakülte Kitapevi Yayınları, 2001.
- Aristoteles. *Metafizik*, çev. A. Arslan. İstanbul: Sosyal Yayınlar, 1996.
- Ataman, Ayşegül. *Özel Eğitime Giriş*, Ankara: Gündüz eğitim ve yayıncılık, 2005.
- Aydın, Mehmet. *Din Felsefesi*, İzmir: İzmir İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2002.
- Aydınlı, Yaşar. *Farabi'de Tanrı- İnsan İlişkisi*, İstanbul: İz Yayıncılık, 2000.
- Bayraktar, Mehmet. *İslam Felsefesine Giriş*, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1998.
- Cebeci, Lütfullah. *Kuranda Şer Problemi*, Ankara: Akçağ Yayınları, 1985.
- Cevizci, Ahmet. *Paradigma Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yayınları, 2000.
- Çağlar, Doğan. *Ortopedik Özürlü Çocuklar ve Eğitimi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fak. Yayınları, 1982.
- Çınar, Aliye. *Felsefeye Giriş*, Bursa: Emin Yayınları, 2010.
- Eflatun. *Timaios*, çev. Erol Güneş-Lütfi Ay, İstanbul: Sosyal Yayınları, 2001.
- Eflatun. *Yasalar*, çev. Candan Şentuna- Saffet Babur, İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2007.
- Gazali. *Abidler Yolu*, çev. Turgut Ulusoy, İstanbul: Hisar Yayınları, 1973.
- Gazali. *İhya'uulumî'd-din*, çev. Ahmet Serdaroğlu, İstanbul: Bedir Yayınları, 2016.
- Gazali. *Kimya-yı Sadet*, çev. Ali Aslan, Ankara: İmaj Yayınları, 2004.
- Gökberk, Macit. *Felsefe Tarihi*, İstanbul: Remzi Kitapevi, 2016.
- Hüseyin Atay, *Farabi ve İbnSînâ'ya Göre Yaratma*, Basılmamış Doçentlik Tezi, Ankara İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1968.
- Kaya, Mahmut. *İslam Filozoflarından Felsefe Metinleri*, İstanbul: Klasik Yayınları, 2003.
- Kılıç, Recep. *Ahlâkın Dini Temeli*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996.
- Kula, Naci. *Bedensel Engellilik ve Dini Başa Çıkma*, İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2005.
- Kutluer, İlhan. *İbnSînâ Ontolojisinde Zorunlu Varlık*, İstanbul: İz Yayıncılık, 2002.
- Manafov, Raif. *John Hick'in Din Felsefesinde Kötülük Problemi ve Teodise*, İstanbul: İz Yayıncılık, 2007.
- Mutahhari. *Adl-i İlahi*, çev. H. Hatemi, İstanbul: Kevser Yayınları, 2014.

- Ormsby, Eric L. *İslam Düşüncesinde İlahi Adalet Sorunu*, çev. Metin Özdemir, Ankara: Avrasya Yayınları, 2001.
- Özdemir, Metin. *İslam Düşüncesinde Kötülük Problemi*, İstanbul: Furkan Yayınları, 2002.
- Sâmi, Şemseddin. *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 2005.
- Taylan, Necip. *İslâm Düşüncesinde Din Felsefeleri*, İstanbul: Müif Yayınları, 1994.
- Türkçe Sözlük. *Türk Dil Kurumu*, Ankara, 1988.
- Türkben, Yaşar. *İbnSînâ ve Thomas Aquinas'ta Kötülük Problemi*, Ankara: Elis Yayınları, 2012.
- Werner, Charles. *Kötülük Problemi*, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2000.
- Yaran, Cafer Sadık. *Kötülük ve Teodise*, Ankara: Vadi Yayınları, 1997.
- Yasa, Metin, *Tanrı ve Kötülük*, Ankara: Elis Yayınları, 2003.

EKLER

EK- 1: ANKET

Değerli katılımcı;

Bu anket bilimsel bir çalışmaya veri toplamak amacıyla hazırlanmıştır. Size uygun olan kutucuğun içerisine (x) işareti koyunuz. Göstermiş olduğunuz ilgiden dolayı teşekkür ederim.

(Aşağıda belirtilen ifadelerde kendinize uygun olanın yanındaki kutucuğa x işareti koyunuz)						
Anne eğitimi: ilkokul () ortaokul () lise () ön lisans () lisans ()			Cinsiyet:			
Baba eğitimi: ilkokul () ortaokul () lise () ön lisans () lisans ()			Kız () Erkek ()			
Engeliniz nasıl oluştu: Doğuştan () kaza geçirdim () hastalıktan ()			Okul içi etkinlikler: katılım () katılmam ()			
Günlük yaşamda:			Ödül alıp almadığı: aldım () almadım ()			
İşlerimi ve ihtiyaçlarımı tek başına yapabiliyorum ()						
İşlerimi ve ihtiyaçlarımı destekle yapabiliyorum ()						
Aşağıda belirtilen ifadelerden size uygun gelen ifadeye ilişkin düşüncenizi "Tamamen Uygun", "Uygun", "Az Uygun", "Uygun değil", "Hiç uygun değil" seçeneklerinden yalnızca birisine x işareti koyarak belirtiniz. Tüm ifadelerle ilişkin düşüncenizi eksiksiz belirtip boş bırakmayınız. Katkılarınız için teşekkürler.						
	Engeliniz Sizin İçin Ne İfade ediyor kısaca yazınız:	Tamamen Uygun	Uygun	Az Uygun	Uygun Değil	Hiç Uygun Değil
1	Allah engellileri sever.					
2	Kaderimde engelli olmak varmış.					
3	Küçükken ateşli hastalıklar geçirmişim.					
4	Babamdan annemden bana geçmiş.					
5	Aileler daha bilgili olsaydı engelli olunmazdı.					
6	Allah engelli yarattığı için insanlar engellileri daha çok seviyor.					
7	Engelli olmak ilahı bir cezadır.					
8	Engelliler sakatlıktan kurtulmak için Allah'a dua ederler.					
9	Hastanede iyi baksalardı engelli olmazdım.					
10	Aileler çocuklarını doktora götürselerdi engelli olmazlardı.					
11	Allah engellileri insanlar hallerine şükretsiner diye yarattı.					
12	Engelliler normal insanlar gibi olmadıkları için Allaha Kızarlar.					
13	Sakatlığın düzelmesi için dua ediyorlar ama					

	düzelmiyor.					
14	Allah sakatlıklar ile engellileri kötü işler yapmaktan alı koyar.					
15	Allah engelli yarattı ama dayanma gücü de verdi.					
16	Ailelerin yaptığı günahların bedelini engelliler öder.					
17	Engelli olmaya isyan edilirse Allah daha kötü ceza verir.					
18	Allah engelli yarattı ama akıl da verdi.					
19	Kötü birisi nazar eder ise, o yüzden engelli oluna bilinir.					
20	Çoğunlukla fakir olduğundan engelli olunur.					
21	Engellilik durumu yapılan hata ve günahların bir sonucudur.					
22	Allah engelli yarattı ve sabredilirse cennetle ödüllendirecek.					
23	Engelliler sakatlıktan çok ahiret ve fizik ötesi konularla ilgileniyorlar.					
24	Engelliler kendilerini normal insanlardan kötü görmez.					
25	Kuran okuyarak/dinleyerek veya ibadet ile sıkıntı diner.					
28	Sağlam insanların sorunları ve sıkıntıları vardır.					
26	Sakatlık günahın bedeli olarak değil, bir şeyleri anlamak ve gerçekleştirmek açısından anlamlıdır.					
27	Engelliler dinî faaliyetlere katılarak, sorunların baskısından kurtulmaya çalışırlar.					
29	Engellilerde ruhsal durum olumlu ya da olumsuz anlamda dönem dönem değişmektedir.					

